

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA ANABİLİM DALI
BÖLGESEL COĞRAFYA BİLİM DALI

TÜRK COĞRAFYACILIĞININ DİSİPLİNER İLİŞKİLERİ ÜZERİNE
AMPİRİK BİR ARAŞTIRMA

Yüksek Lisans Tezi

Suat YAZAN

Ankara-2017

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA ANABİLİM DALI
BÖLGESEL COĞRAFYA BİLİM DALI

TÜRK COĞRAFYACILIĞININ DİSİPLİNER İLİŞKİLERİ ÜZERİNE
AMPİRİK BİR ARAŞTIRMA

Yüksek Lisans Tezi

Suat YAZAN

Ankara-2017

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA ANABİLİM DALI
BÖLGESEL COĞRAFYA BİLİM DALI

TÜRK COĞRAFYACILIĞININ DİSİPLİNER İLİŞKİLERİ ÜZERİNE
AMPİRİK BİR ARAŞTIRMA

Yüksek Lisans Tezi

Suat YAZAN

Tez Danışmanı

Yrd. Doç. Dr. Erdem BEKAROĞLU

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA ANABİLİM DALI
BÖLGESEL COĞRAFYA BİLİM DALI

Suat YAZAN

TÜRK COĞRAFYACILIĞININ DİSİPLİNER İLİŞKİLERİ ÜZERİNE
AMPİRİK BİR ARAŞTIRMA

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Erdem BEKAROĞLU

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmzası

.....
.....
.....
.....
.....

Tez Sınavı Tarihi

TÜRKİYE CUMHURİYETİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim.(...../...../2.....)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin

Adı ve Soyadı

Suat Yazan

İmzası

İÇİNDEKİLER

TABLO LİSTESİ	viii
ŞEKİL LİSTESİ	x
KISALTMALAR LİSTESİ	xi
ÖNSÖZ	xii
1. GİRİŞ	1
1.1 Tezin Problemi.....	3
1.2 Tezin Konusu	4
1.3 Tezin Amacı.....	5
1.4 Tezin Önemi	6
2. LİTERATÜR DEĞERLENDİRMESİ	8
2.1 Türk Coğrafyasının Kuruluş ve Gelişimi Odaklı Tarihsel Nitelikteki Çalışmalar ..	8
2.2 Batı Coğrafyasını Tanıtıcı, Türk Coğrafyasını Eleştirel Bir Tarzda Ele Alan Çalışmalar	9
2.3 Türk Coğrafyası Dışından Yapılmış Çalışmalar	11
2.4 Ampirik Karakterdeki Çalışmalar	12
3. KURAMSAL TARTIŞMA	14
3.1 Modern Dünya-Sistemi ve Bilgi Yapıları	15
3.2 İki Kültür: Doğa Bilimleri – Beşeri Disiplinler Ayrımı	16
3.3 Metodolojik Belirsizlik ve Tematik Aydınlanma: Sosyal Bilimler	23
3.4 Modern Dünya-Sistemi ve Bilgi Yapıları Bağlamında Coğrafya.....	27
3.4.1 Coğrafyanın Tek Kültürcü Tarihi.....	28

3.4.2 İki Kültürcü Bir Coğrafya: Değişimler ve “Coğrafyalar”	32
3.4.3 Araştırma Soruları	35
4. VERİ VE YÖNTEM.....	39
4.1 Araştırma Modeli	39
4.2 Veri Kapsamı ve Sınırlılıkları	39
4.3 Evren ve Örneklem	40
4.4 Veri Toplama Süreci	41
4.5 Veri Analiz Yöntemi.....	42
5. ATIF ANALİZİNİN AMPİRİK BİR SUNUMU	47
5.1 Genel Özellikler (1943-2015).....	47
5.1.1 Tanımlayıcı İstatistikler.....	47
5.1.2 Atıf Örüntüsünün Temel Özellikler	48
5.2 Dönemsel Özellikler	54
5.2.1 1943-1969.....	54
5.2.2 1970-2002.....	57
5.2.2 2003-2015.....	61
5.3 Alt Kategoriler	63
5.3.1 Beşeri Coğrafya.....	64
5.3.2 Fiziki Coğrafya.....	66
5.3.3 Diğer Makale Alanları.....	70
6. TÜRK COĞRAFYASININ DİSİPLİNER İLİŞKİLERİ.....	73

6.1 Kıta Avrupası'yla Uyum: Etkileşime Açık Tek Kültürcü Bir Türk Coğrafyası (1943-1969)	74
6.2 Değişime Kayıtsızlık: İç Kapanma ve Tek Kültürcü Yapının Korunumu (1970- 2002)	80
6.3 Anglo-Amerikan Pratikler: Disipliner Açıklık ve Türk Coğrafyasında İki Kültürcü Adımlar (2003-2015)	84
7. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	88
KAYNAKÇA.....	93
EKLER	103
ÖZET	154
ABSTRACT	155

TABLO LİSTESİ

Tablo 1. Araştırma örneklemini kapsamındaki akademik coğrafya dergileri ve bu dergilere ait temel göstergeler.....	41
Tablo 2. Araştırma örneklemini kapsamındaki makalelerin coğrafya alanlarına ait kapsam ve içerik tanımlamaları.	44
Tablo 3. Araştırma örneklemini kapsamındaki fiziki ve beşeri coğrafya makalelerinin alt alanlarına ait kapsam ve içerik tanımlamaları.	44
Tablo 4. Araştırma örneklemini kapsamındaki makalelerde disiplin dışına yapılan atıfların sınıflandırıldığı disiplinler/araştırma alanları ve kapsamaları.	45
Tablo 5. 1943-2015 dönemine ait temel rakamsal istatistikler ve beş parametreye ilişkin atıf dağılımı.	47
Tablo 6. Toplam makale sayısının temel konu alanları bakımından dağılımı ile beşeri ve fiziki coğrafya makalelerinin sistematik alt dalları bakımından dağılımları.	48
Tablo 7. Coğrafya-dışı toplam atıfların doğa bilimleri ve beşeri-sosyal bilimler disiplinlerine göre dağılımı.....	50
Tablo 8. 1943-1969 dönemine ait temel rakamsal istatistikler ve beş parametreye ilişkin atıf dağılımı.	54
Tablo 9. 1943-1969 döneminde toplam makale sayısının temel konu alanları bakımından dağılımı ile beşeri ve fiziki coğrafya makalelerinin sistematik alt dalları bakımından dağılımları.....	56
Tablo 10. 1943-1969 döneminde coğrafya-dışı toplam atıfların doğa bilimleri ve beşeri-sosyal bilimlere disiplinlerine göre dağılımı.	56
Tablo 11. 1970-2002 dönemine ait temel rakamsal istatistikler ve beş parametreye ilişkin göstergeler.	57

Tablo 12. 1970-2002 döneminde toplam makale sayısının temel konu alanları bakımından dağılımı ile beşeri ve fiziki coğrafya makalelerinin sistematik alt dalları bakımından dağılımları.....	58
Tablo 13. 1970-2002 döneminde coğrafya-dışı toplam atıfların doğa bilimleri ve beşeri-sosyal bilimler disiplinlerine göre dağılımı.	59
Tablo 14. 2003-2015 dönemine ait temel rakamsal istatistikler ve beş parametreye ilişkin atıf dağılımı.	61
Tablo 15. 2003-2015 döneminde toplam makale sayısının temel konu alanları bakımından dağılımı ile beşeri ve fiziki coğrafya makalelerinin sistematik alt dalları bakımından dağılımları.....	62
Tablo 16. 2003-2015 döneminde coğrafya-dışı toplam atıfların doğa bilimleri ve sosyal-beşeri bilimler disiplinlerine göre dağılımı.	63
Tablo 17. Beşeri Coğrafya sistematik alt alanlarının 1943-2015 ve alt dönemlerine ait niceliksel ve disiplinler verileri.	65
Tablo 18. Fiziki Coğrafya sistematik alt alanlarının 1943-2015 ve alt dönemlerine ait niceliksel ve disiplinler verileri.	69
Tablo 19. Makale alanlarının 1943-2015 ve alt dönemlerine ait ile niceliksel ve disiplinler verilerin bütünleşik sunumu.	72

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1. Atıf analizi bulgularına ait kompozit diyagram	51
Şekil 2. Doğa bilimleri disiplinleri/araştırma alanlarına verilen atıfların zamansal değişimi.	52
Şekil 3. Sosyal/Beşeri bilimler disiplinleri/araştırma alanlarına verilen atıfların zamansal değişimi.	53
Şekil 4. Atıfların disiplinler dağılımı.	55
Şekil 5. 1970-2002 alt dönemlerine ait kompozit diyagram.	60
Şekil 6. Fiziki ve beşeri coğrafyaya ilişkin bulgular.	68
Şekil 7. Fiziki ve beşeri coğrafya makalelerindeki atıfların disiplinler kamp esaslı dağılımı.	70
Şekil 8. Bölgesel coğrafya ve sistematik coğrafyanın diğer sistematik bilimler ile ilişkisi.	77

KISALTMALAR LİSTESİ

MDS: Modern dünya-sistemi

ÖNSÖZ

Modern dünya-sistemiyle birlikte bilgi yapıları bir dönüşüm evresine girmişlerdir. Bilgi yapıları tek kültürcü yapısından iki kültürcü bir yapılanmaya geçmiş; felsefe fakültesi doğa bilimleri ve beşeri disiplinler olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Daha sonraları sosyal bilimlerinden de ortaya çıkmasıyla modern bilgi yapıları oluşmuştur.

Modern bilgi yapılarının oluşumu hemen her bilim disiplinin de olduğu gibi coğrafyada da hissedilmiştir. 1950'lere kadar tek kültürcü pratiğini koruyan coğrafya, bu tarihten itibaren önce ontolojik sonrada epistemolojik parçalanma süreçleri ile iki kültürcü bir yapıya kavuşmuştur. Bu çalışmada, modern bilgi yapıları ve coğrafyada meydana gelen gelişmelerin, Türk coğrafyasındaki yankıları atıf analizi üzerinden ele alınacaktır.

Elbette, bu bilimsel çalışmayı gerçekleştirmenin en güzel yanlarından biri de teşekkür aşamasıdır. Şunu belirtmeliyim ki, benim için, değineceğim isimler buradaki kelimelerden çok daha öte ve derin anlamlara sahiptir.

Bu tez çalışmasının gerçekleşmesi sırasında, danışmanım Yrd. Doç. Dr. Erdem Bekaroğlu'na sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Hocam, bana sadece bu tez çalışması için yardımlarda bulunmadı; gerek gelecekteki akademik kariyerim gerekse de yaşamım için kendisinden çok değerli ve gururla taşıyacağım şeyler öğrendim. Öğrenciniz olmaktan çok mutluyum. Yeni ufuklar için teşekkürler hocam.

Beni bugünlere taşıyan, her zaman yanımda olan, bana güvenen değerli aileme, özellikle anneme şükranlarımı sunuyorum. Sevgili annem ve babam Yıldız Yazan-Yahya Yazan'a, değerli ablam Zeynep Yazan Çetin'e ve biricik kardeşlerim Çiğdem Yazan ve Fuat Yazan' a teşekkür ederim. Bu onlar için.

Bu tez çalışmasını benim için unutulmaz kılan bir diğer husus, bu sürecin, sevdiğim kadınla tanışmama denk gelmesidir. Sonsuz destekleri ve değerli fikirleri için çok teşekkür ederim. İyi ki varsın sevgili Hale ve hep ol.

Lisans hayatımda bana akademisyenliği sevdiren, sorularıma sabırla yanıtlar veren değerli hocam Doç. Dr. Zerrin Karakuzulu'ya; her zaman değerli fikirlerine başvurduğum ve örnek aldığım değerli hocam Arş. Gör. Hatice Turut'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

1. GİRİŞ

Modern dünya-sistemi (MDS), “uzun on altıncı yüzyılda” kapitalizm ile eş zamanlı olarak temellenmeye başlamıştır. Batı Avrupa’da ortaya çıkan kapitalizm, hem MDS’nin özünü oluşturmuş hem de sistemin etkisini genişletip küresel bir aktör haline gelmesini sağlamıştır. Zamanla sınırlarını Avrupa dışına doğru genişleten MDS, on dokuzuncu yüzyıla gelindiğinde tüm yerküreyi etkisi altına almıştır (Wallerstein, 2004). Bu etki, tüm yerkürede her ne kadar ekonomik yapılar temelinde yayılsa da, toplumsal olanın birçok dalında değişim-dönüşüm süreçlerine neden olmuştur.

MDS sadece ekonomik, toplumsal, siyasal ve kültürel alanlarda değil, bilgi yapıları üzerinde de etkili olmuştur. Modern bilgi yapıları ile birlikte bilim dünyası, bilgi alanları arasında kurumsal ve epistemolojik ayrımların belirgin bir şekilde güdülmediği tek kültürcü bir pratikten iki kültürcü bir pratiğe doğru bir geçiş yaşamıştır. Modern bilgi yapılarının temelini oluşturan bu geçişle birlikte bilim dalları, profesyonel temsilciler tarafından icra edilen disiplinler kimlikler edinmişlerdir (Bekaroğlu, 2016).

MDS öncesinde bilgi yapıları ve bilme biçimleri, disiplinler hatların iç içe geçtiği ve temsilcilerinin ahlaktan sanata matematikten felsefeye kadar birçok konuyu birlikte icra edebildikleri; “doğru”, “iyi” ve “güzel” olanın bir bütün olarak algılandığı tek kültürcü bir dönemdi (Collins, 2005). Tek kültürcü sistemin bu doğru, iyi ve güzel arayışına felsefe fakültesi ev sahipliği yapıyordu. Ancak, on yedinci ve on sekizinci yüzyıllarda Newtoncu bilimin yükselen etkisi, tek kültürcü bu yapıda çatlaklar oluşmasına sebep olmuştur. Doğa bilimleri kanadı, metafizik spekülasyon olarak gördükleri felsefeyi küçümseyerek, gerçek bilginin doğru bilgi olduğunu öne sürmüş; iyi ve güzel olanı aramaktan vazgeçmişlerdir. Buna karşın beşeri disiplinler kanadı ise insan yorumunu merkezine yerleştirerek, Newton fiziğinin telkin ettiği yasa arayışını reddetmiş, “iyi” ve “güzel” arayışına odaklanmıştır. Bu kamplaşma neticesinde tek kültürcü bilim yapısı ikiye bölünmüştür (Gulbenkian Komisyonu, 2011): “Doğru”nun izinden giden doğa bilimciler (fizik, kimya,

astronomi vb.) ile “iyi ve güzel”in peşinden giden beşeri disiplinler (felsefe, klasikler, dil, edebiyat). Böylelikle felsefe fakültesi doğa bilimleri ve beşeri disiplinler olarak ayrılmış; bilim dünyası Snow’un 1959’da verdiği isimle iki kültürcü bir yapıya bürünmüştür (Snow, 2001).

Bir tarafını doğa bilimleri diğer tarafını da beşeri disiplinlerin oluşturduğu bu iki kamp, temel olarak epistemolojik bir antagonizm ekseninde gelişme göstermiş; aralarındaki bu ayrılık zaman içerisinde yabancılaşmaya dönüşmüştür (Snow, 2001). Doğa bilimleri, pratik işlerliği sayesinde gerek toplumsal gerekse de siyasal desteği arkasına alarak, gücünü artırmış ve zamanla “bilim” (science) olarak anılmaya başlanmıştır. Böylelikle, doğa bilimleri, bilimsel yapı içerisinde beşeri disiplinler üzerindeki tahakkümüyle, en azından kaynak alımında, bir üstünlük kurmuştur. Ne ki, 1789’daki Fransız Devrimi ile birlikte, halk egemenliği ve toplumsal değişimin sürekliliği temelinde toplumsal olanın daha iyi anlaşılması gerektiğinin ortaya çıkışı (Dilthey, 1999), sosyal bilimlerin oluşumuna zemin hazırlamıştır. Sosyal bilimler, kendine ait araştırma objeleri belirlemesine karşın, epistemolojik olarak üçüncü bir bilme biçimi geliştirememiş ve doğa bilimleri ile beşeri disiplinler arasında sıkışıp kalmıştır (Gulbenkian Komisyonu, 2011). Bir diğer anlamda, üçüncü bir kültür haline gelememiştir.

Doğa bilimleri, beşeri disiplinler ve sosyal bilimler ayrımları içerisinde coğrafya, en az bir asır sonrasına kadar, bu dönüşüme ayak uyduramamıştır. İnsan-çevre etkileşimine dayalı holistik karakterini 1950’lere kadar sürdüren coğrafyanın, pozitivist yaklaşımların etkin olmasıyla bölgesel coğrafya pratiğine dayalı yapısı eleştiriler almaya başlamıştır. Bu eleştirilerin etkileri, kantitatif ve post-kantitatif coğrafya yaklaşımlarının ortaya çıkışına neden olmuştur. Bu gelişmelerle birlikte tek kültürcü holistik bölgesel coğrafya pratiği ana paradigma olmaktan çıkmış; iki kültürcü yapılanmayı temsil eden epistemolojik çeşitlilik disiplini karakterize etmeye başlamıştır. Böylelikle disiplin, iki kültürcü pratiğe adapte olmuştur (Bekaroğlu, 2016).

MDS bağlamında coğrafyada yaşanan bu dönüşümler, Türk coğrafyacılığında da belirli etkiler meydana getirmiştir. Kuruluş temelleri 1915'e kadar uzanan modern Türk coğrafyacılığı (Erinç, 1973; Koçman, 1999), 1950 ve 1960'lara kadar çağdaş bir coğrafya çizgisi yakalamış ve gelişimini sürdürmüştür (Erinç, 1973; Hüttheroth, 1992; Yavan, 2005a; Tekeli, 2012). Ne var ki, 1950'ler ile birlikte Anglo-Amerikan coğrafyasından kaynaklanan değişim rüzgarları, bölgesel coğrafyanın yerini pozitivist ve post-pozitivist coğrafya anlayışlarına bırakmasına neden olmuş; buna karşın Türk coğrafyası bu değişime cevap veremeyerek, Alman ve Fransız coğrafyası etkisindeki anlayışını sürdürmüştür (Tekeli, 2012; Özgür ve Yavan, 2013; Bekaroğlu, 2016). Türk coğrafyasının, dünyada yaşanan bu paradigmatic eksen kaymasına verdiği tepkisizlik, 2000'lere kadar, izole bir hayat sürmesine neden olmuştur (Tekeli, 2012; Bekaroğlu ve Yavan, 2013). 2000'li yıllarla birlikte, neredeyse elli yıl gecikmeyle, Türk coğrafyası Anglo-Amerikan coğrafyası ile uyum çabalarını artırmaya başlamış; coğrafyanın çağdaş kimliğini yakalama çabalarını arttırmıştır.

Bu bağlamda bu tez çalışması, bilgi yapılarının MDS çerçevesindeki evrimine bağlı olarak ortaya çıkan iki kültürcü bilme biçimleri yapılanması doğrultusunda Batı coğrafyasında meydana gelen ve disiplinin tek kültürcü bir yapıdan iki kültürcü bir yapıya dönüşümünü sağlayan gelişmeler dizisinin Türk coğrafyacılığındaki etkilerini disiplinler ilişkiler üzerinden okuma girişiminde bulunacaktır. Türk coğrafyasının tarihsel olarak geçirdiği değişim ve dönüşümler, bu tez kapsamında atıf analizi üzerinden irdelenecektir.

1.1 Tezin Problemi

On altıncı yüzyıldan itibaren yerküre üzerinde yayılmaya başlayan MDS ile birlikte bilme biçimleri değişim ve dönüşümler geçirerek, yeniden bir şekillenme evresine girmiştir. Bu şekillenme evresi bilgi yapılarının doğa bilimleri ve beşeri disiplinler ile karakterize olan iki kültürcü yapıya geçişi ile başlamış; sosyal bilimlerin kurumsallaşması ile de devam etmiştir. Bilgi yapılarında meydana gelen iki kültürcü yapılanma ve sosyal bilimlerin

oluşumu; günümüzde de kabul gören disiplinlerin ortaya çıkmasına ve bu üçlü yapı içerisinde konumlanmasına neden olmuştur. Bu disiplinlerden biri olan coğrafya, diğer bilim dallarına göre daha geç tepki vermekle birlikte, modern bilgi yapılarında meydana gelen iki kültürcü dönüşüme, yirminci yüzyılın ikinci yarısı itibariyle Anglo-Amerikan coğrafyasında yaşanan ontolojik ve epistemolojik parçalanma süreçleriyle ayak uydurmuş, adapte olmuştur (Bekaroğlu, 2016). Coğrafya, yaşadığı bu dönüşümler neticesinde tasviri, holistik, teorik, izole bir görünümünden, devşirdiği kuramsal ve metodolojik araçlar ile içinde birbirinden farklı bilme biçimleri ve kuramsal yaklaşımlar barındıran, diğer bilim dallarına açık bir görüntüye bürünmüştür.

Bu bağlamda, araştırma örneklemini kapsamındaki akademik coğrafya dergilerinde yayımlanan makalelerin kaynakçalarında yer verilen atıfların disiplinler/araştırma alanı dağılımlarından hareketle araştırma sorusu şu şekilde formüle edilmiştir: “Batı coğrafyasında disiplinin iki kültürcü pratiğe geçişi ile karakterize olan değişim, dönüşüm ve süreçler dizisi Türk coğrafyasında ne oranda hissedilmiş, nasıl bir karşılık bulmuş ve Türk coğrafyasının disiplinler ilişkileri (ya da diğer bilme biçimleriyle ilişkiseliliği) nasıl gelişmiştir?” Böylelikle Türk coğrafyacılığının disiplinler ilişkileri tarihsel olarak ortaya konulacak; bununla birlikte bilgi yapılarındaki dönüşümsel süreçlere verdiği tepkiler irdelenecektir.

1.2 Tezin Konusu

MDS etkisiyle bilgi yapıları bir dönüşüm sürecine girmiş; doğa bilimleri ve beşeri disiplinler şeklinde ikili bir kampa bölünmüştür. Bu yeni ikili yapılanmanın en önemli sonucu, kuşkusuz, bilgi alanlarının ayrışarak kuramsal, tematik ve metodolojik özellikleri ile kendi kimliklerine sahip olması ve iki kamptan birisi içerisinde konumlanması olmuştur. Daha sonrasında sosyal bilimlerin ortaya çıkışı, bu disiplinler sınıflandırmanın yeni bilim dalları üzerinde sürmesini sağlamış, fakat sosyal bilimler üçüncü bir bilim kampı olamayarak iki kamp arasında dağılmıştır. Coğrafya disiplinini de etkileyen bu

dönüşüm süreci on dokuzuncu yüzyılın ortalarından itibaren disipline hakim olan gezi-araştırma, çevresel determinizm ve bölgesel coğrafya paradigmaları (Johnston, 1986) 1950'ler ile önemini yitirmiş ve Kıta Avrupası odaklı coğrafya anlayışı Anglo-Amerikan dünyada geride kalmıştır. 1950 sonrası kantitatif ve post-kantitatif coğrafyalar ile birlikte disiplin ontolojik ve epistemolojik olarak parçalanmış; fiziki coğrafya daha çok doğa bilimleri, beşeri coğrafya ise beşeri ve sosyal bilimler disiplinleri ile yakınlaşma sürecine girmiştir (Bekaroğlu, 2016).

Bu bağlamda araştırma örneklemini kapsamındaki makalelerin kaynakçalarında kullanılan atıfların disiplinler/araştırma alanı kimliklerinin incelenmesi ve tespitinden hareketle, Türk coğrafyasının yukarıdaki değişimler bağlamında nasıl bir gelişim çizgisi izlediğinin belirlenmesi bu tezin konusunu oluşturmaktadır. Bir diğer anlamda, bu tez çalışmasında Türk coğrafyasının disiplinler etkileşim kimliğini incelenecektir.

1.3 Tezin Amacı

Modern bilgi yapıları ve coğrafyada yaşanan kültürel dönüşüm¹ ile buna bağlı olarak ortaya çıkan gelişmelerin, Türk coğrafyasında nasıl yankılandığını atıf analizi sonucunda diğer bilgi dalları ile olan etkileşimi üzerinden belirlemek ve bununla ilgili olası tarihsel dönemleri ayırt etmek, bu tez çalışmasının amacını oluşturmaktadır. Dolayısıyla bu çalışmanın odak noktasını, disiplinler atıflar ve disiplin dışı diğer bilim dallarına verilen atıfların tespiti oluşturmaktadır.

Bununla birlikte bu tez çalışmasında, atıflar üzerinden Türk coğrafyasının modern bilme biçimleri ve coğrafyada meydana gelen değişimlere nasıl bir tepki verdiğini serimleme amacının güdülmesi, hem modern bilgi yapılarının evrimsel sürecinin hem de

¹ Burada kültürel dönüşümle, tek költürcü bilgi yapılarından iki költürcü bilgi yapılarına geçiş ve sosyal bilimlerinin ortaya çıkışı ifade edilmektedir.

coğrafyanın bu yapılanma karşısındaki tavrı ile dönüşümlerinin de açıklanmasını gerektirecektir.

1.4 Tezin Önemi

Türk coğrafyasının disipliner ilişkilerini belirleme ve olası sonuçları bilme biçimleri ile coğrafyanın geçirdiği dönüşümler üzerinden MDS bağlamında açıklamayı hedefleyen bu tez çalışması; yöntem, kuram ve literatür açısından üç ayrı önem arz eder.

Birincisi, bu tez çalışması pozitivist (ampirik) bir temele sahip olup, atıf analizine dayalı olarak gerçekleştirilecektir. Türk coğrafyasının tarihi ve felsefesine ilişkin literatüre bakıldığında, ampirik odaklı çalışma sayısı oldukça azdır. Bunun yanında atıf analizi ile gerçekleştirilmiş sadece üç çalışma mevcuttur (Yavan, 2005; Tuysuz ve Yavan, 2012; Bekaroğlu ve Yavan, 2013). Bu iki durum göz önüne alındığında, bu tez çalışmasında ampirik ve atıf analizi temelli bir yöntem belirlenmesi, detaylı sonuçların elde edilmesine neden olacaktır. Bunun yanı sıra olası sonuçların, deneyimlerden bağımsız nesnel karakterde olması önemlidir.

İkincisi, bu tez çalışmasında, MDS ve bilgi yapılarının dönüşümleri odaklı kuramsal arka plan kullanılmıştır. MDS ve bilgi yapılarının evrimsel süreci, özellikle bir disipline ait yapılan disiplinin tarihi ve felsefesi odaklı çalışmalarda, söz konusu bilim dalının disipliner kökenleri ve düşünsel değişimlerini anlamada önemli bir perspektif sağlar. Bu doğrultuda, MDS ve bilgi yapılarının dönüşümünü Türk coğrafyacılığının disipliner ilişkileri ve yukarıdaki dönüşümlerle ilişkilendirmeye yönelik bir çalışma olmadığı görülecektir.

Üçüncüsü ise Türk coğrafyacılığına getireceği katkıdır. Türk coğrafyasının disipliner ilişkilerinin inceleneceği bu tez çalışması, bulguları ve olası dönemlendirmeleri ile Türk coğrafya literatürüne, disiplinin akademik kuruluşundan itibaren günümüze kadarki süre

içerisinde diğ er bilgi dalları ile olan etkileşimini ekleyecektir. Böylelikle Türk coğrafiyasının tarihsel gelişimi, atıf analizi üzerinden farklı bir perspektifle okunacaktır.

2. LİTERATÜR DEĞERLENDİRMESİ

Batı coğrafyasında (Kıta Avrupası ve Anglo-Amerikan) coğrafyaya yönelik disiplinler öz-değerlendirme odaklı tarihsel nitelikteki çalışmalar oldukça yaygındır. Bununla birlikte, disiplinin paradigmalarını irdeleyen ve gelişim çizgisini düşünsel bir arka plana yönelerek açıklamaya çalışan felsefi nitelikteki çalışmalar da önemli bir yere sahiptir. Günümüzde Batı coğrafyasında disiplinin tarihi ve felsefesine ilişkin çok sayıda kitap ve makale yayımlanmaktadır (Örn: Johnston, 1986; Martin ve James, 1993; Johnston, 1997; Creswell, 2003; Dunbar, 2005; Aitken ve Valentine, 2006).

1915'lere kadar kurumsal izleri takip edilebilen modern Türk coğrafyası ise asırlık bir oluşumdur. Bu asırlık oluşum, aynı zamanda geçmişe, yaşananlara, değişimlere dair veriler de sunmaktadır. Coğrafyanın tarihi ve felsefesi alt çalışma alanı, bu verileri incelemekte ve sonuçlar ortaya koymaktadır. Çeşitli dönemlerde farklı isimler tarafından Türk coğrafyacılığının tarihi ve felsefesine ilişkin çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmaların büyük çoğunluğu Türk coğrafyacılar tarafından gerçekleştirilmiş; bununla birlikte yabancı coğrafyacılar ve farklı disiplinlerden isimler de bu doğrultuda eserler vererek literatürü zenginleştirmişlerdir. Ancak bu çalışmalar, kanımca, yetersiz olup, geliştirilmeye devam edilmelidir.

Bu bölümde, Türk coğrafyasının tarihi ve felsefesine ilişkin mevcut literatür içeriklerine göre değerlendirilecektir. Buna göre dört farklı kategori ortaya koymak mümkündür:

2.1 Türk Coğrafyasının Kuruluş ve Gelişimi Odaklı Tarihsel Nitelikteki Çalışmalar

Akyol (1943a, 1943b, 1943c), Darkot (1951), Tümertekin (1971), Akkan (1972), Erinc (1973), Gümüşçü (2012), Gümüşçü ve Özür (2016) tarafından yapılan çalışmalar bu kapsamda değerlendirilmişlerdir.

Akyol (1943a, 1943b, 1943c) tarafından yapılan çalışmalar, Tanzimat'tan itibaren Türk coğrafyasının tarihsel bir değerlendirmesini yapmaktadır. Darkot (1951), Osmanlı

Devleti'nin son dönemleri ve cumhuriyetin ilk yılları boyunca Türk coğrafyacılığının kuruluşu ve gelişimine tarihsel ve betimsel olarak bir ışık tutar. Tümertekin (1971), yer yer fiziki coğrafya ile ilgili niteliklere yer vermekle birlikte, Türkiye'de beşeri coğrafyanın gelişmesini ele almıştır. Bu çalışmada eleştirel kanılara yer verilmiş olsa da, ana bağlam olarak tarihsel ve betimsel bir duruş sergilenmiştir. Akkan (1972), cumhuriyetin ilanı ile birlikte Türk coğrafyasının kuruluşu ve gelişmesini ele alırken; Erinç (1973), modern Türk coğrafyacılığının başlangıcı olarak yer verdiği 1915 öncesinden cumhuriyetin ellinci yılına kadar Türk coğrafyasının bir anatomisini çıkarmıştır. Erinç, bu çalışmasında, Türk coğrafyası ile ilgili önemli saptama ve değerlendirmelerde bulunmuştur. Gümüşçü (2012), yukarıdaki çalışmaların aksine cumhuriyet öncesini çok daha detaylı ele almış ve eleştiri ile değerlendirmelere yer vermekle birlikte modern Türk coğrafyası ile ilgili tarihsel bir portre çizmiştir. Gümüşçü ve Özür (2016) ise Türk coğrafyasının kuruluş yıllarına dair kapsamlı bir tarihsel analiz yapmışlardır.

Yukarıdaki çalışmalar, Türk coğrafyasının kuruluşu ve gelişimine ışık tutan, buna karşın tarihsel nitelikleri ağır basan çalışmalardır. Bu çalışmaların temel karakteristikleri, Türk coğrafyasına ilişkin ele aldıkları zaman çerçevesine her ne kadar eleştiriler getirseler de, betimsel yönü ağır basan tarihsel çalışmalar olmalarıdır.

2.2 Batı Coğrafyasını Tanıtıcı, Türk Coğrafyasını Eleştirel Bir Tarzda Ele Alan Çalışmalar

Köksal (1981), Tümertekin (1990), Özgüç ve Tümertekin (2000), Kaya (2005; 2008; 2010), Arı (2005), Yavan (2005a), Özgen (2010), Karabulut (2012; 2013), Özgür ve Yavan (2013), Öztürk ve Karabağ (2013), Bekaroğlu ve Özdemir (2014), Miroğlu ve Arı (2015), Bekaroğlu (2016) tarafından yapılan çalışmalar; dünya coğrafyasındaki paradigmatic, tematik ve metodolojik farklılaşmalara dayalı değişim ve dönüşüm süreçlerini ele alan ve bunun yanında Türk coğrafyasına ilişkin eleştiriler getiren, Türk

coğrafyacıları tarafından yapılmış çalışmalardır. Kuşkusuz, bu ikinci grupta, dünya coğrafyasına ilişkin yapılan bu çalışmalar, Türk coğrafyası içinde bir güncellik arayışının sonucudur.

Bu çalışmalar içerisinde, Köksal (1981), Tümertekin (1990), Özgüç ve Tümertekin (2000), Arı (2005), Yavan (2005a) Özgen (2010), Karabulut (2013), Öztürk ve Karabağ (2013) tarafından yapılan çalışmalar; coğrafyanın tarihini, felsefesini ve paradigmalarını konu alan, Batı coğrafyasında yaşanan değişimleri aktaran, tanıtıcı nitelikteki çalışmalardır.

Kaya (2005), Karabulut (2012), Özgür ve Yavan (2013), Bekaroğlu ve Özdemir (2014), Bekaroğlu (2016) tarafından yapılmış çalışmalar ise eleştirel karakteri ile ön plana çıkarlar. Kaya (2005; 2008; 2010), üç makalesinde de Anglo-Amerikan coğrafya pratiğinde yaklaşımlara dikkat çekerek bununla birlikte Türk coğrafyasının güncel durumu için yorumlamalarda bulunmuş ve gelişmişlik düzeyine ilişkin eleştiriler getirmiştir. Özgür ve Yavan (2013), akademik kuruluşundan itibaren Türk coğrafyasının temel bir değerlendirmesini ve Batı coğrafyası ile mukayesesini yapmış; Türk coğrafyasının belirli dönemlerdeki çağından kopuk coğrafya anlayışı için eleştiriler getirmiştir. Bekaroğlu ve Özdemir (2014), Türk coğrafyasının hem genel yapısı hem de sistematik alanlarına ilişkin değerlendirmeler içeren bir eserdir. Miroğlu ve Arı (2015), feminist coğrafya yaklaşımı ile Türk coğrafyasındaki feminist coğrafyanın yerini ele almıştır. Bekaroğlu (2016) ise Batı coğrafyasının tarihsel bir analizini yapmakla birlikte, Türk coğrafyasını Batı coğrafyası ile kıyaslamış ve ulaştığı sonuçlar itibariyle eleştirel değerlendirmelerde bulunmuştur.

Eleştirel karakterdeki bu çalışmalar, Türk coğrafyasının Batı coğrafyası ile uyumunu sorgulayan, Türk coğrafyacılığının tarihselliği ile birlikte felsefesine de değinen çalışmalardır.

2.3 Türk Coğrafyası Dışından Yapılmış Çalışmalar

Ülkemizde coğrafyanın üniversitelerde okutulmaya başlanmasından beri -1915- yabancı coğrafyacılar çeşitli sürelerde görev yapmışlardır. Kimi zaman bu coğrafyacılar kimi zaman da ülkemizde herhangi bir görev yapmamasına karşın, yabancı coğrafyacılar tarafından Türk coğrafyası ile ilgili çalışmalar yapılmıştır. Ne var ki bu isimler Türk coğrafyası odaklı bir mesleki kariyere sahip olmamış sadece tekil nitelikte çalışmalar yapmışlardır. Bununla birlikte, Batı coğrafyasında özellikle 1970'ler ile yakalanan sosyal bilim ve sosyal teori ile uyumluluk ve aynı zamanda mekan kavramının sosyal bilimler içerisinde bir yükseliş yaşaması, coğrafyanın sadece coğrafyacılar tarafından icra edilmediği bir durum ortaya çıkarmıştır. Bu durum, gerek mekan gerekse diğer konularda coğrafya dışındaki bilim dalları mensuplarının coğrafya üzerine çalışmalar yapmasına neden olmuştur.

Yukarıda belirtilen iki duruma binaen, yabancı coğrafyacılar ve coğrafyacı olmayanlar tarafından Türk coğrafyacılığı odaklı mevcut çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalar, yabancı coğrafyacılar ve diğer bilimcilerin gözüyle hem Türk coğrafyasına hem de Batı coğrafyasına ilişkin gerek eleştirel gerekse felsefi bir bakış sağlamaları bakımından önemlidirler. Hüttheroth (1992) ve Perouse (2012) gibi yabancı coğrafyacıların Türk coğrafyasına ilişkin yapmış oldukları çalışmalar dış kaynaklı yayınları oluştururken; Pınarcıoğlu (1994), Işık (1994), Tekeli (2010; 2012) tarafından yapılmış çalışmalar coğrafya dışındaki Türk bilim insanlarının coğrafya üzerine yaptıkları çalışmaları oluşturmaktadır.

Üçüncü grup bu çalışmalar içerisinde özellikle Perouse ve Tekeli'nin çalışmaları ön plana çıkmaktadır. Perouse (2012), Türk coğrafyasında bir fiziki coğrafya baskınlığının söz konusu olduğunu ve buna karşın beşeri coğrafyanın ise hak ettiği değeri henüz edinmediğini ifade etmiştir. Tekeli ise birçok çalışmasında Türk coğrafyasına bilhassa beşeri coğrafyaya ilişkin Türkiye'deki coğrafya disiplinin kendini yeniden gözden

geçirmesini sağlayacak bilgiler vermiş, Türk coğrafyasının Anglo-Amerikan coğrafyasındaki çok paradigmalılığa ayak uydurması gerektiğini ortaya koymuştur.

2.4 Ampirik Karakterdeki Çalışmalar

Önemli sayıda yazılmış olmamakla birlikte Türk coğrafyasının tarihi ve felsefesini ele alan ampirik nitelikte yapılmış çalışmalar mevcuttur. Bu çalışmaların sayısı yetersiz olup, yapılanlar ise son yıllara aittir. Bununla birlikte, Türk coğrafyacılığında ampirik karakterdeki çalışmaların sayıca azlığı, bu tezin çıkış noktalarından birisini oluşturmaktadır.

Tuysuz ve Yavan (2012), Bekaroğlu ve Yavan (2013), Bekaroğlu ve Sarış (2017) tarafından yapılmış çalışmalar bu başlık altında değerlendirilmiştir. Tuysuz ve Yavan (2012), atıf analizini kullanarak bölgesel yaklaşımın Türk coğrafyasındaki etkisini incelemiş ve Batı'da 1950'lerde önemini yitiren bölgesel coğrafya yaklaşımının 2000'lere kadar Türk coğrafyasında önemini koruduğunu ortaya koymuştur. Bekaroğlu ve Yavan (2013) atıf analizi temelli çalışmalarında, atıfların hangi dilde yapıldığından hareketle Türk coğrafyacılığında Batılı coğrafya okullarının etkisini irdelemişlerdir. Bu çalışmaya göre, 1960'lara kadar Türk coğrafyası çağdaş coğrafya anlayışını pratik eden Kıta Avrupası'nı takip ederken, bu tarihten sonra Anglo-Amerikan coğrafyasındaki değişimleri ıskalamış; ancak 2000'li yıllarla birlikte benzer eğilimler göstermeye başlamıştır. Bekaroğlu ve Sarış (2017) ise Türk coğrafyasında fiziki coğrafyanın 1990'lara kadar baskın bir şekilde çalışıldığını ve disiplinin hakim kanadını oluşturduğunu ortaya koymuştur.

Yukarıdaki çalışmalar, ampirik metotları ve kuramsal temelleri ile birlikte, Türk coğrafyasının tarihselliğini ve felsefesini eleştirel yaklaşımları ile ele alırlar. Özellikle Tuysuz ve Yavan (2012) ile Bekaroğlu ve Yavan (2013) tarafından yapılan çalışmalar, atıf analizine dayalı metot ve bulguları ile Türk coğrafyasındaki ilk örneklerini

oluşturmaktadırlar. Bununla birlikte, söz konusu iki çalışma, kuşkusuz, bu tezin hareket noktalarından birini oluşturmaktadır.

Türk coğrafyasının tarihi ve felsefesine ilişkin yukarıdaki çalışmalar irdelendiğinde, bu tez çalışması, Türk coğrafyasının disipliner ilişkilerine ilişkin boşluğu doldurmayı planlamaktadır. Bu tez kapsamında, kuramsal tema olarak modern dünya-sistemi bağlamında bilme biçimlerinde gerçekleşen tek kültürden iki kültürcü pratiğe geçişin temel alınması, Türk coğrafyasına ilişkin tarihsel, felsefi ve eleştirel bakış açılarının getirilmesi ve atıf analizi ile Türk coğrafyasının disipliner ilişkilerinin serimlenecek olması literatüre önemli bir katkıdır. Özellikle hedeflenen ampirik düzeydeki katkı, çalışmanın odağını oluşturmaktadır. Belirtilen bu çıktılar, aynı zamanda bu tezin özgün yanını ortaya koymaktadır.

3. KURAMSAL TARTIŞMA

“İnsan yeryüzünün sunduğu bir üründür. Bu, insanın yeryüzünün sadece bir çocuğu olduğu anlamında değil aynı zamanda yerin ona bir annelik yaptığı, onu beslediği, ona görevler verdiği, düşüncelerini yönlendirdiği, ona vücudunu ve aklını güçlendirecek zorluklar verdiği, ona denizlerde seyahat (navigasyon) ve yeryüzünde sulama gibi problemleri ve zaman zaman da bunların çözümü için ipuçları verdiği anlamındadır” (Semple, 2005: 23).

Semple’in cümleleri, tipik olarak çevresel determinist bir çerçeveye oturmaktadır. Bu çerçeveye göre coğrafya, doğanın insan karşısında egemen ve belirleyici olduğu bir anlayışa karşılık gelmektedir. Aynı zamanda disiplinin ilk paradigması olarak görülen bu anlayış yirminci yüzyılın başlarına dek coğrafyanın temel dinamiğini oluşturmuştur. 1950’lere kadar çevresel determinizm ile birlikte disiplinin temel paradigması olan bölgesel coğrafya pratiği de “doğa” temasını canlı tutarak doğa-insan ilişkiseliliği ya da fiziki-beşeri coğrafya birlikteliğini esas almış ve coğrafi çalışmaların düşünsel arka planını oluşturmuştur. Bu düşünsel arka plan, aynı zamanda disiplinin ontolojik konumlanışını da ortaya koymuştur. Buna göre coğrafya, fiziki-beşeri coğrafya ortaklığında insan-çevre etkileşimini inceleyen bir bilim dalı idi.

MDS’nin bilgi yapılarında meydana getirdiği bölünme, yirminci yüzyılın ikinci yarısıyla birlikte coğrafyayı da etkilemiş; disiplin iki kültürcü bir yapıya bürünmüştür. Bu yeni yapılanma, Semple’nin çevresel determinizmini ve dönemin bölgesel coğrafya pratiğini tahttan indirerek, bilim kampları arasındaki ayrımları gözetken ve disiplinler etkileşim düzeyi yüksek bir coğrafya ortaya çıkarmıştır.

Bilme biçimlerinde yaşanan tek kültürcü bir pratikten iki kültürcü bir pratiğe geçiş, MDS içerisinde meydana gelmiştir. Tez çalışmasının bu bölümünde, modern dünya-sistemi bağlamında modern bilgi yapılarının oluşumu ve coğrafyanın bu oluşum sürecindeki konumu irdelenecektir.

3.1 Modern Dünya-Sistemi ve Bilgi Yapıları

Modern dünya-sisteminin temeli kapitalizmdir. Coğrafi keşifler, burjuva sınıfının oluşumu, piyasa ticaretinin gelişmesi, toprak mülkiyetinin ortadan kalkması, sanayileşme gibi etmenlere bağlı olarak ortaya çıkan kapitalizm, Batı Avrupa menşeli sonsuz sermaye birikimi mantığına dayanan bir on altıncı yüzyıl² oluşumudur (Wallerstein, 2004; Fülberth, 2014). Ortaya çıkışının akabinde Avrupa sınırlarını aşmaya başlayan kapitalizm, on dokuzuncu yüzyılda tüm yer küreye yayılacak şekilde genişlemiştir. Sermaye birikimi arayışına dayanan kapitalist genişleme, kendine özgü bir dünya ekonomisi³ oluşturmuş; öncesindeki dünya-imparatorlukları ve mini sistemlerin aksine, varlığını zamana ve mekana yayarak günümüze kadar gelmiştir. Kapitalizmle birlikte tüketim ekonomisinin yerini (Huberman, 2013), sonsuz sermaye birikimi almıştır.

Kapitalizmin ortaya çıkışı, modern dünya-sisteminin⁴ de başlangıcını oluşturur. Çünkü MDS, kapitalizmin kendisidir (Wallerstein, 2013a). MDS öncesinde, tüm dünyada egemenlik kuramayan ve parçalanmış ekonomik yapıların aksine, MDS tarihsel olarak en uzun süre yaşayan ve günümüze kadar gelebilen tek dünya sistemi olmuştur (Wallerstein, 2011). MDS⁵ ve sosyal bir sistemdir; sınırları, yapıları, üye grupları, meşruiyet kuralları ve bağdaşıklığı vardır (Wallerstein, 2004). Bu sosyal sistemin üyeleri, kendi içerisinde mücadele halindedir. Bu mücadele, MDS'nin, kendini yenilemesi ve varlığını sürdürmesindeki önemli noktalardan birini teşkil eder.

² Bazı çalışmalarda kapitalizmin doğuşu 10-11-17. gibi yüzyıllardan başlatılsa da, bu çalışmada on altıncı yüzyıl olarak alınacaktır. On altıncı yüzyılı Wallerstein, Braudel'in yaklaşımını benimseyerek, 1450-1650 dönemi için kullanmıştır (Wallerstein, 2004).

³ Bir dünya-ekonomi; sermaye ve emek gücü döngülerin gerçekleştiği coğrafi bir alandır. Bu coğrafi alanının sınırları ise değişkendir. Dünya ekonomiler, merkez devletler ve perifer alanlar olmak üzere ikiye ayrılırlar (Wallerstein, 2011).

⁴Modern Dünya Sistemi; merkez, çevre ve yarı-çevre olmak üzere üçlü bir yapıdan oluşur.

⁵ Sosyoloji, ekonomi gibi diğer disiplinleri de işin içine katarak, tarihsel yapıların uzun dönemlere göre incelenmesini esas alan Braudel ve Annales Okulu'ndan etkilenen Wallerstein, modern dünya-sistemini de tarihsel bir sistem olarak inşa etmiştir.

Bilgi yapıları, modern dünya-sistemi içerisindeki temel dinamiklerden ayrı olmayıp; sistemin siyasal, ekonomik ve sosyal yapılarının meşruiyeti ve işlerliğinin temel bir ögesidir (Wallerstein, 2007). Bu bağlamda MDS, bilgi yapılarında da bir değişim sürecini tetiklemiş, modern bilgi yapılarının oluşumunu sağlamıştır. Modern bilgi yapıları öncesinde bilim, hemen her konuya hakim bilginler tarafından bütünlük bir tarzda pratik edilirdi. Bu bütünlük tarz içerisinde hem deneysel yöntemler hem de felsefi çıkarımlar bilgiye ulaşma sürecinde bir arada kullanılırlardı. Bir anlamda bu süreç doğru, iyi ve güzel arayışının birlikteliğini ifade etmektedir. MDS'yle birlikte bilgi yapılarının modernizasyonu, doğrunun doğa bilimleri, iyi ve güzelin de beşeri disiplinler tarafından sahiplenilmesi gibi bir durum ortaya çıkarmıştır. Bu ayrışmayla birlikte bilgi yapılarında iki kültürcü pratiğe doğru bir geçiş yaşanmış ve bilim dünyası doğa bilimleri ve beşeri disiplinler arasında ikili bir kampa bölünmüştür. Sonraları, 1789 Fransız İhtilali akabinde bugün sosyal bilimler olarak adlandırılan bilimler akademide yer almaya başlamıştır. Ancak sosyal bilimler, doğa bilimleri ve beşeri disiplinlerin aksine üçüncü bir bilim kampı oluşturamamış; disiplinleri bu iki kamp arasında bölünmek durumunda kalmıştır.

3.2 İki Kültür: Doğa Bilimleri – Beşeri Disiplinler Ayrımı

“İki kültür”⁶ kavramsallaştırması C.P. Snow tarafından 1959'da Rede Konferansı'nda ortaya atılmıştır (Snow, 2001). İki kültür, doğa bilimleri ve beşeri disiplinler arasındaki tarihte ilk defa MDS içerisinde gerçekleşen epistemolojik ayrımı tanımlar⁷. Snow'a göre bu iki kamp arasında tematik ve epistemolojik açıdan derin uçurumlar vardır (Snow, 2001) Bu durum Snow'un ifadelerine de yansır (Snow, 2001: 105):

⁶ “İki kültür” tabirindeki “kültür” sözcüğü, araştırmacıların araştırmalarını, yazılarını ve öğretmenlik deneyimlerini, pek de açıklamadan kullandıkları bazı epistemolojik önkabullere dayandırdıklarına işaret eder. Bilgi yapıları içinde iki kültür vardır demek, kullandıkları ve kullanmanın yararlı ve/veya doğru olduğuna inandıkları epistemolojik önkabuller açısından araştırmacılar iki farklı, hatta karşıt grupta toplanma eğilimi içindedirler demektir (Lee ve Wallerstein, 2007).

⁷ Doğa bilimleri bilim kültürü ya da birinci kültür olarak da adlandırılabilirken; beşeri disiplinler ikinci kültür, edebi disiplinler, yazınsal aydınlar, felsefi bilimler, beşeri kültür bilimleri gibi pek çok isimle de anılırlar.

“Sağırılar nasıl neler kaçırdıklarını bilemezlerse, onlar da bilemezler. Bir bilim adamının İngiliz edebiyatının önemli bir yapıtını okumamış olduğunu duyduklarında acıma dolu bir tebessüm yayılır dudaklarına. Ona bilimden başka hiçbir şeyle ilgilenmeyen bir cahil gözüyle bakıp hor görürler. Halbuki kendi cehaletleri de aynı ölçüde ürkütücüdür ve kendileri de edebiyattan başka bir şeyle ilgilenmezler. Geleneksel kültürün standartlarıyla yüksek bir eğitim almış oldukları düşünülen ve bilim adamlarının cehaletine inanmadıklarını gayet incelikli esprilerle dile getiren insanların bulunduğu toplantılarda birçok kez bulundum. Bir iki keresinde tahrik olup etrafımdakilere Termodinamiğin ikinci Yasası’nı kaçının anlatabileceğini sordum. Hem soğuk hem de olumsuz bir cevap verdiler. Oysa, “Hiç Shakespeare okudunuz mu! ” sorusunun bilimsel eşdeğeri denebilecek bir şeydi sorduğum.” Snow’un iki kültür ayrımı kendi gözlemlerinin, dolayısıyla da kendi döneminin bir yansımasıdır. Ne var ki, bu ayrımın kökenleri, Snow’un kavramsallaştırmasından öncelere, on sekizinci yüzyıla kadar gitmektedir.

MDS öncesinde (Yunan, Arap, Çin, Ortaçağ Avrupa uygarlıkları döneminde), bilme biçimleri herhangi bir ayrım gözetmeksizin bütünleşik tek bir yapı olarak kabul edilirdi. Bu dönemin dünyasında bilmek, bilmek demektir; insanlar ne bildiklerini tartışabilir, ama nasıl bildiklerini pek tartışmazlardı (Lee ve Wallerstein, 2007). Bütünleşik bilgi yapılarının kimliğini taşıyan bilginler, ahlaktan sanata bilimden felsefeye kadar birçok bilim dalında söz söylemeye yetkili, geniş vizyonlu kişilerdi (Collins, 2005). Kuşkusuz, buna verilebilecek en iyi örnekler; antropoloji, coğrafya, matematik, astronomi, felsefe gibi birçok alanda ders verebilen Immanuel Kant ile mühendis, ressam, şair gibi birçok dalda otorite kabul edilen Leonardo Da Vinci’dir. Bu bağlamda, modern dünya-sistemi öncesindeki bilgi yapıları tek kültür olarak adlandırılmaktadır. Tek kültür doğru, iyi ve güzele bir arada cevap aranılması ile karakterize edilebilir. Bir anlamda bu, felsefenin, metafiziğin ve bilimin karşılıklı işlerliğini kabul eden, uzlaşım içindeki bir dönemdir.

Tek kültürcü dönem, doğa ve insan incelemelerinin felsefe adı altında yapılmasını ifade etse de, bilimsel devrimle⁸ birlikte sınıanabilir ve tekrarlanabilir bir bilim anlayışının geliştirilmesi, bu tek kültürcü yapının sorgulanmasına yol açmıştır. Klasik bilimin de⁹ etkilerini taşıyan bu sorgulama; doğa bilimlerinin kendisini felsefeden ayırması ve “bilim” olarak adlandırması ile sürmüştür.

1687’de Newton’un “*Philosophiae Naturalis Principia Mathematica*”¹⁰ adlı kitabı, fizik merkezli bir doğa bilimi inşasının temelini oluşturmalarının yanında, adının tersine felsefe ile bilim arasındaki ayrılışın da bir işaretidir. Tüm evrenin büyük bir makine ya da saat gibi mekanik bir şekilde işlediğini ve doğal olguların bu işleyişe bağlı olarak gerçekleştiğini, dolayısıyla tüm doğal olguların doğa kanunlarıyla açıklanabileceğini öne süren (Bernal, 2009) Newton fiziğine dayalı ampirik ve genelleştirebilir bilim anlayışını kendileri için kabul eden ve sonradan “doğa bilimcileri” olarak anılan bir grup bilimci, gerçek bilginin “doğru” bilgi olduğunu öne sürmüşlerdir. Deneysel ve ampirik çalışmalar konumunu sağlamlaştırdıkça, felsefe, doğa bilimcilerine giderek, gerçek hakkında *a priori*, deneye tabi tutulmayan önermeler geliştirmekle suçlanan teolojinin yerini alan bir dal olarak görünmeye başladı (Gulbenkian Komisyonu, 2011). Onlara göre, “iyi” ve “güzel”i bulmak için yapılan arayış, metafiziksel spekülasyondan farksızdı. Böylece doğa bilimciler, sorgulanması güç ve metafizik karakterde bilgiler sunan felsefecilerden kendileri ayırmaya, onları küçümsemeye başlamışlar¹¹; sadece “doğru” olanı ilgi

⁸ Bilimsel devrim, Antik Yunan’dan Ortaçağ’a kadar kabul görmüş olan doktrinlerin reddedildiği ve fizik, biyoloji, kimya, anatomi, astronomi başta olmak üzere çeşitli bilim dallarında yapılan önemli çalışmalarla modern bilimin temellerinin atıldığı döneme (1500-1700) verilen addır. Bilimsel devrimle birlikte deneysel yöntem geliştirilmiş, doğanın matematiksel kurallara uyduğu ve bilimsel bilginin pratik amaçlara ulaşmak için kullanılması gerektiği kabul edilmiş ve bilimsel kurumlar geliştirilmeye başlanmıştır. Bilimsel devrim büyük ölçüde Newton’un çalışmalarıyla şekillenmiştir (Bernal, 2009).

⁹ Klasik bilim, iki varsayım üzerine inşa edilmiştir: Geçmiş ile gelecek arasında bir simetri öngören Newtoncu bilim anlayışı, diğeri de doğa ile insanlar, madde ile akıl, fiziksel dünya ile sosyal dünya arasında köklü ayrımlar bulunduğunu varsayan Kartezyen düalizmi.

¹⁰ Doğa Felsefesinin Matematik İlkeleri.

¹¹ Doğa bilimlerinin felsefe için yaptığı dışlamayı, benzer şekilde ortaçağın sonlarında felsefe de teoloji için yapmıştır (Wallerstein, 2005b).

alanlarına almışlardır. Bu ayırım, aynı zamanda, doğa bilimlerinin karşı kampı küçük gördüğü hiyerarşik bir duruma da yol açmıştır.

Böylece doğru, iyi ve güzel olanın bulunmaya çalışıldığı bu tek kültürcü bilim yapısında Auguste Comte'un deyişiyle (Gulbenkian Komisyonu, 2011) bir “boşanma”¹² meydana gelmiştir. Boşanmanın savunucuları, doğa bilimciler, gerçek bilgiye deney yoluyla, tümevarımsal ve tekrarlanabilen yöntemler ile ulaşılabileceğini öne sürmüşlerdir. Onlar, felsefi çıkarımları spekülasyon olarak görünüş ve kendilerini filozof olarak adlandırmaktan uzak durmuşlardır. Sadece doğrunun peşinde olduklarını savunan doğa bilimciler beşeri hayat üzerine genellemelere ulaşamayınca, iyi ve güzelin aranmasını filozoflara bırakmıştır. Böylelikle nomotetik doğa bilimcilerin karşısında idiografik beşeri bilimciler ya da doğa bilimcilere göre filozoflar yer almıştır.

Boşanma ile karakterize olan bu durum, on dokuzuncu yüzyılda kurumsal bir kimlik kazanan üniversiter yapılanma içerisinde iki kutuplu bir yapı ortaya çıkarmıştır: “Doğru”nun izinden giden doğa bilimciler (fizik, kimya, astronomi, zooloji, matematik) ve “iyi ve güzel”in peşinden giden beşeri disiplinler (felsefe, klasikler, dil, sanat tarihi, müzikoloji, edebiyat) (Gulbenkian Komisyonu, 2011). Böylelikle bilim dünyası Snow’un 1959’da verdiği isimle iki kültürcü yapısını deneyimlemeye başlamıştır (Bekaroğlu, 2016: 121): “...doğa bilimleri deney ve gözleme dayanan, yasa koyucu (yani nomotetik), kapalı bir sistemdeki nedensel ilişkilere odaklanan, nicel teknikler kullanarak zaman ve mekan-üstü açıklama arayışındaki bir pratik olarak öne çıkmıştır. Beşeri kampın temsilcileri yoruma dayanan, idiografik, açık bir sistemdeki olumsal ilişkilere odaklanan, nitel teknikler (hermeneutik) kullanarak zaman ve mekan-içi bir anlam arayışındaki pratik olarak kendini var etmiştir.”

¹² Comte’un boşanma nitelemesi, öncelikle Aristoteles metafiziğinin dışlanması anlamına geliyordu.

Zamanla bu iki bilim kampı arasında bilgiye erişim hususunda bir mücadele yaşanmaya başlamış, her ikisi de bilgiye ulaşmak için kendisini en iyi yol olarak görmüştür. Birinci kültür (bilim kültürü) ikinci kültürün (beşeri disiplinlerin ve ona yakın olduğu ölçüde sosyal bilimlerin) “gerçeklik” hakkında bir şey söyle(ye)mediğini ve epistemolojik olarak bilgi-dışı olduğu varsayımı üzerine kuruludur (Anlı, 2015). Deneylerin, sınanabilir hipotezlerin üstünlüğünü vurgulayan ve kendilerini hakikat araştırmasının tek muhafızı olarak sunan doğa bilimleri; tekrarlanabilir nitelikteki deneysel araştırmalar ile evrensel bilgiye ulaşılabileceğini iddia ediyorlardı. Onlara göre, değerler doğru ya da yanlış olarak belirlenemeyeceğinden, bilimin dışındadırlar. Etik ve estetik ile ilgili konular da doğa bilimciler tarafından metafizik olarak görülüp, dikkate alınmamıştır (Özlem, 2013). Edebi entelektüeller ise içsel yönelimleri esas alarak; analitik içgörü, hermeneutik duyarlılık ve empati yolu ile kendi hakikat anlayışlarının en az doğa bilimcilerinki kadar evrensel olduklarını iddia etmişlerdir (Wallerstein, 2007). Beşeri bilimciler bilgiye ulaşmada değerlerin, iyinin ve güzelin kesinliğine vurgu yapmışlardır. Bilimin bu şekilde iki karşıt kampa bölünmesinin gerekçesi, bilimin hakikat arayışında ampirik bir tavır takınırken felsefenin metafizik yani spekülative bir tavır içinde olduğu iddiasıydı (Wallerstein, 2000).

Doğa bilimleri saf, naif, tertemiz bir bilme arzusundan, “bilmek için bilmek” isteğinden çok, doğaya egemen olma, doğa güçlerini insani çıkar ve yararlar uğruna denetim altına alıp kullanma isteği ve iştahından ortaya çıkmıştır (Özlem, 1998). Bilimlerin gelişmesi, kuşkusuz doğa bilimlerinin, sanayi ve teknoloji aracılığıyla, Batı’nın önce doğaya, sonra Batılı olmayan toplumlara karşı hegemonyasını da beraberinde getirmiştir. Doğa bilimlerin bu güç odaklı yapısı, kısa zamanda siyasal desteği de beraberinde getirmiş, almış olduğu teşviklerle birlikte tek başına bilim olarak anılır olmuştur¹³. On yedinci ve on sekizinci yüzyıllarda kraliyet akademilerinin çoğalması ve Napolyon’un büyük okullar

¹³ Doğa bilimcilerin üstün konuma geçmesi, on dokuzuncu yüzyılda dilde de tescil edilmiş; bilim, öncelikle doğa bilimi anlamında kullanılır olmuştur (Gulbenkian Komisyonu, 2011).

(*grandes ecoles*) kurması, yöneticilerin doğa bilimlerine destek olma isteklerinin ürünleridir (Gulbenkian Komisyonu, 2011). Doğa bilimlerinin üstünlüğü, kurumların inşası sürecinde de kadroların birinci kültürcülerden oluşmasına neden olmuştur.¹⁴

Buna karşın beşeri disiplinler, deneyler ve nicel teknikler ile gerçek bilgiye ulaşılabilceği fikrini reddetmişlerdir. Onlara göre beşeri hayat ve karmaşıklıkları, bu tür bir yaklaşım ile çözülemezdi. On dokuzuncu yüzyıla dek önemini koruyan ya da en azından eşit görülen bir konuma sahip olan beşeri disiplinler, bu tarihten sonra etki alanını genişleten ve artık “bilim” olarak anılmaya başlayan doğa bilimleri karşısındaki kalkanını indirmeye başlamıştır. Richard E. Lee ve Immanuel Wallerstein bu durumu, ikinci kültürün savunma karakterinin bir doğum yaftası olduğu şeklinde ifade etmişlerdir (Lee ve Wallerstein, 2007): “*On dokuzuncu yüzyılda beşeri kültür (hatta buna beşeri karşı-kültür de diyebiliriz), bilim kültürünün emperyalist hak talepleri karşısında savunma amacıyla oluşturulmuştur.*” Dolayısıyla, onlara göre, beşeri disiplinler doğa bilimlerinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Beşeri bilimcilerin, doğa bilimlerinin üstünlüğünü kabul etmesi; bölümlere ayrılan bütçelerde ve toplumsal prestij gibi konularda da kendini iyiden iyiye hissettirmeye başlamıştı (Mielants, 2007).¹⁵

Doğa bilimleri ve beşeri disiplinler arasındaki bu karşılıklı eleştiriler¹⁶, iki kamp arasında metot savaşlarının (*Methodenstreit*) yaşanmasına neden olmuştur (Özlem, 2008). Bu noktada, Alman kökenli romantizm hareketi, doğa bilimlerine karşı eleştiriler getirmiştir. On sekizinci yüzyılın sonlarından on dokuzuncu yüzyılın ortalarına dek etkinliğini

¹⁴ Özellikle Fransa’da *Ecole Polytechnique* (Politeknik Okulu), *Bureau des Longitudes* (Boylam Ölçme Dairesi), *Ecole de Pharmacie* (Eczacılık Okulu) gibi doğa bilimlerine ve mühendisliğe yönelik kurumlar ortaya çıkmıştı (Mielants, 2007).

¹⁵ Amerika Birleşik Devletleri’nde, her türlü araştırma alanda araştırma ve geliştirme faaliyetleri için ayrılan yıllık fon 1940’ta 31 milyon dolar iken 1968’de 4,5 milyar dolara yükselmişti (yüzde kırkı savunma amacıyla ayrılmıştı). Sosyal bilimlere bu fonun yalnızca yüzde 3’ünün, beşeri disiplinlere ise yüzde 1’den daha azının ayrılması “büyük” (doğa) bilimin geldiği noktanın en iyi göstergesidir (Kerr’den aktaran Stremlin, 2007).

¹⁶ Fransız filozof Pascal doğa bilimleri ve yöntemlerine karşı tepki gösteren tekil isimlerden birisidir. Pascal, doğanın teorize edilmesine isyan eden bir filozoftur. O, doğanın ancak tekilci yoldan kavranabileceği gibi bir görüşün sahibidir (Özlem, 1998).

sürdüren romantik hareket, bilim-karşıtı bir pratik olmaktan ziyade, esasında ahlaki bir isyan olarak öne çıkmaktadır (Mielants, 2007). Romantik hareket, doğa bilimlerinin deney, gözlem ve hipoteze dayalı indirgemeci tutumuna epistemolojik anlamda karşı çıkmış, doğa bilimlerinin bu tutumuna itiraz etmişlerdir. Gerçek bilimin dünyanın mekanik yönlerinde uzmanlaşarak değil; dünyayı bir bütün halinde algılanması ve duygu, empati gibi insana özgü yorumsamalar yoluyla yapılması gerektiğini öne sürmüşlerdir (Stremlin, 2007). Hayal gücünü öne çıkaran romantistler, insan ve doğa arasında bir birlik olduğundan hareketle, insan dünyası ile doğa dünyasının birlikte incelenmesi gerektiğine inanırlar. Buna karşın romantik hareket ve etkileri, on dokuzuncu yüzyılın sonlarına doğru yitirmiş ve iki kültüre adapte olmuştur.

Söz konusu boşanma kurumsal anlamda da kendini göstererek, bilim kültürünü yansıtan bir dönüşüm süreci içerisine girmiş ve modern üniversite sisteminin ortaya çıkışını hazırlamıştır. Kilisenin etkisi altındaki Ortaçağ üniversitesi yalnızca isim olarak var olmuş; bilginin üretiminde asla belirleyici olmamıştır. On sekizinci yüzyılda doğa bilimleri-beşeri disiplinler arasında başlayan ayrılık rüzgarları, on dokuzuncu yüzyılın ortalarına gelindiğinde felsefe fakültesinin iki ayrı fakülteye bölünmesi ile sonuçlanmıştır¹⁷. Bunlardan birisi "doğa bilimleri"; diğeri de "beşeri disiplinleri"¹⁸ kapsıyordu. Ortaçağ üniversitelerinden farklı olarak bu yeni üniversite sistemi¹⁹, boşanmanın izlerini taşıyan disiplinlere ait bölümler, kürsüler ve anabilim dallarına ev sahipliği yapmıştır²⁰. Ayrıca, modern üniversite sisteminin öğreticileri din adamları değil, profesyonel öğretim üyeleri olmuştur. Bu yeni üniversite yapılanması, tam zamanlı ve

¹⁷ Bu bölünmenin ortaya çıkardığı fakültelerin isimleri üniversiteden üniversiteye değişiklik gösterse de, bu fakülteler esas olarak fen-edebiyat fakülteleri olarak adlandırılmışlardır.

¹⁸ Bu yeni üniversite yapılanması içerisinde beşeri disiplinler, “güzel sanatlar”, “edebiyat” ve “felsefe” isimleri ile de anılmıştır.

¹⁹ Bu yeni üniversite sisteminde, teoloji fakültesi önemsizleşerek bazen tamamen ortadan kalkmış, bazen de yerini fakülte için yer alan din araştırmalarıyla ilgili bir bölüme terk etmiştir (Gulbenkian Komisyonu, 2011).

²⁰ Öyle ki 1789-1825 yılları arasında Fransa’da, *de vaccine* (Aşı Dergisi), *Annales de mathematiques pures et appliquees* (Kuramsal ve Uygulamalı Matematik Yıllığı) gibi uzmanlık dergilerinin sayısı artmaya başlamıştır (Dhombres ve Dhombres’den aktaran, Mielants, 2007).

ücretli öğretim üyeleriyle, eğitsel konularda merkezileşmiş bir tür karar verme organıyla ve birçoğundaki tam zamanlı öğrenci profiliyle bürokratik bir kurumdu. Böylece üniversiteler, bilginin üretim merkezi olmuşlardır.

Doğa bilimcilerinin, felsefecileri sadece düşündüklerini kaleme alanlar olarak görmesi, bilimin (fizik) her yerde doruğa yerleştirilmesi ve felsefenin birçok ülkede üniversitenin giderek küçülen bir köşesine itilmesine neden olmuştur²¹ (Gulbenkian Komisyonu, 2011). Böylelikle modern üniversite sistemi, C. P. Snow'un sonradan "iki kültür" şeklinde adlandıracağı bu ayrışmayı kurumsallaştırıyordu.

3.3 Metodolojik Belirsizlik ve Tematik Aydınlanma: Sosyal Bilimler

Bir on dokuzuncu yüzyıl oluşumu olan sosyal bilimlerin²² ortaya çıkışı ve kurumsallaşması Fransız Devrimi ve sonrasına rastlamaktadır. Fransız Devrimi'nin yeni ideolojik söylemleri, "feodal" ideoloji kisvesinin yerini sosyal değişimin normallğine bırakmasına neden olmuştur (Meglio, 2007). Devrimin bu kültürel atmosferi, egemenliğin halka ait olması gerektiği ve toplumsal değişimin normal ve sürekli olduğunun kaçınılmazlığı düşüncelerini ortaya çıkarmış; sosyal dünyada yaşanan değişimlerin doğasını ve toplumsal dinamiklerini anlamayı gerekli kılmıştır. Bu bağlamda, toplumsal gerçekliği anlama ve açıklama girişimleri, sosyal bilim ve disiplinlerinin temelini oluşturur (Wallerstein, 2005a). Sosyal bilimlerin Avrupa'nın dünyada egemen olduğu bir dönemde ortaya çıkması, sosyal bilimlerin kurumsal dayanağını Avrupamerkezci yapmıştır.

Sosyal bilimlerin ortaya çıkışı, doğa bilimleri ve beşeri disiplinlerden sonra üçüncü bir bilim kampını işaret etmiştir. Ne var ki sosyal bilimler, nomotetik doğa bilimleri ile

²¹ Doğa bilimler-beşeri disiplinler ayrımının günümüze kalan tek mirası, PhD – felsefe doktoru unvanının her iki kampta da hala geçerli olmasıdır.

²² "Sosyal bilim" terimi (hem tekil hem de çoğul haliyle) on sekizinci yüzyılda, o zamanlar genellikle "siyaset bilimleri ve tinsel bilimler" denilen bilimlerin yerine kullanılan bir terim olarak ortaya çıkmıştır (Meglio, 2007)

idiografik beşeri disiplinlere alternatif olabilecek üçüncü bir bilme biçimi ya da epistemoloji geliştirememiş, iki kültür arasında parçalanmak durumunda kalmıştır (Gulbenkian Komisyonu, 2011). Sosyal bilimlerin bu epistemolojik konum belirsizliği Wallerstein'in ifadeleriyle “*zıt yönlerde doğru dörtnala koşan iki ata bağlanmış insan gibi*”dir ve bu alan bilgi etkinliğinde “*o zamana kadar yaşanmış en büyük karışıklık ve muğlaklığın*” ortaya çıktığı alandır (Wallerstein, 2013b).

Sosyal bilimlerin ortaya çıkışından sonra sosyal bilim disiplini olarak birkaç isim üzerinde uzlaşma sağlanabilmiştir. Bunlar tarih, iktisat, sosyoloji, siyaset bilimi, antropoloji ve oryantalizmdir. Coğrafya, hukuk ve psikoloji ise bu listenin dışında kalmıştır²³ (Gulbenkian Komisyonu, 2011). Epistemolojik olarak derin bir bölünme yaşayan ve üçüncü bir bilme biçimi geliştiremeyen sosyal bilimlerin bir kısmı bilim kültürü tarafında yer almaya meylederken bir kısmı da beşeri kamp tarafında yer almaya meylediyordu. Bu doğrultuda sosyal bilimin altı disiplinini farklı epistemolojik kamplarda konumlanmıştır (Wallerstein, 2015). İktisat, siyaset bilimi ve sosyoloji yasa arayışına dayalı nomotetik doğa bilimini benimsemiştir. Bu nomotetik sosyal bilimciler²⁴, zamandan ve mekandan bağımsız olarak işleyen evrensel yasaların toplumsal süreçler içinde geçerli olduğu argümanına bağlı kalarak toplumsal olayları değerlendirmeye çalışmışlardır (Wallerstein, 2000) Bu da, topluma dair öngörülerde bulunabilme, kesin bilgiye sahip olmanın verdiği hakla topluma müdahale etme ve topluma dair ölçümler yapabilme beklentisini oluşturmuştur (Hira, 2011). Yukarıdaki üç nomotetik bilimin hedefleri, aynı zamanda sosyal bilimlerin kuruluş aşamasında Fransız İhtilali'nin getirdiği değişimin sınırlı tutulması ve kontrol altına alınması çabaları ile benzeşmektedir. Çünkü sosyal bilimlerin inşası sürecinde, gerektiğinde toplumu kontrol etmek isteyenler sosyal

²³ Coğrafya, sentezci ve holistik yönelimleri nedeniyle; psikoloji, tıbbi yöntemlerin ağır basması ve daha doğa bilimlerine yakın olması nedeniyle; son olarak hukuk ise temel gaye olarak bilimi değil de hukukçu yetiştirmeyi öncelemesi nedeniyle bu üç disiplinin sosyal bilim olarak kabul edilmemesine neden olmuştur.

²⁴ Özlem'e göre (2008) sosyal bilimler geçen yüzyıla ait bir terimdir. Bu terimi kullananlar da, tarihi ve toplumu inceleme konusu yapacak olan bilimler için evrenselci bir modelden hareket etmişlerdir.

bilimlerin olabildiğince pozitif bir bilim olmasını desteklemiş, dolayısıyla da sosyal gerçekliği kesin olarak ortaya koyacak Newton fiziğine yönelmişlerdir. İktisatçılar piyasa mekanizmalarını inceleyerek, siyaset bilimciler hükümet yapılarına yönelerek ve sosyologlar²⁵ da sosyal ilişkileri ön plana çıkararak bu amaçları gerçekleştirmeyi düşünmüşlerdir. Buna karşın araştırma objelerinin nomotetik düstura uygun olmadığını iddia eden bazı sosyal bilim disiplinleri, beşeri kampa yakın bir konum almışlardır. Neticede nomotetik olmayan tarih, antropoloji ve şarkiyatçılık ise karşı kampta yer almıştır.

Sosyal bilim disiplinleri içerisinde kuşkusuz en eski kökene sahip disiplin tarih idi. Felsefecilerin spekülâtif iddialarına karşı çıkan tarihçiler, ampirist niteliklerinden dolayı doğa bilimleri kampına ait olarak görülebilirdi. Ancak doğa bilimlerinin büyük ölçekle genellemelerine kuşkuyla yaklaşmaları, onları beşeri disiplinler içinde yer almaya itmiştir (Bekaroğlu, 2016). Tarihçiler, on dokuzuncu yüzyılda Ranke'nin “wie es eigentlich gewesen ist”²⁶ düsturunu kabul ederek, gerçeklerden uzak bir “övgü yazımcılığı” olan hagiografiyi bir kenara bırakmış ve ampirik bir metodolojiyle arşiv araştırması yapmaya başlamışlardır. Böylelikle daha bilimsel, spekülasyon ve söylenceden sakınan, arşive yönelen bir tarih anlayışı geliştirmişlerdir (Wallerstein, 2011).

İdiografik sosyal bilimleri tamamlayan diğer iki halka ise antropoloji ve şarkiyatçılıktır. Her iki disiplin de on dokuzuncu yüzyılda Batı dışındaki modern olmayan dünyayı incelemek için ortaya çıkmışlardı. Daha çok sömürgelerdeki ilkel halkları ya da kabileleri inceleyen antropologlar; katılımcı gözlem yöntemiyle çalışmalarını sürdürmüşlerdir (Gulbenkian Komisyonu, 2011). Belirli süre onlar arasında yaşayıp, dillerini öğrenmişler ve onlara ilişkin bulgularını modern dünyaya aktarmışlardır. Bu doğrultuda doğa

²⁵ Auguste Comte, ki kurucusudur da, sosyoloji için model aldığı doğa bilimlerinden esinlenerek sosyolojiye “fizik sosyal” adını vermiştir.

²⁶ Gerçekte nasıl olduysa öyle.

bilimcilerinin nesnel epistemolojisini kendi pratikleri için uygun olmadığından reddetmişler ve idiografik kampta konumlanmışlardır (Bekaroğlu, 2016). Şarkiyatçılık ise geçmişin hükümranlığını yapmış uygarlıkları konu edinmiştir. Bunlar, ilkel kabilelerin aksine medeniyet kurmuş, dil ve din sistemi geliştirmiş geçmişin büyük devletleriydi (Türk, Arap, Çin gibi) (Bekaroğlu, 2016). Bu uygarlıkların neden son bulduklarını araştırmışlardır. Dolayısıyla bu türlü bir sorunun cevabı her uygarlığı kendi şartlarında incelemeyi esas alan idiografik yaklaşımla ortaya konulabilirdi. Bu bağlamda, tarih, antropoloji ve şarkiyatçılık sosyal bilimlerin idiografik kanadını oluşturmuştur.

Sosyal bilimin idiografik cephesi, bilginin elde edilmesinde tarihsel ve kültürel bağlamı önemserken (Wallerstein, 2000), nomotetik cephe bu tarz bilgilere şüphe ile bakmış ve bilgi kaynaklarının veri güvenirliği olan ülkelerden sağlanması gerektiğini söylemişlerdir. Bu veriler ise çoğunlukla İngiltere, ABD, Fransa, Almanya ve İtalya’da mevcuttu (Hacking, 2005). Böylelikle on dokuzuncu yüzyıla ait sosyal bilim literatürünün çoğu bu beş ülkede yazılmıştır (Gulbenkian Komisyonu, 2011).

Sosyal bilimler, ortaya çıkmasının hemen akabinde kurumsal bir kimlik kazanamamış, sosyal bir hareket kimliği ile var olmuştur. Başlangıçta, üniversiteler yerine daha çok sosyal bilim kuruluşları olarak adlandırılan yapılar içerisinde pratik edilmiştir (Wallerstein, 2015). Bununla birlikte, on dokuzuncu yüzyıl itibariyle yeniden canlanan üniversite sistemi, doğa bilimleri ve beşeri disiplinlerden sonra üçüncü bir kategori olarak sosyal bilimlerin bu sistemde yerini almasına neden olmuş ve sosyal bilimler akademisi içerisinde temsil yetkisini kazanmıştır.

Sosyal bilimlerin bir kanadının nomotetizme dayalı olarak kurumsallaşması, beraberinde bazı eleştirel seslere de sebep olmuştur. Alman kaynaklı “tin bilimleri - *Geisteswissenschaften*” ve “kültür bilimleri - *Kulturwissenschaften*” akımları bu bağlamda tepkilerini dile getirmişlerdir. Temelleri Dilthey ve okulu tarafından atılan tin

bilimleri, arzu, istek, heyecan gibi duyguların öne çıkarıp, tekil söylemleri merkeze almıştır. Onlara, toplumsal olanın incelenmesine pozitivist-tümelci epistemolojiyi kullanan sosyal bilim adı yerine, tin bilimleri demişlerdir. Yeni Kantçı filozofların öncülük ettiği kültür bilimleri ise, benzer şekilde tikelci söylemi vurgulamış, toplumu inceleyen bilimler için kültür bilimleri adını kullanmıştır. Tin bilimleri epistemolojisi ve kültür bilimleri mantıkçılığı akımı, tarihi ve toplumu inceleyecek olan bilimleri, konu ve yöntem bakımından doğa bilimlerinden ayırmışlardır. Dolayısıyla tarih ve toplumu inceleyecek olan bilimlerin konusu doğa değil insan ve tindir, kültürdür (Özlem, 2008).

1950 öncesine kadar metot savaşlarına sahne olan sosyal bilimler, bu tarihten sonra yaşanan gelişmelerle farklı bir yapıya bürünmüştür. Amerikan üniversite sisteminin dünyada yaygınlaşması, Üçüncü Dünya ülkelerin merkezileşmesi ve üniversite sisteminin hızla genişlemesi (Gulbenkian Komisyonu, 2011), gerek sosyal bilimler gerekse bilgi yapılarında değişiklikleri beraberinde getirmiştir.

Özetle, on sekizinci yüzyıl sonlarında ortaya çıkan sosyal bilimler, doğa bilimleri ve beşeri disiplinler gibi bir epistemolojik kimlik oluşturamamış; iki kamp arasında sıkışıp kalmıştır. Ancak yirmi birinci yüzyılın ikinci yarısı ile birlikte meydana gelen gelişmeler, doğa bilimleri, beşeri disiplinler ve sosyal bilimler için yeni gelişmeler ve değişimlerin habercisi olmuştur.

3.4 Modern Dünya-Sistemi ve Bilgi Yapıları Bağlamında Coğrafya

Modern bilgi yapılarında meydana gelen dönüşümün etkileri, kuşkusuz, coğrafyada da hissedilmiştir. Ne var ki, bu etkilenme biraz sancılı ve direnişli olmuş, coğrafya, iki kültürcü yapıya bir asır gecikmeli olarak geçebilmiştir.

Bu bölümde, coğrafyanın yaşadığı kültürel dönüşümler ele alınacaktır. Kültürel dönüşümler²⁷ ile birlikte coğrafya, tek kültürcü dönemini geride bırakmış ve iki kültürcü yapısına geçmiştir.

3.4.1 Coğrafyanın Tek Kültürcü Tarihi

Wallerstein'in modern-dünya sisteminde coğrafya, bilgi yapılarında meydana gelen gelişmeler içerisinde yer almamıştır. Gulbenkian Komisyonu'na göre bunun temel gerekçesi coğrafyanın kategorileşmeye karşı koymasıydı (Gulbenkian Komisyonu, 2011: 31):

“Coğrafya, 1945 öncesi dönemde, konusu bakımından gerçekten ve bilinçli olarak dünya çapında bir uygulama peşinde olan tek disiplindi. Bu onun bir erdemiydi, ama belki de zaafını da bu oluşturdu. On dokuzuncu yüzyıl sonunda sosyal gerçeklik incelemeleri giderek aralarında açık bir işbölümü bulunan ayrı disiplinler içinde yapılmaya başladığı sırada, genellemeci, sentezci, analitik olmayan yönelimleriyle coğrafya gelişmenin gerisine düşmüş görünüyordu.”

Bu bağlamda coğrafya, üçlü bir yapıya bölünmüş bilme biçimleri arasında her hangi bir bilim kampına ait olmadan varlığını sürdürmüştür. Kuşkusuz coğrafyanın iki kültürcü bir bilim pratiği içerisinde tek kültürcü pratiği benimsemesi ve bunda diretmesi, disiplinin ötekileşmesi anlamına da geliyordu (Işık, 1994).

Tek kültürcü coğrafya pratiğinin²⁸ en önemli yanı, disiplinin uygulayıcıları tarafından öne sürülen ontolojik ve epistemolojik ayrıcalık iddiası idi. Bu iki bağlamdan temellenen gerekçeler, disiplinin idiografik ve biriciklik tutumunu sürdürmesine neden olmuştur. Asırlar boyunca coğrafyanın varoluşsal gerekçesi (*raison d'être*), kendini insan-çevre etkileşiminin merkezinde konumlandırması olmuştur. Bu varoluşsal konumlandırma,

²⁷ Bu tez çalışmasında kullanılan “kültürel dönüşüm” ifadesi, tek kültürden iki kültüre geçişi ifade etmektedir. 1980'lerden sonra beşeri coğrafyada ortaya çıkan ve insani özelliklerin ve kültürün yaşamda önemli bir boşluğa karşılık gelmesi ve mekanda da yansımalarını olduğunu öne süren kültürel dönüş yaklaşımıyla bir ilgisi bulunmamaktadır.

²⁸ Mackinder'in 1897'de Kraliyet Coğrafya Derneği'nde yaptığı konuşmasında coğrafyanın önemini eğitim ve keşiflere dayandırması, tek kültürcü coğrafya anlayışının tipik göstergesidir (Cloke vd, 1991).

coğrafyayı daima yerlerin karakterleri, benzerliklerin önemi ve yerler arasındaki farklılıklarla ilgilenen bir bilim yapmıştı (James, 1967). Dolayısıyla coğrafya, bu minvalde doğal ile beşeri olan arasındaki ilişkiyi anlama ve açıklamayı amaçlayan; bu gayesiyle de diğer disiplinlerden ayrılan bir disiplindi. Coğrafyanın bu ayırt edici varoluşsal ve konusal tarafı, coğrafyayı, elbette tarihi de, bütün bilimlerin üstünde gören istisnacı bir konuma götürmüştü (Schaefer, 1953). İstisnacı coğrafyanın fiziki ve beşeri dünya arasındaki ilişkiselliğe dayanan anlayışı (Hartshorne, 1939), disiplinin 1950'lere kadar tek kültürcü bir yapıyı sürdürmesini sağlamıştır. Bu türlü bir pratiğin ana kavramları ise ilişkisellik, farklılık, yerellik ve bütünlüktür (Bekaroğlu, 2016).

Coğrafyanın tek kültürcü dönemindeki epistemolojik karakteri ise çeşitlidir. Bu çeşitliliği sınırlandırmak için, kapsamı modern coğrafyadan başlatmak gerekirse keşifcilik²⁹, çevresel determinizm ve bölgeselcilik disiplinin 1950'ye kadarki baskın paradigmasını oluşturur³⁰ (Johnston, 1986). Bu paradigmalar, genellikle ardıl zaman dilimleri içerisinde disiplinle pratik edilmişlerdir. Akademik coğrafyanın 1950'ye kadarki serüvenini karakterize eden bu üç paradigmanın ortak özelliği, coğrafyanın biricikliğine yaptıkları vurgudur. Onlara göre coğrafya, dünyayı tanıtan ve insan-çevre etkileşimini, hiçbir bilimin yapmadığı şekilde, ele alıp yorumlamalar yapan biricik bir bilim dalı idi. Özellikle bölge ve haritanın (Johnston, 2005) şekillendirdiği bölgesel coğrafya paradigması döneminde bu vurgu zirve yapmıştır. Ontolojik ve epistemolojik ayrıcalığın zirveye çıktığı “seçkin” bölgesel coğrafya, coğrafya sanatının en yüksek formu olarak kabul edilmiştir (Hart, 1982).

Coğrafyanın kendine atfettiği bu ontolojik ve epistemolojik ayrıcalık, tek kültürcü dönemin anlayışını kavramada esastır. Tek kültürcü coğrafyayı karakterize eden bölgesel

²⁹ Özellikle keşifler dönemi, coğrafyanın on sekizinci yüzyıla kadar diğer bilimler arasında en önde gelen dönemini oluşturur. Güçlü yönetim destekleri, coğrafyanın kurumsal olarak, Kraliyet Coğrafya Derneği ve diğer ülkelerdeki benzer örgütlenmeler gibi, teşkilatlanmasını sağlamıştır.

³⁰ Bu paradigmalar, esasen üç okulda pratik edilmişlerdir: Alman, Fransız ve Amerikan (Claval, 1984). Amerikan okulu daha çok Alman ve Fransız okulunun bir karması gibiydi ve etkisi altındaydı.

coğrafya pratiği, belirli bir araştırma objesi olmayan, farklılıkları sentezleyen bir amaca sahipti (Creswell, 2013). Bununla birlikte, disiplinin tek költürcü yapısını sürdürmesinde etkili olan diğer etkenler de mevcuttur. Bunlar; romantik etki, varoluşsal gerekçe, ulus-devlet inşasındaki rolü ve pastoral yaşam tarzıdır (Bekaroğlu, 2016). Disiplinin varoluşsal gerekçesine her ne kadar yukarıda epistemolojik karakteri ile birlikte yer verilse de, Bekaroğlu'nun gerekçelerini bir bütün olarak sunmak açısından, yeniden vurgulanacaktır.

Birinci etken, disiplinin kurumsal kimliğini kazandığı Almanya'da ortaya çıkan *romantik etki*'dir. Romantik hareketin gerçek bilimin dünyanın mekanik yönlerinde uzmanlaşarak değil, dünyayı bir bütün halinde inceleyerek yapılması gerektiğindeki görüşü (Stremlin, 2007) coğrafyayı da etkilemiştir. Dünyanın bir bütün olarak incelenmesi, bölgesel coğrafya yaklaşımının desteklenmesine ve tek költürcü pratiğin sürdürölmesini sağlamıştır. Ayrıca Newton fiziğine karşı derin kuşku olan romantiklerin bu tavrı, on dokuzuncu yüzyılda disiplinin kurucularını³¹ da etkileyerek iki költüre geçiş sürecini yavaşlatmıştır.

İkinci etken, coğrafyanın insan-çevre etkileşimine dayalı *varoluşsal gerekçesidir*. Hem fiziksel hem de beşeri/sosyal olanı bir araya getiren bu varoluşsal dayanak, disiplinin holistik bir karakter kazanmasını sağlamıştır. Doğal ile beşeri olanın birlikte incelenmesine dayalı bu sentezci yapı, disiplinin uzun yıllar beşeri ve fiziki kollarının birlikte pratik edilmesini sağlayarak, ayrışmasını ve farklı bilgi biçimleri ile icra edilmesini engellemiş; iki költüre olan adaptasyonu engellemiştir. 1950'lere coğrafyayı karakterize eden bu yapısal durum, iki költüre bölünmüş bilgi yapıları içerisindeki bazı disiplinlerden (özellikle jeoloji, ve sosyoloji) eleştiriler almasına neden olmuştur. Bu eleştiriler karşısında coğrafya, holistik nitelikteki tek költürcü yapısını bir savunma aracı

³¹ İki Prusyalı coğrafyacı Alexander von Humboldt (1769-1859) ve Karl Ritter (1779-1859), disiplinin kurucuları olarak kabul edilmektedirler.

olarak öne çıkarmış, iki kültürcü bilgi dünyası içerisindeki tek kültürcü yapısını avantaja dönüştürmeye çalışmıştır. Bu savunma 1950'lere kadar işe yarasa da, disiplinin izole ve ikincil bir konumda kalmasını engelleyememiştir.

Üçüncü etken, coğrafyanın Fransız Devrimi ile birlikte üzerine yüklenen *ulus-devlet* inşa etmedeki rolüdür. Devrimin ortaya çıkardığı halkın egemenliği fikri, milliyetçiliği tetiklemiştir. Milliyetçiliğe bağlı olarak gelişen ulus olma bilinci, tarih ve coğrafya üzerine bir sorumluluk yüklemiş, bu iki bilim dalının okul eğitiminde öne çıkmasına neden olmuştur. Bu bağlamda bir okul eğitimi konusu olan tarihin temel misyonu ulusun zaman içerisindeki varoluşunun bilgisini yaymakken; coğrafyanınki de söz konusu tarihsel varoluşu vatan sınırları içerisinde oturtarak birlik ve bütünlük imgesini pekiştirmektir (Durgun, 2011).

Dördüncü ve son etken ise, yirminci yüzyılın ikinci yarısına kadar hakim toplumsal yaşam biçimi olan *pastoral yaşam tarzı*dır. Dünya nüfusunun büyük kısmının kırsal ortamlarda yaşadığı, tarımsal aktivitelerin halen önemli bir sektörü oluşturduğu, kentleşme/sanayileşmedeki ivmenin toplumsal yaşayış üzerinde bugünkü kadar bir etki oluşturmadığı bir dönemde; dünyanın geniş kara parçalarındaki hakim yaşam biçiminin pastoral bir karakterde olmuş olması, insan ile yaşam ortamı arasındaki ilişkinin nedensel olarak incelenmesi için uygun bir ortam yaratmıştır. Bu durum aynı zamanda coğrafyanın varoluşsal sebebinin de dayanak noktalarından birini teşkil eder.

Bu dört etken, disiplinin 1950 öncesinde büründüğü izole³² ve sentezci tek kültürcü pozisyonunu açıklamaktadır. Ancak 1950'ler başlayan süreç, coğrafyanın³³ tek kültürcü yapısını geride bırakıp iki kültürcü pratiğe geçişini ortaya çıkarmıştır.

³² 1948'de Harvard'daki coğrafya bölümünün kapatılması, muhtemeldir ki, bu izolasyonun bir sonucudur.

³³ Coğrafyanın iki kültürcü yapıya geçişi, aslında fiziki coğrafya ve beşeri coğrafya arasında meydana gelen bir boşanmanın göstergesidir.

3.4.2 İki Kültürcü Bir Coğrafya: Değişimler ve “Coğrafyalar”

İkinci Dünya Savaşı, coğrafya için önemli etkilere sahiptir ve Amerikan coğrafyasının geleceğini etkilemiştir (Dunbar, 2005). Savaş sırasında, özellikle Amerika’da, orduda çalışan coğrafyacıların³⁴ tasvirden öteye gitmeyen katkıları, eleştiri konusu olmuştur. Bu eleştiriler coğrafya içerisinde yeni arayışları telkin etmiş, 1950’ler ile coğrafyacılar bilimsel araştırmanın pratikleri ve prensiplerinin kabulü ile daha fazla ilgilenir olmuşlardır (Hubbard vd, 2002). Modern bilme biçimlerinde meydana gelen kültürel dönüşüme, neredeyse bir asır gecikme ile coğrafya da tepki vererek, uyum sağlamıştır. Dolayısıyla, çağdaş coğrafya olarak nitelenen coğrafyanın 1950 sonrasındaki serüveni, iki kültürcü pratiğe geçiş ile karakterize olmaktadır. Bununla birlikte, iki kültürcü coğrafya aynı zamanda neo-Kantçı pratiğin terkedilmesine (Tekeli, 2012) ve hakim coğrafya okullarının Kıta Avrupası’ndan Anglo-Amerikan dünyaya kaymasına neden olmuştur.

Coğrafyanın 1950’lere kadar muhafaza ettiği tek kültürcü yapısı, yirminci yüzyılın ortalarına doğru disiplin içerisinde eleştirilmeye başlanmıştır. Bu eleştiriler, bölgesel coğrafyanın biricikliği ile bölgelerin belirli bir standarttan uzak gözlemleyeninin amacına –keyfiyetine- göre oluşturulmasına idi (Özgüç ve Tümertekin, 2000; Entrikin, 2011). Disiplin içerisinden getirilen bu eleştirilerin yanında disiplini çevreleyen bazı dışsal nedenler, disiplinin ontolojik ve epistemolojik olarak bir kabuk değişimi yaşamasına ve akabinde de iki kültürcü dünyaya adapte olmasına yol açmıştır.

1950 sonrası yaşanan gelişmelerin ilk tetikleyicisi kantitatif devrim olmuştur³⁵. Kantitatif devrim, coğrafyanın iki kültürcü pratiğe geçişinin ilk ayağını oluşturur. Şehir coğrafyası ve ekonomik coğrafya çalışmalarında (Martin ve James, 1993) ilk olarak gelişen kantitatif

³⁴ Bu coğrafyacıların çoğu, askeri ve politik bilgiler sağlamak için kurulan OSS –Office of Strategic Services- biriminde görev yapmışlardır (Barnes, 2006).

³⁵ Kantitatif Devrim’in kökenleri daha öncelere gitmektedir. Ravenstein’in 1885 ve 1889’daki göç üzerine olan yazıları; Christaller’in merkezi yerler kuramı; von Thünen, Weber, Edgar Kant, S. Godlund, Hagerstrand tarafından çalışmalar, mekansal bilimi önceleyen çalışmalardır (Özgüç ve Tümertekin, 2005).

devrim üç temel karakteristiğe sahiptir: Tanımlamada kesinlik, mekansal düzel arayışı ve bilim felsefesinin çeşitli konularıyla kurulan ilişki (Johnston, 2010). Devrimle birlikte bölgesel coğrafyanın idiografik ve sentezci anlayışı ana paradigma olmaktan çıkmış; nomotetik ve yasa koyucu bir paradigma coğrafyada baskın olmuştur³⁶. Kantitatif devrimin neden olduğu bu sonuçlar, insan-çevre etkileşimine dayalı ontolojik tabuyu yıkmış; sonraki yıllar boyunca coğrafyayı teorik, metodolojik ve sosyolojik olarak şekillendirmiştir (Barnes, 2001). Böylelikle meydana gelen ontolojik parçalanma ile fiziki coğrafya ve beşeri coğrafya arasında birliktelik bozulmuştur. Bu bozulan birliktelik metodolojik olarak olmayıp³⁷, bir arada çalışılma hususunda olmuş; dolayısıyla da coğrafyayı hem konu hem de yaklaşım açısından doğa bilimleri ve beşeri disiplinlere entegre etmiştir (Viles, 2005). Bu durum, coğrafyanın tek kültürcü yapısını geride bırakıp, iki kültürcü bilim pratiğine adapte olmasına neden olmuştur.

Coğrafyanın fiziki ve beşeri kanatlarının birlikteliğinin sarsılıp, ontolojik parçalanmayı telkin eden diğer gerekçeler şöyle verilebilir (Bekaroğlu, 2016): Birincisi, İkinci Dünya Savaşı sonrası, dünyada hegamonik gücün artık Amerika olması üniversiter yapılanmayı değiştirmiş, Kıta Avrupası'nın bilmeye verdiği önceliğin aksine; objektif, güvenilir, pratik bilgi üretimine dayalı Amerikan sistemi önem kazanmıştır. İkincisi, yaygınlaşan alan araştırmaları ile birlikte disiplinler sınırların erozyona uğraması, coğrafyanın diğer bilimlerle yakınlaşmasını sağlamıştır. Üçüncüsü, İkinci Dünya Savaşı'nda gelişen teknolojilerin kantitatifleşmeyi desteklemesi; dördüncüsü ise, pastoral yaşam biçiminin yerini kentsel yaşama bırakması ve bu "sosyal fanus"un artık holistik bir şekilde ele alınamamasıdır. Yukarıda sıralanan dört dışsal faktör ve disiplin içinde 1950'ye kadar

³⁶ Mekansan analiz; Washington'da William Garrison, Iowa'da Harold McCarty, Wisconsin'de A.H. Robinson, Bristol ve sonra da Cambridge'de Peter Haggett (Chorley ile birlikte) tarafından İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri'nde yaygınlaştırılmıştır (Kitchin, 2006).

³⁷ Kantitatif devrimle birlikte fiziki ve beşeri coğrafya pozitivism çatısı altında metodolojik birlikteliğini sürdürmüşlerdir. 1970'ler itibarıyla diğer bilme biçimlerinin benimsenmesiyle birlikte bu metodolojik birliktelik ortadan kalkmıştır.

yaygın olan tek kültürcü, holistik, bölgesel temelli işlevsiz “müzevari” coğrafya anlayışının (Smith, 1989) terk edilmesi yönündeki içsel itirazlar; İkinci Dünya Savaşı sonrası coğrafyada kantitatif devrimin gerçekleşmesine yol açmıştır.

Kantitatif devrimin mekânsal bilim ve rasyonel insan anlayışı çok geçmeden eleştirileri de beraberinde getirmiştir. Karmaşık insan yaşamını yasalar ile açıklama girişimleri, değerler ve fikirleri göz ardı etmesi, mekânsal bilimin ereksel inşası yönündeki eleştiriler, pozitivist coğrafyanın gözden geçirilmesine neden olmuştur. Ayrıca, sosyal bilimlerde ortaya çıkan yeni alternatif yaklaşımlar da bu sürece katkıda bulunmuştur.

1950 sonrası yaşanan dönüşümlerin ikinci ayağını 1968 hareketleri oluşturur. 1968 anlamlılık krizi (Tekeli, 2014) ile birlikte kadınlar, azınlıklar, diğer cinsiyetler, marjinal gruplar gibi kesimlerin dışlanmayarak, araştırma konusu edilmesi yönündeki talepler, diğer bilim dallarında olduğu gibi coğrafya içerisinde de yankı bulmuştur. Bunun yanında pozitivist coğrafyaya karşı yükselen insan-merkezli eleştiriler³⁸, coğrafyadaki bilme biçimlerini genişletmiştir. Bir diğer anlamda, bu durum, coğrafyada epistemolojik parçalanmaya sebep olmuştur. Böylelikle coğrafya sosyal teori ile de giderek bir yakınlık kurmuştur. Böylelikle davranışsalcılar, hümanistler, marksistler, eleştirel realistler, feministler, postmodern ve post-yapısalcı gibi coğrafya içerisinde yeni yaklaşımlar ortaya çıkmıştır.

Kantitatif devrim ile birlikte, ki bu durum fiziki ve beşeri coğrafyanın farklı felsefi ve metodolojik yapılarla uyumu anlamına geliyordu, iki kültürcü bir yapı kazanmaya başlayan coğrafya, 1970’ler ile birlikte epistemolojik parçalanmayı da yaşayarak, aynı anda farklı bilme biçimleri ile pratik edilmeye başlanmış; böylelikle iki kültüre geçiş sürecinin ikinci kısmını da tamamlamıştır. Ontolojik ve epistemolojik parçalanmayı

³⁸ Elbette bu eleştiriler beşeri coğrafyacılar tarafından dile getiriliyordu. Fiziki coğrafyacılar hiçbir zaman beşeri coğrafyacılar gibi disipline derin eleştiriler getirmemişlerdir (Castree, 2005).

yaşayan coğrafya, sosyal ve beşeri bilimlerin farklı kuram ve metotlarını disiplin içerisine transfer etmiştir.

3.4.3 Araştırma Soruları

Ontolojik parçalanma ile holistik pratiği geride bırakıp farklı olgu alanlarına yönelen coğrafya, epistemolojik parçalanma ile de pozitivizmde birleşen metodolojik birlikteliğini büyük ölçüde ortadan kaldırmıştır. Böylelikle bu iki süreç, fiziki coğrafyanın yasa koyucu ve genelleyici bilim anlayışındaki doğa bilimleriyle, beşeri coğrafyanın da pozitivist ve post-pozitivist bilim pratikleriyle aynı çizgide yer alması sonucunu doğurmuştur. Ancak disiplin içinde yaşanan bu ikilik, tıpkı sosyal bilimlerdeki gelişmelerde görüldüğü gibi, disipline bütüncül bir hava getirmemiş; bilakis disiplini çeşitli bir yapıya büründürmüştür. Böylece coğrafya, geçirmiş olduğu ontolojik ve epistemolojik dönüşümler ile iki költürcü ve modern bilgi yapıları arasında yerini almıştır. Kuşkusuz coğrafyanın tek költürden iki költürcü pratiğe geçişi, aslında, beşeri coğrafyanın yükselen değerini ya da Antik Yunan'dan beri süren doğa hakimiyetinin yerini artık insanın almasını ifade etmektedir. Coğrafyanın yaşadığı bu dönüşüm, aynı zamanda disiplinin iki milenyumdan fazla sürdürdüğü kapalı yapısını kırıp, etkileşimli bir yapıya kavuşmasını sağladığı gibi, disiplinin nihayetinde modern bilgi yapıları ile aynı çatı altına girmesini de sağlamıştır.

Türk coğrafyacılığı, önceki yüzyılın ilk on yıllarından itibaren çağdaş çizgi doğrultusunda şekillenmeye başlamıştır. 1950-1960'lı yıllara kadar Kıta Avrupası ile koşut bir coğrafya pratiği izlemiştir. Ne var ki, bu yıllardan sonra Anglo-Amerikan dünya coğrafyaya yön vermeye başlamış; buna karşın Türk coğrafyası bu değişimi yakalayamamıştır. Türkiye'deki coğrafya pratiği, okunabilir gelişmeler dizisine sahne olmuştur. Kuşkusuz bu gelişmeler sayısal göstergeler ile hesaplanabilir ve nicel olarak analiz edilebilir bir boyuta sahiptir. Türk coğrafyacılığı mensuplarının akademik çıktılarının ele alınıp incelenmesi böylesi bir nicel soruşturmayı mümkün kılar. Bunlardan birisi de akademik

coğrafya dergilerinde yayımlanan makalelerde kullanılan atıfların analiz edilmesidir. Atıf analizi, disiplinler etkileşimlerin doğasına ilişkin bilgiler sunabilmekle birlikte, söz konusu disiplinin çağdaş muadilleriyle olan uyumunu da serimleme imkanı sağlar.

Disipliner ayrımları çapraz kesen, bir diğer anlamda yerine göre nomotetik doğa bilimleri ya da idiografik beşeri disiplinlerine ait bilgi alanlarını kullanan holistik karakterdeki tek kültür pratiği; atıf analizi sonucunda da verilen atıfların bilimsel kamplaşmaları gözetmeyen bir yapıda olmasını gerektirecektir. Epistemolojik ve metodolojik olarak ait olduğu bilim kampı çizgisinde bir disiplinler etkileşim gösteren iki kültürcü pratik ise bilgi yapılarındaki ayrışmayı yansıtan ve konusal koşutluk sergileyen bir görünüme sahip olacaktır.

Bu bağlamda, MDS'nin etkisiyle modern bilgi yapılarında meydana gelen değişimsel süreçlerin Türk coğrafyasında nasıl bir karşılık bulduğu, araştırma örneklemini kapsamındaki makalelerin kaynakçalarında yer verilen atıflar üzerinden değerlendirme teşebbüsü doğrultusunda belirlenen araştırma soruları şöyledir.

- (1) Bir disipline ait çalışmaların kaynakçalarında kullanılan yayınlar içerisinde, bir disiplinin kendisine –disiplin içine- verilen atıfların ağırlığı oluşturması, söz konusu disiplinin içe kapanık ve izole bir yapıda olduğunu gösterir. Örneğin, sosyoloji bilimine mensup kişilerin çalışmalarında sürekli sosyologlara ait çalışmaları kullanması, sosyolojinin diğer bilim dallarına ve ilintili gelişmelere kapalı kaldığını gösterir.
- (2) Bir disipline ait çalışmaların kaynakçalarında kullanılan yayınlar içerisinde, hem doğa bilimleri hem de sosyal/beşeri bilimler disiplinlerine bir arada atıf verilmesi bu disiplinin tek kültürcü bir karaktere sahip olduğunu göstermelidir. Örneğin, tarihçilerin herhangi bir araştırması sırasında jeoloji, arkeoloji, edebiyat

bilimlerine ait bilgileri, bilgi kampları ayırımını göz önüne almayarak, bir arada kullanması bu disiplinin tek kültürcü yapısını ortaya koyar.

(3) Bir disipline ait çalışmaların kaynakçalarında kullanılan yayınlar içerisinde, disiplin dışı diğer bilgi dallarına verilen atıfların ağırlığı oluşturması, söz konusu disiplinin, disiplinler ilişkilerinin açık ve etkileşimli olduğunu göstermelidir. Örneğin, demografya disiplinine ait çalışmalarında, nüfus coğrafyacıları, sosyologlar, istatistikçiler gibi ilişkili diğer bilim dallarına ait yayınların kullanılan toplam atıf içerisinde ağırlığı oluşturması, demografyanın dışı açık ve etkileşime dayalı bir disiplinler ilişkiler ağı geliştirdiğinin göstergesidir.

(4) Bir disipline ait çalışmaların kaynakçalarında kullanılan yayınlar içerisinde, bir disiplinin, doğa bilimleri ve sosyal/beşeri bilimler disiplinlerinden kendi bilim konumuna yakın olan ile daha çok etkileşim kurup, atıf vermesi bu disiplinin iki kültürcü bir karaktere sahip olduğunu göstermelidir. Örneğin, ekonomik coğrafyacıların çalışmalarında daha çok iktisadi ve idari bilimler disiplinlerine ait çalışmaları kullanması iki kültürcü bir karaktere sahip olduğunu ortaya koyar.

Bununla birlikte, tek kültürcü pratiği yansıtan bir atıf örüntüsü, en iyi olarak holistik (bütüncül) nitelikteki çalışmalarda gözlemlenir ve disiplinler içe kapanıklığı yansıtır. Benzer şekilde beşeri coğrafya makalelerine ait tek kültürcü bir atıf yapısı, beşeri coğrafyanın bilim kamplaşmasını çapraz kesen, disiplinler etkileşimden uzak ve içe kapanık bir karaktere sergilediğini gösterir. Hem fiziki hem de beşeri coğrafya makalelerinde atıf örüntüsünün iki kültürcü pratiği işaret etmesi, artan disiplinler etkileşimi ve bilim kampları ayırımının gözetildiğini ortaya koyar. Bir diğer anlamda iki kültürcü pratikte fiziki coğrafya doğa bilimleri beşeri coğrafya ise beşeri/sosyal bilimler disiplinleri ile bilgi alışverişini gerçekleştirecektir.

Bu araştırma soruları, tek kültür ve iki kültürcü pratiklerin temel karakteristiklerini atıflar üzerinden Türk coğrafyası için sınamak, diğer bir anlamda Türk coğrafyasının tek

kültürcü bir bilim yapısından iki kültürcü bir bilim yapısına geçişe verdiği tepkiyi okuma amacıyla oluşturulmuştur.

4. VERİ VE YÖNTEM

Bu tez çalışması, Türk coğrafyasının disiplinler ilişkilerini atıf analizine dayalı olarak ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda, veri ve yöntem bölümünde, atıf analizi, verilerin toplanması ve analizi işlenecektir.

4.1 Araştırma Modeli

Türk coğrafyacılığının diğer bilim dalları ile olan ilişkisini ortaya koymaya yönelik bu tez çalışması, akademik Türk coğrafya dergilerinde coğrafyacılar tarafından yayımlanan makalelerin kaynakçalarında yer verilen atıfları disiplinler/araştırma alanı dağılımları bakımından incelemektedir. Nicel bir araştırma kurgusuna sahip olan bu çalışmada, yöntem olarak atıf analizi kullanılmıştır. Ancak atıf analizinde, sadece atıf yapılan kişilerin mesleklerine/mesleki kimliklerine odaklanılmış olup, atıf analizi çalışmalarında amaçlanan diğer bulgular ile ilgilenilmemiştir. Dolayısıyla çalışmada, temel olarak atıf analizi yöntemi takip edilmesine karşın, analizin içeriği ve hedefi göz önüne alındığında, bu tez, atıfların disiplinler/araştırma alanı kökenine odaklanan atıf analizi temelli bir çalışmadır.

4.2 Veri Kapsamı ve Sınırlılıkları

Bu tez çalışması, araştırma örneklemini çerçevesinde belirlenen dergilerde yayın yapan bütün coğrafyacılar ait makaleleri kapsamaktadır. Coğrafyacı olarak kabul edilmede iki koşul belirlenmiştir:

1. Coğrafya eğitimi alanlar (Lisans, Yüksek Lisans, Doktora),
2. Coğrafya bölümünün üyesi olanlar.³⁹

Araştırma örneklemini kapsamındaki coğrafya dergilerinde yayımlanan ve çalışma kapsamında değerlendirilmeye alınmayan yayınlar şöyledir:

³⁹ Jeomorfoloğlar da coğrafyacı olarak kabul edilmişlerdir.

1. Diğer disiplinlerden bilimciler tarafından yazılan makaleler,
2. Coğrafyacı ile farklı bir disiplinden bilimcinin ortaklığı ile yazılmış makaleler,
3. Yabancı coğrafyacıların makaleleri (ancak coğrafya bölümlerinde çalışmış coğrafyacılar değerlendirmeye alınmıştır, örneğin Herbert Louis),
4. Kitap tanıtımları,
5. Çeviri makaleler,
6. Biyografiler,
7. Kongre raporları,
8. Notlar ve kontradüer bölümleri.

Hem dipnot hem de kaynakça kısımları olan makalelerde, sadece kaynakçada yer verilen atıflar dikkate alınmıştır. Eksik bilgi içeren ve bu sebeple ulaşılamayan atıflar ise, değerlendirmeye alınmamıştır.

4.3 Evren ve Örneklem

Bu tez çalışmasının evrenini, Türk coğrafyacılarının 1943 yılından 2015 yılına kadar yaptıkları akademik yayınlar (kitaplar, makaleler, tezler, bildiriler, sempozyum ya da çalıştay bildirileri) oluşturmaktadır. Çalışmanın örnekleme ise akademik dergilerdir. Akademik yayınlar içerisinde kitaplar ve tezler, gerek her akademisyenin kitap yazmaması gerekse de tezlerin akademik kariyerin başlarında yapılmasından dolayı akademik kariyerin geneline dair öngörude bulunma imkanı vermezler. Aynı şekilde sempozyum, çalıştay ve kongre bildirileri de zamansal açıdan kesintili bir çizgi ortaya koymakla birlikte, kısa yazılardır ve atıflar da dahil olmak üzere konuyu genellikle yeterli genişlikte sunmazlar. Ancak bunlar içerisinde, tarihsel olarak devamlılık göstermesi ve sahip olunan bilimsel ritüeli ve bunun zamansal değişim ve gelişim gibi süreçleri en iyi şekilde yansıtmaları bakımından akademik dergiler ve o dergilerde yayınlanan makaleler öne çıkmaktadır. Çünkü akademik bir hayat boyunca yayımlanan makaleler, yazarının

bilimsel tutumunun takip edilmesinde önemli veriler sunarlar (Neuman, 2010). Makalelerin konusu, kullanılan yöntem, yazım dili, kimlere atıf yapıldığı gibi nitelikler yazarın bilimsel görüşüne dair bilgi paylaşımıdır. Bu gerekçeler doğrultusunda, tezin örnekleme olarak akademik dergiler ve makaleler belirlenmiştir. Dolayısıyla araştırma örnekleme kapsamında on iki akademik coğrafya dergisi belirlenmiştir (Tablo 1).

Tablo 1. Araştırma örnekleme kapsamındaki akademik coğrafya dergileri ve bu dergilere ait temel göstergeler.

Dergi Adı*	Aktif Olduğu Yıllar**	Toplam Sayı	Toplam Makale Sayısı***
Türk Coğrafya Dergisi, TCD	1943-2015	65	486
İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi, İ.Ü-CED	1951-1980	23	197
Ankara Üniversitesi Coğrafya Araştırmaları Dergisi, A.Ü-CAD	1966-1996	12	88
Jeomorfoloji Dergisi, JD	1969-1998	21	86
Ege Coğrafya Dergisi, ECD	1983-2015	38	162
İstanbul Üniversitesi Deniz Bilimleri ve Coğrafya Enstitüsü Bülteni, İ.Ü-Bülten	1984-1994	11	76
İstanbul Üniversitesi Coğrafya Dergisi, İ.Ü-CD	1985-2015	31	193
Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Coğrafya Araştırmaları-CA	1989-1996	4	49
Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Dergisi, A.Ü-TCD	1992-2001	8	87
Doğu Coğrafya Dergisi, DCD	1995-2015	34	440
Marmara Coğrafya Dergisi, MCD	1996-2015	32	354
Ankara Üniversitesi Coğrafi Bilimler Dergisi, A.Ü-CBD	2003-2014	23	110

*Dergiler, yayın başlangıç yılları esas alınarak sıralanmıştır.

**Dergiler bu süreler içerisinde kesintisiz bir şekilde yayımlanmamıştır.

***Toplam makale sayısına, veri kapsam ve sınırlılıkları bölümünde belirtilen değerlendirilmeye alınmayan yayınlar dahil değildir.

4.4 Veri Toplama Süreci

Araştırma örnekleme kapsamındaki akademik coğrafya dergilerine internet ve kütüphane ortamlarından ulaşılmış; bütün makalelere tam erişim sağlanarak, çalışma kapsamında değerlendirilmişlerdir. Makalelerde atıf yapılan kişilerin, çalıştıkları bölümlere göre disiplinler/araştırma alanları belirlenmiştir. Doktora alanı ile çalıştığı bölüm konusunda yaşanan farklılıklarda, doktora alanı disiplinler alanı olarak alınmıştır.

4.5 Veri Analiz Yöntemi

Araştırma örneklemini kapsamında taranan her bir makalenin önce makale alanı belirlenmiş (Tablo 2-3), daha sonra ise makale(ler)de kullanılan atıflar şu beş parametre göz önüne alınarak sınıflandırılarak, analiz edilmiştir:

1. Disiplin içine verilen atıf sayısı,
2. Disiplin dışına verilen atıf sayısı,
3. Coğrafyacı + coğrafyacı olmayan ortaklığında yazılmış makalelere yapılan atıf sayısı,
4. Kurum - topluluklara yapılmış atıf sayısı,
5. Ulaşılamayan atıf sayısı.

Bu beş parametre içerisinde disiplin içine verilen atıf sayısı, coğrafyacıların makalelerinde coğrafyacılar a ait çalışmalara verdiği atıflara karşılık gelirken, disiplin dışına verilen atıf sayısı coğrafyacı dışındaki diğer bilim dallarına mensup kişilerin çalışmalarına verilen atıfları ifade etmektedir.

Çalışmanın ana hedefi olarak belirlenen disiplin-dışı atıflara ilişkin veriler, yayın sahibinin mesleki kimlikleri/disipliner aidiyetine göre elde edilmiştir. Bu disiplinler aidiyetler ise doğa bilimleri, beşeri disiplinler ve sosyal bilimler alanlarındaki temel disiplinler/araştırma alanları bağlamında ayrıştırılmış ve dağılımlar gerçekleştirilmiştir (Tablo 4). Bu disiplinler/araştırma alanlarının tümü, veri tabanı oluşturma sürecinin başlangıcında belirlenmemiş olup, bir kısmı indüktif olarak süreç içerisinde oluşturulmuştur.

Disiplin-dışı atıflara ilişkin meslek kimlikleri/disipliner aidiyet bilgisi, yayınlar ve internet araştırması üzerinden sağlanmıştır. İnternet ve basılı kaynaklara dair araştırmalardan sonuç alınamadığı durumlarda ise, kendisinden ya da çalışılan/irtibatta olunan kurumlardan bilgileri temin edilmiştir.

Coğrafyacılar dışındaki diğer bilimlere verilen atıflar için belirlenen disiplinler/araştırma alanlar şu şekildedir:

Doğa Bilimleri (DB) Disiplinleri/Araştırma Alanları: Jeoloji, Botanik, Ormancılık, Temel Bilimler (Fizik, Kimya, Biyoloji), Meteoroloji, Mühendislikler, Multidisipliner/DB, Diğer/DB

Sosyal – Beşeri Bilimler (SBB) Disiplinleri/Araştırma Alanları: İktisadi ve İdari Bilimler, Sosyoloji, Psikoloji, Siyaset Bilimi, Tarih, Arkeoloji, Antropoloji, Hukuk, Demografya, Ziraat, Eğitim Bilimleri, Şehir ve Bölge Planlama, Tıp, Turizm, Edebiyat-Dil-Yazar, Multidisipliner/SBB, Diğer/SBB

Araştırma sürecinde örneklem kapsamındaki makalelerin kaynakçalarında kullanılan atıflardan toplanan veriler, Excel dosyası içerisinde tutulmuştur. Bu veriler Excel içerisinde, önce her bir dergi özelinde ayrı ayrı veri tabanları halinde tutulmuş; daha sonra ise bütün dergilere ait veri tabanları bir araya getirilerek, genel veri tabanı oluşturulmuştur. Bulgular kısmında sunulan veriler, bu genel veri tabanı üzerinden sağlanmıştır. Excel programında oluşturulan bu yığın veriler, Word programında tablolara, SigmaPlot programında da grafiklere dönüştürülmüştür. Dolayısıyla bu tez çalışmasında Excel, Word ve Sigma Plot olmak üzere üç program kullanılmıştır.

Tablo 2. Araştırma örneklemini kapsamındaki makalelerin coğrafya alanlarına ait kapsam ve içerik tanımlamaları.

KATEGORİ	İÇERİK
Fiziki Coğrafya	Fiziki coğrafya ve paleocoğrafya kapsamında değerlendirilen makalenin genel sınıflandırılmasıdır.
Beşeri Coğrafya	Beşeri Coğrafya kapsamında değerlendirilen makalenin genel sınıflandırılmasıdır.
Bölgesel Coğrafya	Beşeri ve fiziki coğrafya kapsamındaki kategorilerden birden fazlası kullanılarak belirli bir bölge içerisinde yapılan makaleleri içerir.
İnsan-Çevre	Sınırları belirli bir alan içerisinde spesifik olarak bir fiziki ve beşeri/sosyal parametre arasındaki karşılıklı ilişkiyi inceleyen makaleleri kapsar.
Coğrafya- Eğitim	Çeşitli okul kademelerinde (ilköğretim, lise, üniversite, lisansüstü) coğrafya eğitimi ve amaçlarını incelemeye, ortaya koymaya ve sorgulamaya yönelik yapılan makaleleri içerir.
Coğrafya-Genel	Coğrafya üzerine yapılan teorik tartışmaların ve genel coğrafya üzerine içeriğe sahip makaleleri içerir.
Diğer	Yukarıdaki kategoriler haricindeki makaleleri içerir.

Tablo 3. Araştırma örneklemini kapsamındaki fiziki ve beşeri coğrafya makalelerinin alt alanlarına ait kapsam ve içerik tanımlamaları.

KATEGORİ	İÇERİK
Jeomorfoloji	Yeryüzü şekillerini iç ve dış etmenler bağlamında insan müdahalesinden uzak olarak açıklama girişiminde bulunan makalelerdir
Klimatoloji	Başat olarak hava olayları konularını işleyen makalelerdir.
Biyocoğrafya	Bitki, hayvan, toprak coğrafyasına ilişkin temaya sahip makalelerdir.
Fiziki Coğrafya/Diğer	Yukarıdaki, üç kategori dışında kalan makaleler bu kategori içerisine alınmıştır. Bununla birlikte, sel, heyelan gibi doğal afetler ve hidrografiya temalı makalelerdir.
Ekonomik Coğrafya	Ekonomik coğrafya temelinde yapılan yayınların yanı sıra, turizm coğrafyası, tarım coğrafyası, enerji coğrafyası, ulaşım coğrafyası ve sanayi coğrafyası kapsamında yapılan makaleleri kapsar.
Nüfus Coğrafyası	Göç, nüfus artışı gibi nüfus coğrafyasına ilişkin makalelerdir.
Siyasi Coğrafya	Siyasi coğrafyaya ilişkin makalelerdir.
Sosyal Coğrafya	Hayat tarzı, toplumsal yaşam, gelenek-görenek gibi temaların coğrafya özelinde incelendiği makalelerdir.
Kültürel Coğrafya	Dil, din, mimari gibi kültürel faaliyetlerin mekan temelinde ele alındığı kültürel coğrafya makalelerini içerir.
Şehir Coğrafyası	Şehirlerin kuruluşu, gelişimi, mevcut durumu gibi nitelikler ile incelendiği makalelerdir.
Yerleşme Coğrafyası	Şehir ve kırsal yerleşimler olmak üzere çeşitli yerleşme biçimlerinin konu edildiği makalelerdir.
Beşeri Coğrafya/Diğer	Yukarıdaki kategoriler dışında kalan diğer makaleler ve bunun yanında idari coğrafya, tarihi coğrafya kapsamındaki makaleler bu kategori içerisinde değerlendirilmiştir.

Tablo 4. Araştırma örneklemini kapsamındaki makalelerde disiplin dışına yapılan atıfların sınıflandırıldığı disiplinler/araştırma alanları ve kapsamaları.

KATEGORİ	İÇERİK
Jeoloji	Jeologların yanı sıra jeofizikçiler, speleologlar, paleontologlar, mineraloglar bu kategori içerisinde değerlendirilmiştir.
Botanik	Botanikçiler bu kategoride değerlendirilmiştir. Botanik Türkiye’de bazı bölümlerde biyolojinin anabilim dalı olarak bulunmasına karşın, botanik konusunda çalışanlar biyoloji içerisinde değil bu kategori içerisinde değerlendirilmiştir.
Ormancılık	Orman fakülteleri bünyesinde bulunan bütün bölümler ve orman mühendisleri, bu kategori içerisinde değerlendirilmiştir.
Temel Bilimler (Fizik, Kimya, Biyoloji)	Fizik, kimya ve biyoloji bölümleri ve mensupları bu kategori içerisinde değerlendirilmiştir. Bunun yanında, zooloji üzerine çalışanlar da biyoloji bağlamında bu kategori içerisinde ele alınmışlardır.
Meteoroloji	Meteorologlar bu kategori içerisinde değerlendirilmiştir. Bunun yanında bu kategori içerisinde klimatologlar ele alınmamış olup, klimatoloji coğrafyanın bir alt disiplini olduğundan, coğrafyacı olarak değerlendirilmiştir.
Mühendislikler	İnşaat, mühendisliği, harita mühendisliği, jeodezi ve fotogrametri mühendisliği, petrol ve doğalgaz mühendisliği ve kategori olarak yer verilmeyen diğer mühendislikler, bu kategori içerisinde değerlendirilmiştir.
Multidisipliner/DB (Doğa Bilimleri)	Doğa bilimlerine bağlı meslek gruplarında birden fazla mesleki unvan taşıyan (jeolog, botanikçi) kişileri temsil eden kategoridir.
Diğer/DB (Doğa Bilimleri)	Bu kategoriler dışındaki diğer meslek grupları bu kategori içerisinde temsil edilmiştir. Bununla birlikte, özellikle yurtdışı kökenli isimlerin oluşturduğu “çevre bilimci”ler de bu kategori içerisinde ele alınmıştır.
İİB (İktisadi Ve İdari Bilimler)	Bu kategori, iktisat, işletme ve diğer iktisadi ve idari bilimler fakültesi bölümleri mensuplarını barındırmaktadır.
Sosyoloji	Sosyologlar bu kategori içerisinde değerlendirilmiştir.
Psikoloji	Psikologlar bu kategori içerisinde değerlendirilmiştir.
Siyaset Bilimi	Siyaset bilimciler bu kategori içerisinde değerlendirilmiştir.
Tarih	Tarihçiler bu kategori içerisinde değerlendirilmiştir.
Arkeoloji	Arkeologlar bu kategori içerisinde değerlendirilmiştir.
Antropoloji	Antropologlar bu kategori içerisinde değerlendirilmiştir.
Hukuk	Hukuk fakülteleri öğretim üyeleri ve bunun yanında akademik olarak görev yapmayan hukuk mensupları bu kategori içerisinde değerlendirilmiştir.
Demografya	Demograflar bu kategori içerisinde değerlendirilmiştir. Bu kategoride atıf yapılan yabancı yazarlar ağırlıktadır.
Ziraat	Ziraat fakültesi öğretim üyeleri ve ziraat mühendisleri bu kategori kapsamında değerlendirilmiştir.
Eğitim Bilimleri	Eğitim fakültelerinde görev yapan öğretim üyeleri, bu bölümde yer verilmeyen meslek dallarında olan öğretmenler (tarih, fizik, kimya, biyoloji öğretmenleri dışında) bu kategori içerisinde değerlendirilmiştir.
Şehir ve Bölge Planlama	Şehir ve Bölge Planlama mensupları bu kategori içerisinde değerlendirilmiştir. Bununla birlikte, diğer Mimarlık fakülteleri bölümleri de bu kategoriye kapsamında ele alınmışlardır.
Tıp	Tıp fakültesi ile veterinerlik ve eczacılık fakülteleri mensupları bu kategoride değerlendirilmiştir.
Turizm	Turizm fakülteleri bünyelerinde görev yapanlar ile amatör olarak turizm üzerine yayın yapanları bu kategori içerisinde ele alınmışlardır.
Edebiyat-Dil-Yazar	Türk Dili ve Edebiyatı mensupları, filologlar ve amatör yazarlar bu kategori içerisine dahil edilmiştir.
Multidisipliner/SBB (Sosyal-Beşeri Bilimler)	Beşeri disiplinler ve sosyal bilimlere bağlı meslek gruplarında birden fazla mesleki unvan taşıyan (arkeolog, sanat tarihçi gibi) kişileri temsil eden kategoridir.
Diğer/SBB (Sosyal-Beşeri Bilimler)	Sanat tarihi, kütüphanecilik, felsefe, enerji çalışmaları, istatistik, ilahiyat mensupları ve yukarıdaki kategorilerin kapsamı dışında kalan diğer meslek dalları bu kategori içerisinde değerlendirilmiştir.

Yukarıda belirtilen hususlar doğrultusunda, araştırma örnekleme kapsamındaki makalelerde yer verilen atıflar, bu atıfların disiplinler aidiyetlerine göre gruplandırılmışlardır.

5. ATIF ANALİZİNİN AMPİRİK BİR SUNUMU

Araştırma örneklemini kapsamında atıf taraması yapılan makaleler, bu bölümde üç başlık altında incelenecektir: (1) Genel özellikler, (2) Dönemsel özellikler, (3) Alt kategoriler. Her bir bölümde, tanımlayıcı istatistikler ve disiplinler ilişkilerine yer verilecektir.

5.1 Genel Özellikler (1943-2015)

5.1.1 Tanımlayıcı İstatistikler

Araştırma örneklemini kapsamındaki akademik coğrafya dergilerinde yayımlanan makalelerde yer verilen atıflara toplu olarak bakıldığında, çalışma kapsamında 2328 makale değerlendirilmiştir. Bu makalelerde coğrafyacılar toplam 48085 atıf kullanmış olup; ortalama 20,7 atıf ile makale yazmışlardır. Örneklemdeki makalelerde coğrafyacılar ya da disiplin içine yapılan atıflar (% 44,7), diğer disiplinlere ya da disiplin dışına yapılan atıflardan (% 39,6) daha fazladır (Tablo 5).

Tablo 5. 1943-2015 dönemine ait temel rakamsal istatistikler ve beş parametreye ilişkin atıf dağılımı.

Dönem	1943-2015
Toplam Makale Sayısı	2328
Ortalama Makale Sayısı (Yıl)*	35,8
Makale başına atıf sayısı	20,7
Toplam Atıf Sayısı	48085
Disiplin-içi Toplam Atıf Sayısı	21537 (% 44,7)
Disiplin-dışı Toplam Atıf Sayısı	19042 (%39,6)
Coğrafyacı + Coğrafyacı Olmayanlara Yapılan Toplam Atıf Sayısı	1032 (% 2,2)
Kurum/Topluluklara Yapılan Toplam Atıf Sayısı	6422 (% 13,4)
Ulaşılamayan Toplam Atıf Sayısı**	52 (% 0,1)

*Ortalama Makale Sayısı (Yıl), araştırma örneklemini içerisinde makale yayını olmayan yılların dışarıda tutulması ile hesaplanmıştır.

**Ulaşılamayan Toplam Atıf Sayısı, araştırma örneklemini içerisindeki makalelerde kullanılan referanslardan yayın ve yazar bilgisine ulaşılabilen yayınları kapsamaktadır. Bununla birlikte, Ulaşılamayan Toplam Atıf Sayısı 52 olup; bu rakam toplam atıf sayısının (48085) %0,10 'una tekabül etmektedir. Bir diğer deyişle, çalışma kapsamında taranan toplam atıflar, %99,9 oranında tespit edilerek çalışmaya dahil edilmiştir.

1943-2015 döneminde, toplam makale sayısının disiplinler/araştırma alanı dağılımları Tablo 6’da sunulmuştur. Buna göre, beşeri coğrafya makaleleri (% 43,3) en önde gelen sistematik coğrafya alanı olup, bunu fiziki coğrafya makaleleri (% 33,9) izlemektedir. Beşeri coğrafya kapsamında ekonomik coğrafya (% 40,1) ve fiziki coğrafya kapsamında da jeomorfoloji (% 59,6) en çok makale konusu olarak çalışılan sistematik alt alanlardır (Tablo 6).

Tablo 6. Toplam makale sayısının temel konu alanları bakımından dağılımı ile beşeri ve fiziki coğrafya makalelerinin sistematik alt dalları bakımından dağılımları.

Dönem	Toplam Makale Sayısı	Beşeri Coğrafya	Fiziki Coğrafya	Coğrafya-Eğitim	İnsan-Çevre	Bölgesel Coğrafya*	Coğrafya-Genel	Coğrafya-Diğer
1943-2015	2328	1007 (% 43,3)	790 (% 33,9)	182 (% 7,8)	164 (% 7)	110 (% 4,7)	46 (% 2)	29 (% 1,3)

Dönem	Beşeri Coğrafya	Ekonomik Coğrafya	Yerleşme Coğrafyası	Nüfus Coğrafyası	Şehir Coğrafyası	Kültürel Coğrafya	Sosyal Coğrafya	Siyasi Coğrafya	Diğer
1943-2015	1007	404 (% 40,1)	139 (% 13,8)	126 (% 12,5)	93 (% 9,2)	36 (% 3,6)	22 (% 2,2)	20 (% 2)	167 (%16,6)

Dönem	Fiziki Coğrafya	Jeomorfoloji	Klimatoloji	Biyocoğrafya	Diğer
1943-2015	790	471 (% 59,6)	119 (% 15)	100 (% 12,7)	100 (% 12,7)

*Araştırma örnekleminde bölgesel coğrafya makalelerinin bu denli az temsil edilmesi, bölgesel coğrafya çalışmalarının karakteristiği ile ilgilidir. Oldukça hacimli çalışmalar olan ve daha çok doktora ve kitap olarak çalışılan bölgesel coğrafya çalışmaları, makale formunda sık çıktığına sahip değildir.

5.1.2 Atıf Örüntüsünün Temel Özellikler

1943-2015 döneminde araştırma örneklemin kapsamındaki dergilerde yayınlanan makalelerde yapılan atıfların dağılımı Tablo 7’de sunulmuştur. Buna göre, tüm coğrafya alanlarında diğer bilim dallarına verilen atıflar içerisinde disiplin dışı en baskın alan jeolojidir (% 24,6). Bu durum göstermektedir ki, araştırma örneklemin bağlamında, 1943-2015 zaman dilimi içerisinde Türk coğrafyacılığında verilen her dört atıftan neredeyse biri jeolojiye verilmiştir ve disiplinde bir jeoloji egemenliği söz konusudur. Eğitim bilimleri (% 8,4), tarih (% 6,6), iktisadi idari bilimler (% 5,9), ziraat (% 5,4) ve mühendislikler (% 5,1), diğer önde gelen atıf alanlarını oluşturmaktadır (Tablo 7). Bu disiplinler/araştırma alanları, yapılan atıfların çoğunluğuna karşılık gelmektedir (Şekil 4a).

1943-2015 döneminde sosyal/beşeri bilimler disiplinlerinin/araştırma alanlarının aldıkları atıf sayısının değişimi önemlidir. Disiplinin kuruluşundan itibaren en çok atıf alan arkeoloji ve tarih, zaman eğrisinde günümüze doğru gelindikçe aldıkları atıf bakımından düzenli bir azalma göstermektedir. Aynı şekilde ziraat disiplinine yapılan atıflar da 1970'lerden sonra dinamizmini yitirmiştir. Sosyoloji, psikoloji, siyaset bilimi, demografya, şehir ve bölge planlama, tıp ve turizm disiplinleri, 1990'lardan itibaren disiplin içerisinde atıf oranlarını artırmışlardır. Bu disiplinlerin atıf oranlarının yükselmesi, artan beşeri coğrafya yayın sayısı ile doğrudan ilişkilidir. Bir diğer önemli disiplin iktisadi ve idari bilimlerin ise, disiplinin kuruluşundan itibaren önemini sürdürmesinin yanında, 1990'lı yıllar ile birlikte atıf sayısında düzenli bir artış gözlemlenmektedir (Şekil 3).

Buna karşı doğa bilimleri disiplinleri/araştırma alanların da değişimler söz konusudur. Türk coğrafyasının kuruluşundan itibaren, disiplinin en önemli paydaşlarından olan jeolojinin değişimi burada öne çıkmaktadır. 1980'lere dek diğer disiplinlere yapılan atıfların her yıl neredeyse % 50'sini oluşturan jeoloji, 1990'lı yıllardan itibaren düzenli bir düşüş içerisinde (Şekil 2a).

1943-2015 döneminde coğrafyacıların araştırma örnekleme kapsamındaki makalelerinde kullandıkları atıflardan elde edilen verilere ilişkin farklı içerikler Şekil 1'de sunulmuştur. Buna göre dört farklı grafiğe ait veriler zamansal olarak farklılık göstermektedir. 1943 ile başlayan zaman serisi 1969'a kadar disiplin içi ve dışına yapılan atıf sayıları bakımından dengeli bir gidişat göstermektedir (Şekil 1a ve 1c). Bu dönemde disiplin içine yapılan atıflar oransal olarak disiplin dışına göre fazla olsa da, dağılım sonuçları bazı yıllardaki sapmalar dışında genelde birbirine yakındır (Şekil 1d). 1970 ile başlayan dönemde 2002'ye kadar disiplin içerisine verilen atıf oranı artmaya ve hemen her yıl disiplin dışına yapılan atıflar karşısında üstün olmaya başlamıştır (Şekil 1a ve 1c). Bu durum disiplin içine ve disiplin dışına yapılan atıfların birbirine oranlandığında da görülmektedir.

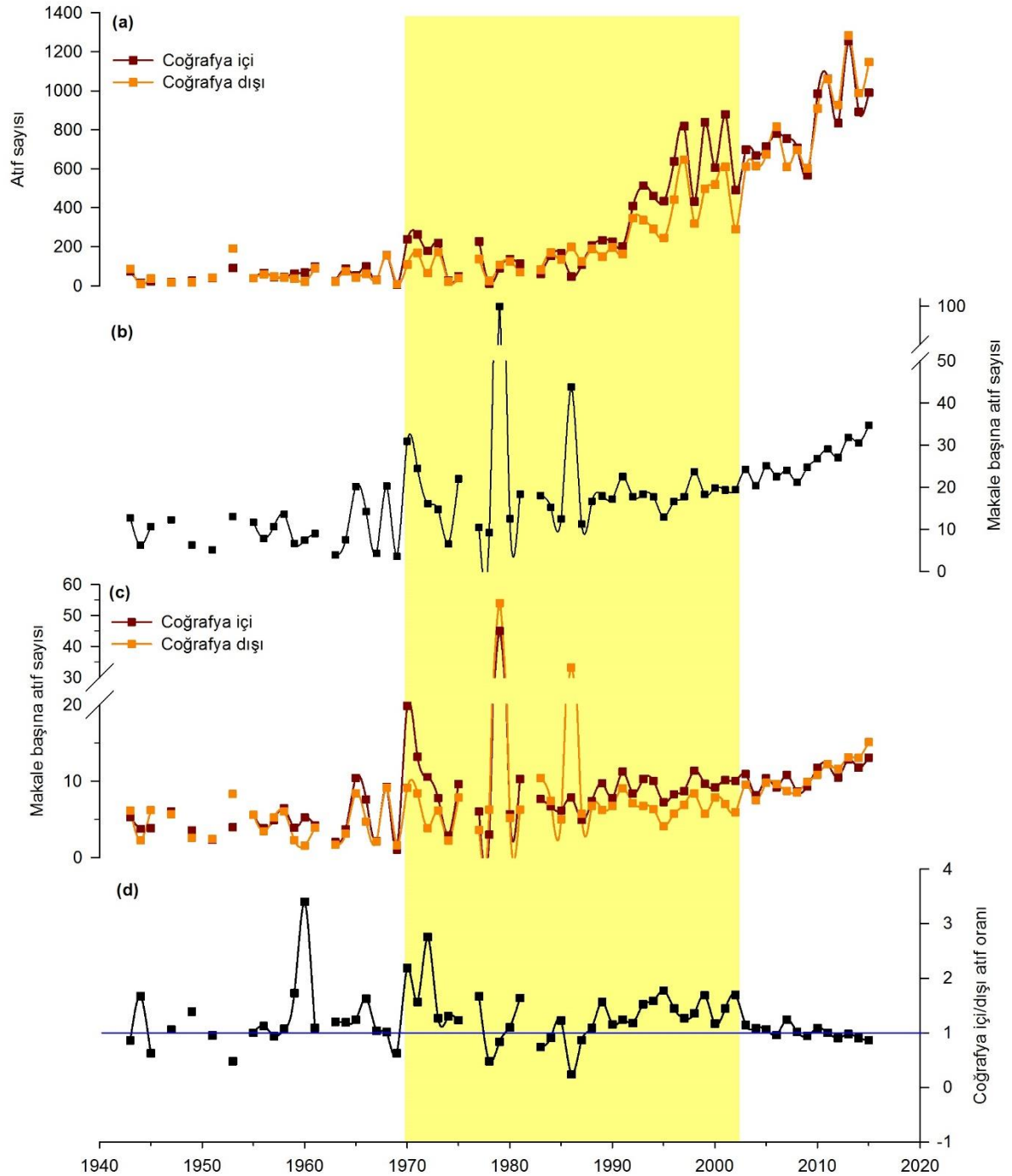
Tablo 7. Coğrafya-dışı toplam atıfların doğa bilimleri ve beşeri-sosyal bilimler disiplinlerine* göre dağılımı.

Dönem	1943-2015	
Toplam Atıf Sayısı	48085	
Disiplin-içi Toplam Atıf Sayısı	21537	
Makale Başına Ortalama Disiplin-içi Atıf Sayısı	9,3	
Disiplin -Dışı Toplam Atıf Sayısı	19042 (% 100)	
Makale Başına Ortalama Disiplin-dışı Atıf Sayısı	8,2	
Jeoloji	4688	% 24,6
Mühendislikler	972	% 5,1
Ormancılık	636	% 3,3
Temel Bilimler	598	% 3,1
Botanik	454	% 2,4
Meteoroloji	357	% 1,9
Multidisipliner/DB	70	% 0,4
Diğer/DB	681	% 3,6
Eğitim Bilimleri	1596	% 8,4
Tarih	1256	% 6,6
İİB	1132	% 5,9
Ziraat	1026	% 5,4
Şehir ve Bölge Planlama	727	% 3,8
Multidisipliner/SBB	667	% 3,5
Arkeoloji	505	% 2,7
Sosyoloji	501	% 2,6
Edebiyat-Dil-Yazar	439	% 2,3
Turizm	379	% 2,0
Siyaset Bilimi	331	% 1,7
Tıp	314	% 1,6
Demografya	125	% 0,7
Psikoloji	121	% 0,6
Hukuk	119	% 0,6
Antropoloji	96	% 0,5
Diğer/SBB	1252	% 6,6

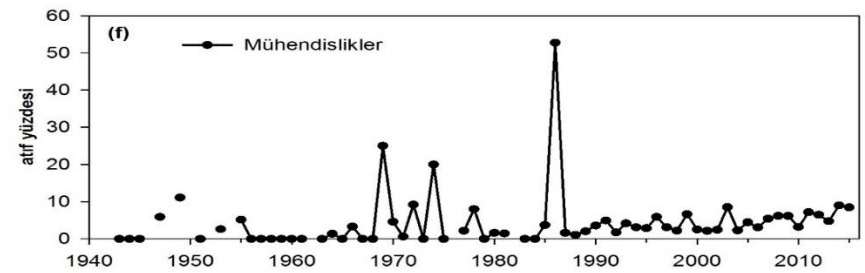
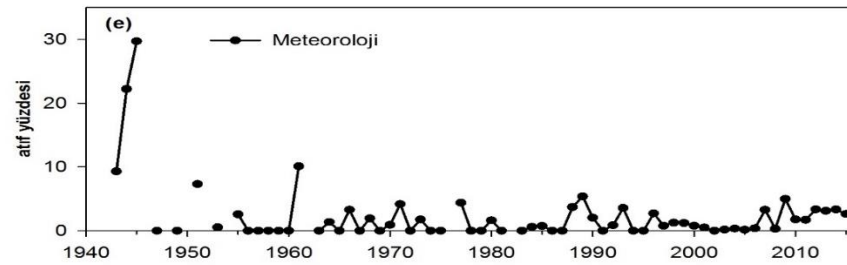
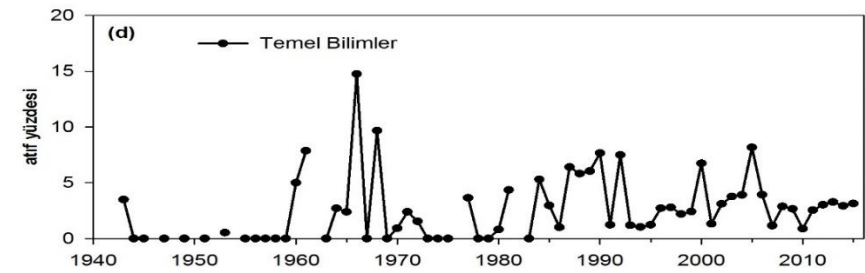
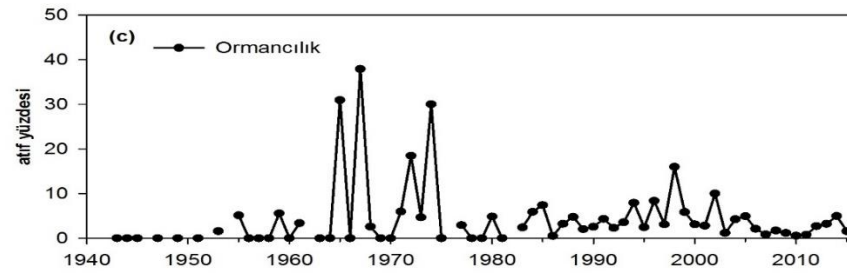
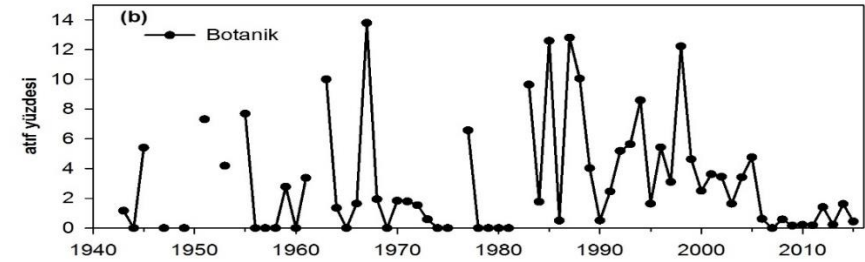
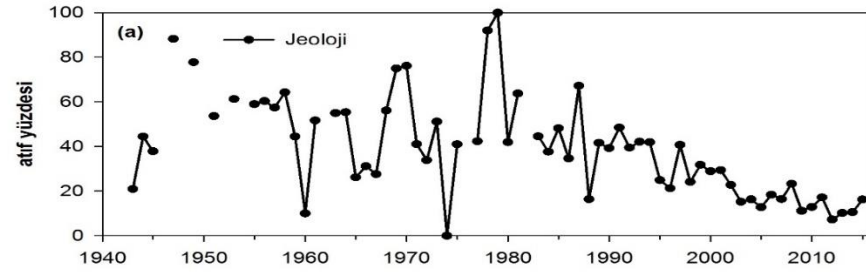
*Disiplinler, doğa bilimleri ve sosyal/beşeri bilimler ayrımı gözetilerek ayrı olarak sıralanmışlardır. Kısaltmalar: Multidisipliner/DB, Multidisipliner Doğa Bilimler; Diğer/DB, Diğer Doğa Bilimleri; Multidisipliner/SBB, Multidisipliner Sosyal-Beşeri Bilimler; Diğer/SBB, Diğer Sosyal-Beşeri Bilimler.

Özellikle 1980’li yılların sonlarından itibaren kesintisiz olarak her yıl bir disiplin içi atıf üstünlüğü söz konusudur (Şekil 1d). 2002’den sonraki dönemde ise hemen her yıl disiplin içi ve dışına verilen atıflar dengeli olmuştur. 2010’lardan itibaren ise disiplin dışına verilen atıflar disiplin içine atıflar karşısında daha fazla olmaya başlamıştır (Şekil 1a ve 1c). 2003-2015 arasında disiplin içi ve dışına verilen atıflar arasındaki bu dengelenme durumu, bu dönemdeki hemen her yıl için geçerlidir (Şekil 1d). Bununla birlikte bu dönemde makale başına atıf oranı da yükselmeye devam etmiştir (Şekil 1b).

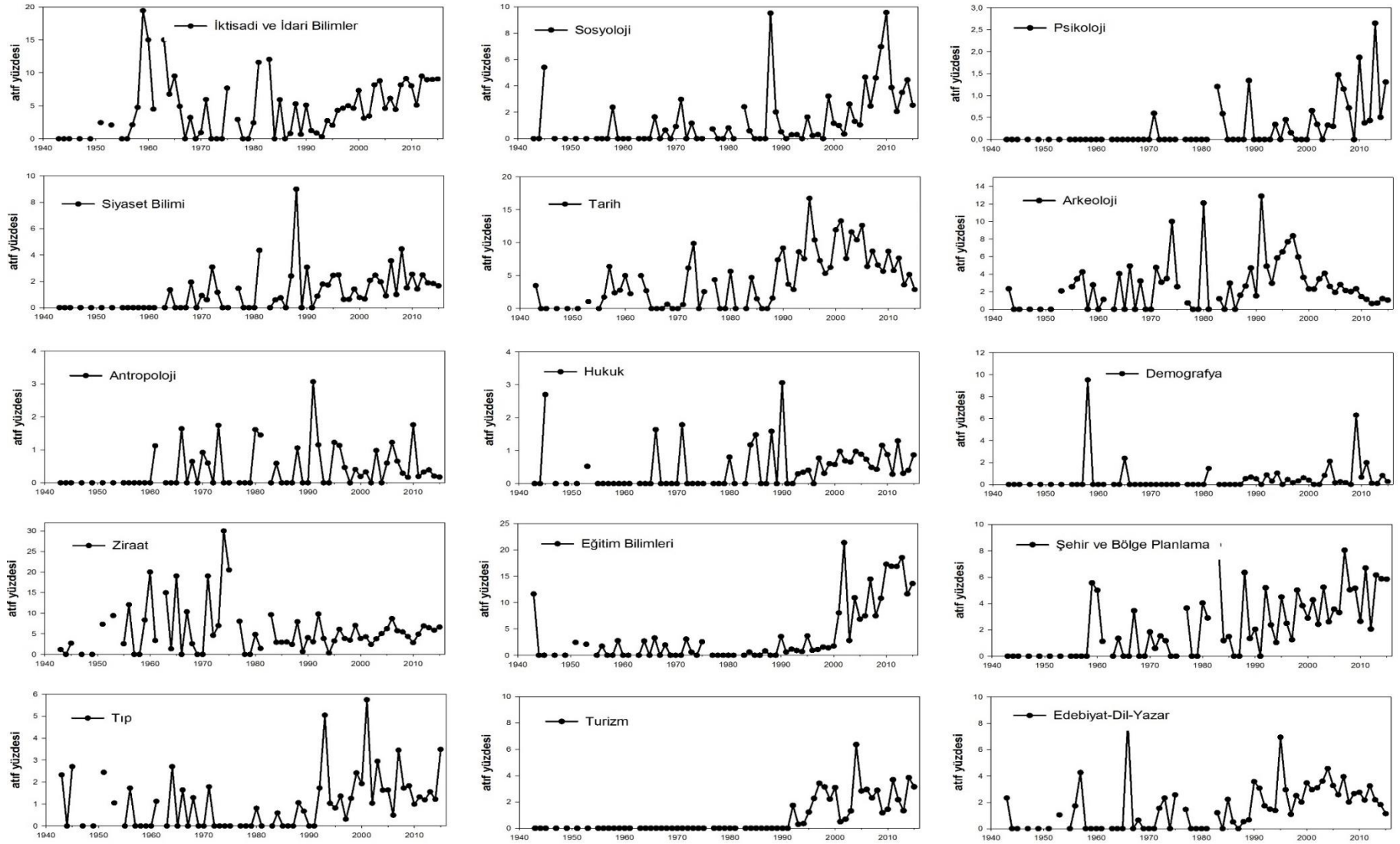
Dolayısıyla 1943-2015 dönemine ilişkin veriler, tekdüze bir dağılım içerisinde olmayıp, heterojen bir yapıya sahiptir. Bu heterojen yapının daha iyi anlaşılması için 1943-2015 zamansal dilimini alt dönemler şeklinde ayırmak daha açıklayıcı olacaktır. Bu bakımdan, farklı karakterde üç dönem ayırt etmek mümkündür: 1943-1969, 1970-2002, 2003-2015.

Şekil 1. Atıf analizi bulgularına ait kompozit diyagram. (a) coğrafyacılar ve coğrafyacı olmayanlara yapılan atıflar; (b) makale başına yapılan atıf sayısı; (c), makale başına coğrafyacılar ve coğrafyacı olmayanlara yapılan atıflar; (d) coğrafyacılar ve coğrafyacı olmayanlara yapılan atıfların birbirlerine olan oransal gidişatı (coğ-ic/coğ-dış). Diyagramı ortadan kesen sarı renk, dönemlendirmeyi açıklamaktadır.

Şekil 2. Doğa bilimleri disiplinleri/araştırma alanlarına verilen atıfların zamansal değişimi. Grafikler, her bir doğa bilimleri disiplininin coğrafya dışına yapılan atıf sayısı içerisindeki yüzdesel karşılığını farklı ölçeklerde ifade etmektedir. Bununla birlikte, Multidisipliner/DB ve Diğer/DB kategorileri dahil edilmemiştir (Standart ölçekli gösterim için bakınız: Ek 58).

Şekil 3. Sosyal/Beşeri bilimler disiplinleri/araştırma alanlarına verilen atıfların zamansal değişimi. Grafikler, her bir sosyal/beşeri bilimler disiplininin coğrafya dışına yapılan atıf sayısı içerisindeki yüzdesel karşılığını farklı ölçeklerde ifade etmektedir. Bununla birlikte, Multidisipliner/SBB ve Diğer/SBB kategorileri dahil edilmemişlerdir (Standart ölçekli gösterim için bakınız: Ek 59).

5.2 Dönemsel Özellikler

5.2.1 1943-1969

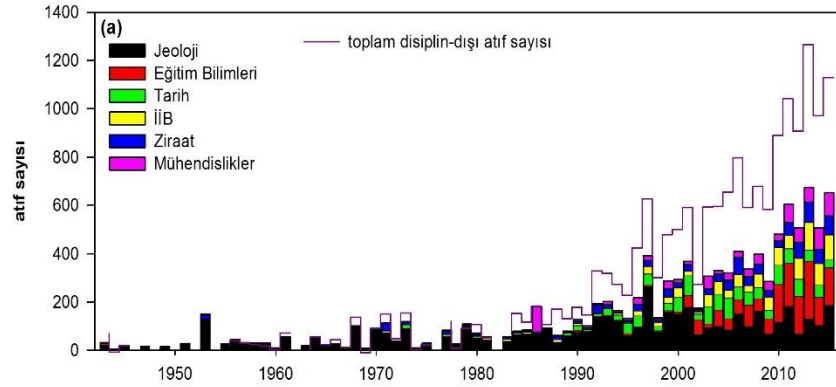
1943-1969 döneminde araştırma örnekleme kapsamında 256 makale değerlendirilmiştir. Bu makalelerde coğrafyacılar toplam 2494 atıf kullanmış olup; ortalama 9,7 atıf ile makale yazmışlardır. Disiplin içine yapılan atıflar (% 46,5), niceliksel olarak diğer disiplinlere yapılan atıflardan (% 44,9) fazla olsa da, disiplin içi ve dışı dengeli bir görüntü vermektedirler (Tablo 8).

Tablo 8. 1943-1969 dönemine ait temel rakamsal istatistikler ve beş parametreye ilişkin atıf dağılımı.

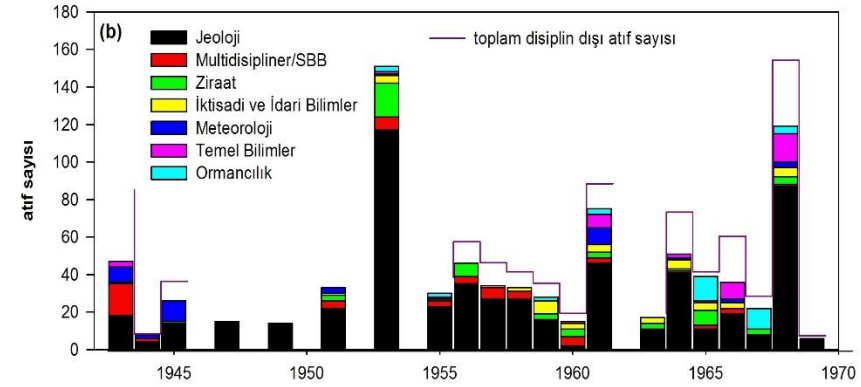
Dönem	1943-1969
Toplam Makale Sayısı	256
Ortalama Makale Sayısı (Yıl)*	12,2
Makale başına atıf sayısı	9,7
Toplam Atıf Sayısı	2494
Disiplin-içi Toplam Atıf Sayısı	1160 (% 46,5)
Disiplin-dışı Toplam Atıf Sayısı	1119 (% 44,9)
Coğrafyacı + Coğrafyacı Olmayanlara Yapılan Toplam Atıf Sayısı	20 (% 0,8)
Kurum/Topluluklara Yapılan Toplam Atıf Sayısı	192 (% 7,7)
Ulaşılamayan Toplam Atıf Sayısı	3 (% 0,1)

*Ortalama Makale Sayısı (Yıl), araştırma örnekleme içerisinde makale yayını olmayan yılların dışarıda tutulması ile hesaplanmıştır.

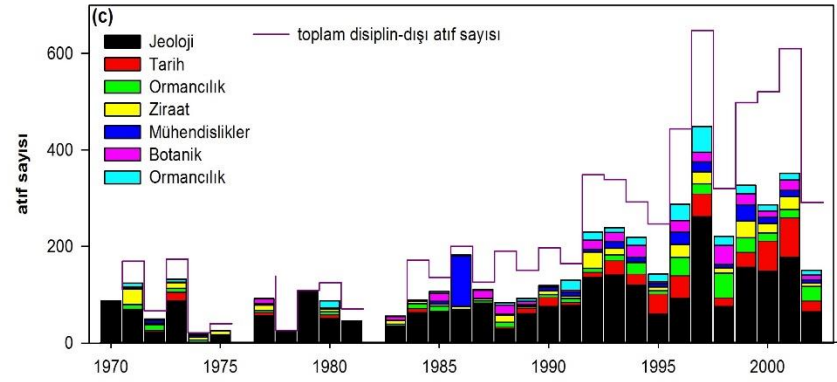
1943-1969 döneminde, toplam makale sayısı içerisinde fiziki coğrafya makaleleri (% 57,4) açık ara önde gelen sistematik coğrafya alanıdır. Bunu, beşeri coğrafya makaleleri (% 27,9) izlemektedir. Fiziki coğrafya kapsamında jeomorfoloji (% 73) ve beşeri coğrafya kapsamında da ekonomik coğrafya (% 47,2) en çok makale konusu olarak çalışılan alt alanlardır (Tablo 9).

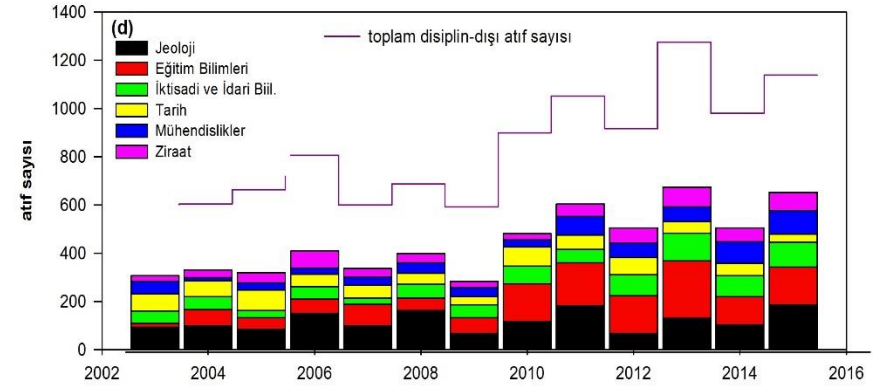
*Diğer/SBB disiplin-dışı atıf alanı toplam atıf sayısı içerisinde %6,5'lik bir orana karşılık gelmesine rağmen, bu atıf alanı toplam atıf sayısı içerisinde yüksek sayılar içermeyen disiplinlerin toplamına denk gelmesinden dolayı plot'a dahil edilmemiştir.

*Diğer/SBB disiplin-dışı atıf alanı toplam atıf sayısı içerisinde % 7'lik bir orana karşılık gelmesine rağmen, bu atıf alanı toplam atıf sayısı içerisinde yüksek sayılar içermeyen disiplinlerin toplamına denk gelmesinden dolayı plot'a dahil edilmemiştir.

*Diğer/SBB disiplin-dışı atıf alanı toplam atıf sayısı içerisinde % 6'lık bir orana karşılık gelmesine rağmen, bu atıf alanı toplam atıf sayısı içerisinde yüksek sayılar içermeyen disiplinlerin toplamına denk gelmesinden dolayı plot'a dahil edilmemiştir.

*Disiplin-dışı atıf alanı toplam atıf sayısı içerisinde Diğer/SBB % 6,9 ve Diğer/DB %4,9'luk bir orana karşılık gelmesine rağmen, bu atıf alanı toplam atıf sayısı içerisinde yüksek sayılar içermeyen disiplinlerin toplamına denk gelmesinden dolayı plot'a dahil edilmemiştir.

Şekil 4. Atıfların disiplinler dağılımı. **(a)** 1943-2015 döneminde önde gelen disiplinlere göre atıf dağılımı; **(b)** 1943-1969 döneminde önde gelen disiplinlere göre atıf dağılımı; **(c)** 1970-2002 döneminde önde gelen disiplinlere göre atıf dağılımı; **(d)** 2003-2015 döneminde önde gelen disiplinlere göre atıf dağılımı.

Tablo 9. 1943-1969 döneminde toplam makale sayısının temel konu alanları bakımından dağılımı ile beşeri ve fiziki coğrafya makalelerinin sistematik alt dalları bakımından dağılımları.

Dönem	Toplam Makale Sayısı	Fiziki Coğrafya	Beşeri Coğrafya	Bölgesel Coğrafya	Coğrafya (Genel)	İnsan - Çevre	Coğrafya Diğer	Coğrafya Eğitimi
1943-1969	256	148 (% 57,4)	72 (% 27,9)	16 (% 6,5)	11 (% 4,5)	5 (% 2)	4 (% 1,7)	0

Dönem	Beşeri Coğrafya	Ekonomik Coğrafya	Nüfus Coğrafyası	Yerleşme Coğrafyası	Diğer	Şehir Coğrafyası	Kültürel Coğrafya	Sosyal Coğrafya	Siyasi Coğrafya
1943-1969	72	34 (% 47,2)	13 (% 18,1)	11 (% 15,3)	6 (% 8,3)	5 (% 6,9)	1 (% 1,4)	1 (% 1,4)	1 (% 1,4)

Dönem	Fiziki Coğrafya	Jeomorfoloji	Klimatoloji	Diğer	Biyocoğrafya
1943-1969	148	108 (% 73)	20 (% 13,5)	11 (% 7,4)	9 (% 6,1)

Tablo 10. 1943-1969 döneminde coğrafya-dışı toplam atıfların doğa bilimleri ve beşeri-sosyal bilimlere disiplinlerine* göre dağılımı.

Dönem	1943-1969	
Toplam Makale Sayısı	256	
Toplam Atıf Sayısı	2494	
Toplam Disiplin-içi Atıf Sayısı	1160	
Makale Başına Ortalama Disiplin - içi Atıf Sayısı	4,5	
Toplam Disiplin-dışı Atıf Sayısı	1119	
Makale Başına Ortalama Disiplin-dışı Atıf Sayısı	4,4	
Jeoloji	563	% 50,3
Meteoroloji	41	% 3,7
Temel Bilimler	39	% 3,5
Ormancılık	38	% 3,4
Botanik	32	% 2,9
Multidisipliner/DB	24	% 2,1
Mühendislikler	15	% 1,3
Diğer/DB	8	% 0,7
Multidisipliner/SBB	62	% 5,5
Ziraat	60	% 5,4
İİB	41	% 3,7
Arkeoloji	24	% 2,1
Eğitim Bilimleri	24	% 2,1
Tarih	18	% 1,6
Tıp	13	% 1,2
Edebiyat-Dil-Yazar	13	% 1,2
Şehir ve Bölge Planlama	6	% 0,5
Sosyoloji	5	% 0,4
Siyaset Bilimi	4	% 0,4
Demografya	5	% 0,4
Antropoloji	3	% 0,3
Hukuk	3	% 0,3
Psikoloji	0	% 0,0
Turizm	0	% 0,0
Diğer/SBB	78	% 7,0

*Disiplinler/araştırma alanları, doğa bilimleri ve sosyal/beşeri bilimler ayrımı gözetilerek ayrı olarak sıralanmışlardır.

1943-1969 döneminde coğrafyacıların çalışmalarında en çok atıf verdiği disiplin dışı alan jeolojidir (% 50,3). Bir diğer ifadeyle, bu dönemde yayımlanmış makalelerde kullanılan her iki atıftan biri jeolojiye verilmiştir. Bu disipline verilen atıflar, bu dönem içerisindeki tüm yıllarda neredeyse her yıl en çok atıf alan disiplin olmasının yanında, disiplin dışına yapılan atıfların çoğunluğunu da oluşturmuştur (Şekil 4b). Jeolojiyi, multidisipliner/SBB (% 5,5) ve ziraat (% 5,4) disiplinler/araştırma alanları takip etmektedir (Tablo 10).

5.2.2 1970-2002

1970-2002 döneminde, önceki dönem ile kıyaslandığında, nicel bir büyüme ve nitelikte değişimler söz konusudur. Bu dönemde araştırma örnekleminde 1058 makale değerlendirilmiştir. Bu makalelerde coğrafyacılar toplam 18777 atıf kullanmış olup; ortalama 17,7 atıf ile makale yazmışlardır. Disiplin içine yapılan atıflar (% 50,4), diğer disiplinlere yapılan atıflar (% 37,2) karşısında bariz bir şekilde üstündür (Tablo 11).

Tablo 11. 1970-2002 dönemine ait temel rakamsal istatistikler ve beş parametreye ilişkin göstergeler.

Dönem	1970-2002	1970-1987	1988-2002
Toplam Makale Sayısı	1058	256	802
Ortalama Makale Sayısı (Yıl)*	34,1	16	53,5
Makale başına atıf sayısı	17,7	16,4	18,2
Toplam Atıf Sayısı	18777	4200	14577
Disiplin-içi Toplam Atıf Sayısı	9472 (% 50,4)	2086 (% 49,7)	7386 (% 50,7)
Disiplin-dışı Toplam Atıf Sayısı	6987 (% 37,2)	1748 (% 41,6)	5239 (% 35,9)
Coğrafyacı + Coğrafyacı Olmayanlara Yapılan Toplam Atıf Sayısı	261 (% 1,4)	47 (% 1,1)	214 (% 1,5)
Kurum/Topluluklara Yapılan Toplam Atıf Sayısı	2027 (% 10,8)	304 (% 7,2)	1723 (% 11,8)
Ulaşılamayan Toplam Atıf Sayısı	30 (% 0,2)	15 (% 0,4)	15 (% 0,1)

*Ortalama Makale Sayısı (Yıl), araştırma örnekleminde makale yayını olmayan yılların dışarıda tutulması ile hesaplanmıştır.

1970-2002 döneminde, toplam makale sayısı içerisinde makale alanları bakımından, önceki dönemin aksine, aradaki uçurum kapanmış ve fiziki coğrafya (% 41,6) ile beşeri coğrafya makaleleri (% 40,5) arasında bir dengelenme meydana gelmiştir. Fiziki coğrafya

kapsamında jeomorfoloji (% 59,5) ve beşeri coğrafya kapsamında da ekonomik coğrafya (% 41,3) en çok makale konusu olarak çalışılan alt alanlardır (Tablo 12)

Tablo 12. 1970-2002 döneminde toplam makale sayısının temel konu alanları bakımından dağılımı ile beşeri ve fiziki coğrafya makalelerinin sistematik alt dalları bakımından dağılımları.

Dönem	Toplam Makale Sayısı	Fiziki Coğrafya	Beşeri Coğrafya	İnsan - Çevre	Bölgesel Coğrafya	Coğrafya Eğitimi	Coğrafya Genel	Coğrafya Diğer
1970-2002	1058	440 (% 41,6)	429 (% 40,5)	79 (% 7,6)	49 (% 4,6)	30 (% 2,8)	17 (% 1,6)	14 (% 1,3)

Dönem	Beşeri Coğrafya	Ekonomik Coğrafya	Yerleşme Coğrafyası	Diğer	Nüfus Coğrafyası	Şehir Coğrafyası	Sosyal Coğrafya	Kültürel Coğrafya	Siyasi Coğrafya
1970-2002	429 (% 41,3)	177 (% 18,9)	81 (% 13,8)	59 (% 12,1)	52 (% 9,1)	39 (% 1,9)	8 (% 1,5)	7 (% 1,4)	6 (% 1,4)

Dönem	Fiziki Coğrafya	Jeomorfoloji	Biyocoğrafya	Diğer	Klimatoloji
1970-2002	440	262 (% 59,5)	65 (% 14,8)	57 (% 13)	56 (% 12,7)

1970-2002 döneminde coğrafyacıların çalışmalarında en çok atıf verdiği disiplin dışı alan, önceki dönemde olduğu gibi, jeolojidir (% 36,9). Ancak bu dönemde jeoloji üstünlüğünde bir azalma söz konusudur. Jeolojiyi tarih (% 7,1), ormancılık (% 5) ve ziraat (% 4,9) disiplinleri takip etmektedir (Tablo 13). Bu disiplinler her yıl yapılan atıfların neredeyse dörtte üçünü oluştururlar (Şekil 4c).

Bununla birlikte 1970-2002 dönemine ait veriler incelendiğinde bu dönemi kendi içerisinde iki alt döneme ayırmak mümkündür: 1970-1987 , 1988-2002 (Şekil 5).

Şekil 5, 1970-2002 döneminin kendi içerisinde iki alt döneme ayrıldığıının bir sunumudur. Özellikle disiplin içi ve dışına yapılan atıfları gösteren diyagramda (Şekil 5a), bu dönemlendirme daha belirgin olarak görülmekte olup, her iki dönemde kendisine dair ayırt edici niteliklere sahiptir.

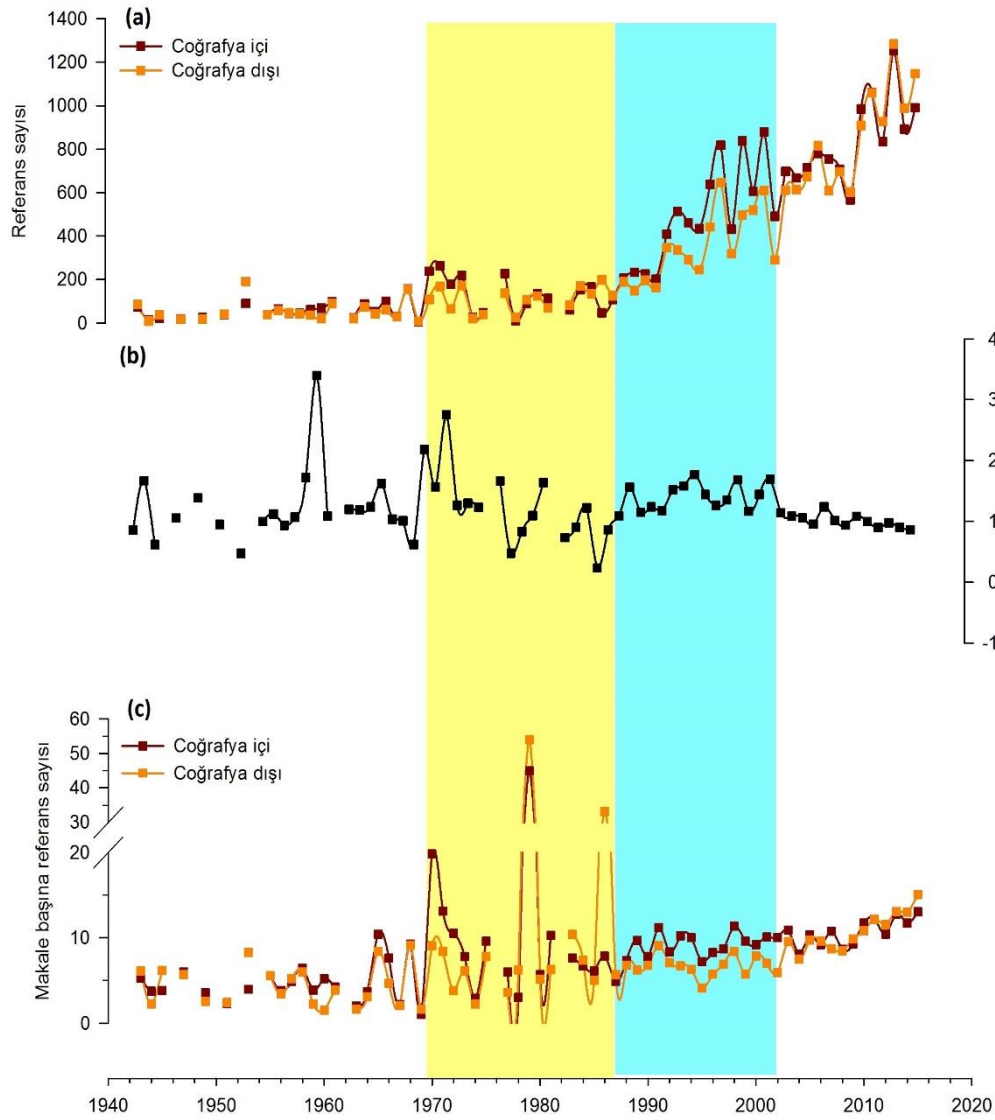
1970-1987 döneminde 256 makale değerlendirilmiş olup, toplamda 4200 atıf kullanılmış ve coğrafyacılar ortalama 16,4 atıf ile makale yazmışlardır. 1943-1969 dönemini sonlarına doğru yükselmeye başlayan disiplin için atıflar, bu alt dönem içerisinde yükselme eğilimini sürdürmüş (% 49,7) ve disiplin dışına yapılan atıflar (% 41,6) ile arayış

açmıştır (Tablo 11). Bu dönemde fiziki coğrafya makaleleri (% 57) en çok çalışılan coğrafya alanı olmuştur (Ek 1). Jeoloji (% 50,5) ve mühendislikler (% 7,8) en çok atıf alan disiplinlerdir (Ek 2). Jeoloji hemen her yıl atıfların çoğunluğunu oluşturmuştur (Ek 5a).

Tablo 13. 1970-2002 döneminde coğrafya-dışı toplam atıfların doğa bilimleri ve beşeri-sosyal bilimler disiplinlerine* göre dağılımı.

Dönem	1970-2002	
Toplam Makale Sayısı	1058	
Toplam Atıf Sayısı	18777	
Toplam Disiplin-içi Atıf Sayısı	9472	
Makale Başına Ortalama Disiplin-içi Atıf Sayısı	8,8	
Toplam Disiplin-dışı Atıf Sayısı	6987	
Makale Başına Ortalama Disiplin-dışı Atıf Sayısı	6,4	
Jeoloji	2580	% 36,9
Ormancılık	347	% 5,0
Mühendislikler	306	% 4,4
Botanik	307	% 4,4
Temel bilimler (fizik, kimya, biyoloji)	212	% 3,0
Meteoroloji	92	% 1,3
Multidisipliner/DB	27	% 0,4
Diğer/DB	143	% 2,0
Tarih	493	% 7,1
Ziraat	341	% 4,9
Arkeoloji	300	% 4,3
İİB	242	% 3,5
Multidisipliner/SBB	204	% 2,9
Şehir ve Bölge Planlama	188	% 2,7
Eğitim Bilimleri	175	% 2,5
Edebiyat-Dil-Yazar	142	% 2,0
Tıp	108	% 1,5
Siyaset Bilimi	95	% 1,4
Turizm	86	% 1,2
Sosyoloji	72	% 1,0
Hukuk	40	% 0,6
Antropoloji	35	% 0,5
Demografya	23	% 0,3
Psikoloji	14	% 0,2
Diğer/SBB	415	% 5,9

*Disiplinler/araştırma alanları, doğa bilimleri ve sosyal/beşeri bilimler ayrımı gözetilerek ayrı olarak sıralanmışlardır.

Şekil 5. 1970-2002 alt dönemlerine ait kompozit diyagram. **(a)** coğrafyacılar ve coğrafyacı olmayanlara yapılan atıflar; **(b)** coğrafyacılar ve coğrafyacı olmayanlara yapılan atıfların birbirlerine olan oransal gidişatı (çoğ-iç/çoğ-dış); **(c)**, makale başına coğrafyacılar ve coğrafyacı olmayanlara yapılan atıflar.

1988-2002 döneminde ise nicel bir sıçrama söz konusudur. 1970-2002 döneminde, bir önceki döneme göre, gerçekleşen rakamsal artışların ve genel örüntüdeki değişimlerin asıl kaynağını bu alt dönem oluşturmaktadır. Bu dönemde 802 makale örneklem kapsamında değerlendirilmiş olup, toplamda 14577 atıf kullanılmış ve coğrafyacılar ortalama 18,2 atıf ile makale yazmışlardır. Önceki alt dönemdeki disiplin içi atıfların yükselişi, bu dönemde daha fazla belirginleşmiş; disiplin içine yapılan atıflar (% 50,7) ile disiplin dışına yapılan atıflar (% 35,9) arasındaki fark açılmıştır (Tablo 11). Bu dönemde beşeri coğrafya makaleleri (% 44,8) zirveyi oluşturmuş (Ek-3); jeoloji (% 32,4) ve tarih

(% 8,5) ise en çok atıf alan disiplinler olmuştur (Ek-4). Bununla birlikte jeolojinin atıflardaki üstünlüğü bu dönemde azalma eğiliminde olmakla birlikte, hem doğa bilimleri hem de sosyal/beşeri bilimler disiplinlerinden farklı bilim dalları atıfların disiplinler dağılımında öne çıkmaya başlamıştır (Ek 5).

5.2.2 2003-2015

2003-2015 döneminde rakamlardaki artışlar devam etmiştir. Bu dönemde araştırma örneklemini kapsamında 1014 makale değerlendirilmiştir. Bu makalelerde coğrafyacılar toplam 26816 atıf kullanmış; ortalama 26,4 atıf ile makale yazmışlardır. Disiplin içine yapılan (% 40,7) ve diğer disiplinlere yapılan atıflar (% 40,8), önceki dönemde disiplin içine lehine farkın aksine, eşittirler (Tablo 14).

Tablo 14. 2003-2015 dönemine ait temel rakamsal istatistikler ve beş parametreye ilişkin atıf dağılımı.

Dönem	2003-2015
Toplam Makale Sayısı	1014
Ortalama Makale Sayısı (Yıl)*	78
Makale başına atıf sayısı	26,4
Toplam Atıf Sayısı	26816
Disiplin-içi Toplam Atıf Sayısı	10905 (% 40,7)
Disiplin-dışı Toplam Atıf Sayısı	10936 (% 40,8)
Coğrafyacı + Coğrafyacı Olmayanlara Yapılan Toplam Atıf Sayısı	752 (% 2,7)
Kurum/Topluluklara Yapılan Toplam Atıf Sayısı	4204 (% 15,7)
Ulaşılamayan Toplam Atıf Sayısı	19 (% 0,1)

*Ortalama Makale Sayısı (Yıl), araştırma örneklemini içerisinde makale yayını olmayan yılların dışarıda tutulması ile hesaplanmıştır.

2003-2015 döneminde, toplam makale sayısının makale alanlarına göre dağılımı önceki dönemler ile karşılaştırıldığında, önemli oranda değişiklik göstermiştir. 1943-1969 dönemindeki fiziki-beşeri coğrafya görünümü, bu dönemde tam tersi bir karakter kazanmıştır. Beşeri coğrafya makaleleri (% 49,9) baskın konumdadır. Fiziki coğrafya (% 19,6) ve coğrafya-eğitim (% 15) makaleleri, beşeri coğrafyayı takip etmektedir.

Coğrafya-eğitim makalelerinin yükselişi ve disiplinin iki sistematik alanına yaklaşması, bu dönemin temel karakteristiklerindendir. Beşeri coğrafya kapsamında ekonomik coğrafya (% 38,1) ve fiziki coğrafya kapsamında da jeomorfoloji (% 50) en çok makale konusu olarak çalışılan alt alanlardır (Tablo 15).

Tablo 15. 2003-2015 döneminde toplam makale sayısının temel konu alanları bakımından dağılımı ile beşeri ve fiziki coğrafya makalelerinin sistematik alt dalları bakımından dağılımları.

Dönem	Toplam Makale Sayısı	Beşeri Coğrafya	Fiziki Coğrafya	Coğrafya Eğitimi	İnsan - Çevre	Bölgesel Coğrafya	Coğrafya Genel	Coğrafya Diğer
2003-2015	1014	506 (% 49,9)	202 (% 19,6)	152 (% 15)	80 (% 7,9)	45 (% 4,6)	18 (% 1,9)	11 (% 1,3)

Dönem	Beşeri Coğrafya	Ekonomik Coğrafya	Diğer	Nüfus Coğrafyası	Şehir Coğrafyası	Yerleşme Coğrafyası	Kültürel Coğrafya	Sosyal Coğrafya	Siyasi Coğrafya
2003-2015	506	193 (% 38,1)	103 (%20,4)	61 (%12,1)	48 (% 9,5)	47 (% 9,3)	27 (% 5,3)	14 (% 2,8)	13 (% 2,6)

Dönem	Fiziki Coğrafya	Jeomorfoloji	Klimatoloji	Diğer	Biyocoğrafya
2003-2015	202	101 (% 50)	43 (% 21,3)	32 (% 15,8)	26 (% 12,9)

2003-2015 döneminde coğrafyacıların çalışmalarında en çok atıf verdiği disiplin dışı alan, tüm dönemlerde olduğu gibi, jeolojidir (% 14,1). Bir önceki dönemde disiplin dışına yapılan atıflar içerisinde azalan jeoloji atıfları, bu dönem de azalmaya devam etmiştir. Jeolojiyi, eğitim bilimleri (% 12,8), iktisadi ve idari bilimler (% 7,7), tarih (% 6,8), mühendislikler (% 5,9) ve ziraat (% 5,7) disiplinleri/araştırma alanları takip etmektedir (Tablo 16). 2003-2015 döneminde en çok atıf alan bu disiplinlerin, toplam atıf sayısı içerisinde yeri azalmış ve diğer disiplinlerin payları artmıştır (Şekil 4d). Beşeri coğrafya makalelerinin üstünlüğü, beşeri/sosyal bilimler disiplinlerinin toplam atıf sayısından daha fazla pay almasına neden olmuştur. Benzer şekilde, coğrafya-eğitim makalelerinde artış, eğitim bilimleri kategorisine yapılan atıflara da yansımıştır (Tablo 16).

Tablo 16. 2003-2015 döneminde coğrafya-dışı toplam atıfların doğa bilimleri ve sosyal-beşeri bilimler disiplinlerine* göre dağılımı.

Dönem	2003-2015	
Toplam Makale Sayısı	1014	
Toplam Atıf Sayısı	26814	
Toplam Disiplin-içi Atıf Sayısı	10905	
Makale Başına Ortalama Disiplin-içi Atıf Sayısı	10,8	
Toplam Disiplin-dışı Atıf Sayısı	10936	
Makale Başına Ortalama Disiplin-dışı Atıf Sayısı	10,8	
Jeoloji	1545	% 14,1
Mühendislikler	646	% 5,9
Temel bilimler (fizik, kimya, biyoloji)	347	% 3,2
Ormancılık	253	% 2,3
Meteoroloji	227	% 2,1
Botanik	114	% 1,0
Multidisipliner/DB	19	% 0,2
Diğer/DB	531	% 4,9
Eğitim Bilimleri	1397	% 12,8
İİB	847	% 7,7
Tarih	746	% 6,8
Ziraat	625	% 5,7
Şehir ve Bölge Planlama	532	% 4,9
Sosyoloji	423	% 3,9
Multidisipliner/SBB	401	% 3,7
Turizm	295	% 2,7
Edebiyat-Dil-Yazar	285	% 2,6
Siyaset Bilimi	230	% 2,1
Tıp	194	% 1,8
Arkeoloji	182	% 1,7
Psikoloji	108	% 1,0
Demografya	100	% 0,9
Hukuk	77	% 0,7
Antropoloji	57	% 0,5
Diğer/SBB	755	% 6,9

*Disiplinler/araştırma alanları, doğa bilimleri ve sosyal/beşeri bilimler ayrımı gözetilerek ayrı olarak sıralanmışlardır.

5.3 Alt Kategoriler

Makalenin coğrafya alanını temsil eden beşeri coğrafya, fiziki coğrafya, coğrafya-eğitim, insan-çevre, bölgesel coğrafya ve coğrafya-genel kategorileri, hem tanımlayıcı istatistikler ve hem de disiplinler ilişkiler bakımından öne çıkan özellikleri bu bölümde ele alınacaktır.

5.3.1 Beşeri Coğrafya

1943-2015 döneminde beşeri coğrafya makalelerinde makale başına 20,7 atıf ile makale yazılmıştır. Disiplin içi (% 39,6) ve dışına (% 39) verilen atıflar ise dengelidir (Tablo 19). Ancak alt dönemler özelinde incelendiğinde bu veriler farklılaşmaktadır. Başlangıçtan itibaren üç dönem boyunca toplam makale, makale başına atıf gibi kategorilerde rakamsal “sıçramalar” yaşanmıştır. Özellikle beşeri coğrafya makale sayısı önemli artışlar göstermiş ve genel makale sayısı içerisinde oranını yükselmiştir. 1943-1969 ve 1970-2002 dönemlerinde coğrafyacılar disiplin içine daha fazla atıf vermişken (% 48,2 ve % 45,7); 2003-2015 döneminde bu görünüm değişerek, diğer bilim dallarına verilen atıflar (% 41) öne geçmiştir (Tablo 19).

1943-2015 döneminde beşeri coğrafya makalelerinde disiplin dışına yapılan atıfların disiplinler/araştırma alanı dağılımları içerisinde rakamsal olarak açık ara önde olan bir disiplin olmayıp, oranlar birbirlerine yakındır (Ek 6). En fazla atıf verilen alan tarih (% 13,1), iktisadi ve idari bilimler (% 11,8) ve ziraat (% 8)’tir (Tablo 19). Alt dönemlerde de benzer bir disiplinler dağılım söz konusudur (Tablo 17).

Beşeri coğrafya makalelerinde dikkat çeken bir diğer önemli husus, 1943-2015 zamansal aralığında jeoloji ve mühendislik disiplinlerinin en fazla atıf verilen ilk on disiplin içerisinde olmasıdır. Bu durum beşeri coğrafyanın üç alt dönemi için de geçerli olup, kimi doğa bilimleri disiplinleri (jeoloji, mühendislik) beşeri coğrafya makalelerinde en çok atıf verilen disiplinler arasında yer almıştır. (Ek 6-9). Bununla birlikte bu durum zamansal olarak değişen bir karaktere sahiptir. Disiplinin kuruluş yıllarında beşeri coğrafya makalelerinde doğa bilimleri disiplinlerine yüksek oranda atıf verilmesi, çalışmanın zaman aralığı sonlarına doğru azalmıştır (Şekil 7a).

Tablo 17. Beşeri Coğrafya sistematik alt alanlarının 1943-2015 ve alt dönemlerine ait niceliksel ve disiplinler verileri.

		1943-1969	1970-2002	2003-2015	1943-2015
EKONOMİK COĞRAFYA	Toplam makale sayısı	34	177	193	404
	Ortalama makale sayısı (yıl)	2,3	7,4	14,8	7,8
	Makale başına atıf	12,4	16,1	25,4	20,2
	Toplam atıf sayısı	423	2855	4900	8178
	Disiplin -içi toplam atıf sayısı	215 (% 51,8)	1134(%39,7)	1631 (%33,3)	2980 (% 36,4)
	Makale başına ortalama disiplin -içi atıf sayısı	6,3	6,4	8,5	7,4
	Disiplin -dışı toplam atıf sayısı	148 (% 35)	1049 (%36,7)	1875 (%38,3)	3072 (% 37,6)
	Makale başına ortalama disiplin -dışı atıf sayısı	4,4	5,9	9,7	7,6
	En çok atıf alan üç disiplin*	İİB** % 15,5 Ziraat % 12,2 Mult/SBB%8,1	Ziraat % 15,7 İİB % 13,7 Tarih % 10,6	İİB % 17,7 Ziraat % 17,6 Turizm%11,3	Ziraat %16,6 İİB % 16,2 Turizm % 9,3
NÜFUS COĞRAFYASI	Toplam makale sayısı	13	51	61	125
	Ortalama makale sayısı (yıl)	1,6	2,4	4,7	3
	Makale başına atıf	7,4	11,5	28,8	19,5
	Toplam atıf sayısı	96	586	1755	2437
	Disiplin -içi toplam atıf sayısı	38 (%39,6)	304 (% 51,9)	656 (% 37,4)	998 (% 41)
	Makale başına ortalama disiplin -içi atıf sayısı	2,9	6	10,8	7,9
	Disiplin -dışı toplam atıf sayısı	30 (% 31,3)	150 (% 25,6)	732 (% 41,7)	912 (% 37,4)
	Makale başına ortalama disiplin -dışı atıf sayısı	2,3	2,9	12	7,2
	En çok atıf alan üç disiplin*	İİB % 36,7 Demogra.%16,7 Mult/SBB %10	Tarih % 26,7 İBB % 14 Demogra.% 8,7	Sosyoloji%20,2 Tarih % 14,8 İBB % 13,9	Sosyoloji%17,3 Tarih % 16,3 İBB % 14,6
YERLEŞME COĞRAFYASI	Toplam makale sayısı	11	81	47	139
	Ortalama makale sayısı (yıl)	1,6	3,7	3,9	3,4
	Makale başına atıf	4,2	17,6	21,8	18
	Toplam atıf sayısı	46	1427	1025	2498
	Disiplin -içi toplam atıf sayısı	28 (% 60,9)	826 (% 57,9)	556 (% 54,2)	1410 (% 56,5)
	Makale başına ortalama disiplin -içi atıf sayısı	2,5	10,2	11,8	10,1
	Disiplin -dışı toplam atıf sayısı	17 (% 36,9)	420 (% 29,4)	323 (% 31,5)	760 (% 30,4)
	Makale başına ortalama disiplin -dışı atıf sayısı	1,5	5,2	6,9	5,5
	En çok atıf alan üç disiplin*	Sosyoloji %11,8 Arkeoloji% 11,8 Mult/SBB%11,8	Tarih %21,7 Arkeoloji 8,8 ŞBP % 7,9	Tarih %31,9 Mult/SBB%8,4 Arkeoloji % 8	Tarih % 25,5 Arkeoloji %8,7 Jeoloji % 7,4

*En çok atıf alan disiplinler bölümünde yer verilen disiplinlere ait yüzdelik rakamlar, coğrafya dışına yapılan atıf sayısı üzerinden hesaplanmıştır.

**Tablo kısaltılması verilen bazı disiplinlerin tam isimleri şöyledir: İİB= İktisadi ve İdari Bilimler; Mlt./SBB=Multidisipliner/SBB; Demogra.=Demografya; Orman.=Ormancılık; ŞBP=Şehir ve Bölge Planlama

Beşeri coğrafyanın sistematik alt alanları içerisinde en çok çalışılan alan ekonomik coğrafyadır (Tablo 6; Şekil 6b). Ekonomik coğrafya, nüfus coğrafyası ve yerleşme coğrafyasına ait veriler, beşeri coğrafyanın tanımlayıcı istatistikler ve disiplinler ilişkileri ile örtüşen benzer göstergelere sahiptirler. Ekonomik coğrafya ve nüfus coğrafyası makalelerinde, beşeri coğrafya da olduğu gibi, diğer disiplinlere verilen atıflar, ilk defa 2003-2015 döneminde disiplin içine yapılan atıf oranının önüne geçmiştir. Yerleşme coğrafyası makalelerinde de 1943-1969 ve 1970-2002 dönemleri için benzer bir gidişat söz konusu iken; 2003-2015 döneminde coğrafyacılar verilen atıflar, baskın bir karakterde, yine daha fazla olmuştur. Üç dönemde de ilişkide olduğu disiplinler ya da en çok atıf verilen disiplinler konusallıkları ile koşuttur. Bir diğer anlamda ekonomik coğrafya çalışmalarında iktisadi ve idari bilimlere, nüfus coğrafyası çalışmalarında demografi ve sosyolojiye atıfların çoğunluğunu verilmektedir (EK 13-21).

Beşeri coğrafya çalışmalarında doğa bilimleri disiplinlerine verilen atıfların fazlalığı, özellikle 1990'lara kadar, ekonomik coğrafya ve yerleşme coğrafyası için de geçerlidir (Ek 11; Ek 12; Ek 19; Ek 20). Özellikle ekonomik coğrafyanın beşeri coğrafya ile neredeyse benzer bir gidişatı söz konusudur. Bu da göstermektedir ki, beşeri coğrafya içerisinde en fazla etkiye sahip alt alan ekonomik coğrafyadır. Nüfus coğrafyası makalelerinde ise doğa bilimleri disiplinleri etkileşim düzeyi oldukça sınırlıdır (Ek 14-17).

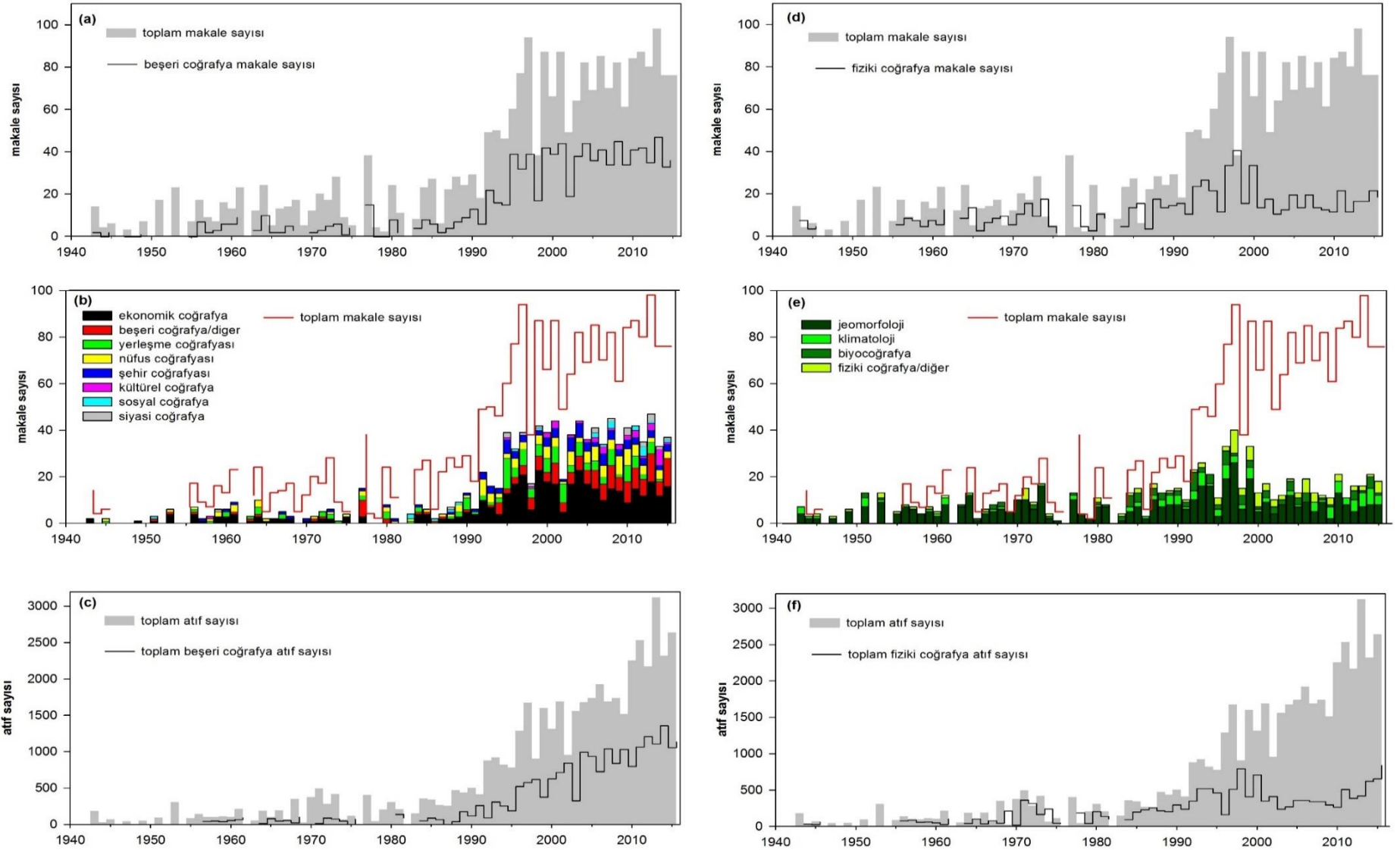
5.3.2 Fiziki Coğrafya

1943-2015 döneminde fiziki coğrafya makalelerinde makale başına 20,3 atıf ile makale yazılmıştır. Disiplin içine verilen atıflar (% 50,3) diğer disiplinlere verilen atıflar (% 40,3) karşısında üstündür (Tablo 19). Ancak bu durum, fiziki coğrafyanın alt dönemlerinde farklılıklar göstermektedir. Bununla birlikte başlangıçtan itibaren üç dönem boyunca toplam makale sayısı ve makale başına atıf gibi kategorilerde rakamsal artışlar gerçekleşse de, beşeri coğrafya ile karşılaştırıldığında, bunların düzeyi oldukça düşük

kalmıştır. Özellikle 2003-2015 döneminde makale sayısı bir önceki döneme göre % 50 azalmıştır. Böylelikle fiziki coğrafyanın yayımlanan makale sayısı bakımından disiplin içindeki ağırlığı azalmaya başlamıştır. (Şekil 6d).

Fiziki coğrafya makalelerinde, 1943-1969 döneminde disiplin dışına verilen atıflar (% 49,5) disiplin içine verilen atıflar (% 46) karşısında fazla iken; 1970-2002 ve 2003-2015 dönemlerinde disiplin içine verilen atıflar fazladır (Tablo 19). 1943-2015 döneminde fiziki coğrafya makalelerinde disiplin dışına en fazla atıf verilen alan jeolojidir (% 56,1). Alt zamansal dönemlerde de jeoloji baskınlığı söz konusudur (Tablo 18-19; Ek 22-25). Beşeri coğrafya makalelerine ait atıf örüntüsü içerisinde doğa bilimleri disiplinlerinin önde gelen disiplinler arasında yer alması durumu, benzer mantıkta fiziki coğrafya pratiği için söz konusu değildir. Disiplinin kuruluşundan itibaren fiziki coğrafya çalışmaları içerisinde sosyal/beşeri bilimler disiplinleri oldukça az yer kaplamışlardır (Şekil 7b).

Fiziki coğrafyanın sistematik alt alanlarını oluşturan jeomorfoloji, klimatoloji ve biyocoğrafyaya ait makale sayısı, ortalama atıf gibi istatistiklerin 1943-2015 dönemindeki görünümü, fiziki coğrafyanın sergilediği genel özelliklerle benzerlik göstermektedir. Jeomorfoloji ve klimatoloji makalelerinde disiplin içerisine verilen atıflar fazla olmakla birlikte, özellikle klimatoloji makalelerinde disipline içine yapılan (%57,7) atıflar önemli bir rakamsal fark ile öndedir. Biyocoğrafya makalelerinde ise diğer disiplinlere verilen atıflar (% 53) baskın bir şekilde daha fazladır. Ancak bu göstergeler, alt dönemlere göre değişiklik göstermektedir. 1943-1969 döneminde fiziki coğrafya çalışmalarında olduğu gibi, jeomorfolojide de diğer disiplinlere verilen atıflar (% 51,3) fazladır. Ancak sonraki iki dönemde coğrafyacılar verilen atıflar öne geçmiştir. Klimatoloji makalelerinde zamansal üç alt dönemde de disipline verilen atıflar her zaman baskın bir karakterde üstün olmuşlardır. Biyocoğrafya makalelerinde de tersi bir durum söz konusu olup, zamansal üç alt dönemde de diğer disiplinlere verilen atıflar fazladır (Tablo 18; Ek 53).

Şekil 6. Fiziki ve beşeri coğrafyaya ilişkin bulgular. **(a)** beşeri coğrafya makalelerinin toplam makale sayısı içerisindeki oranı; **(b)** beşeri coğrafya sistematik alt dallarının toplam makale sayısı içerisindeki oranı; **(c)** beşeri coğrafya toplam atıf sayısının toplam atıf sayısı içerisindeki oranı; **(d)** fiziki coğrafya makalelerinin toplam makale sayısı içerisindeki oranı; **(e)** fiziki coğrafya sistematik alt dallarının toplam makale sayısı içerisindeki oranı; **(f)** fiziki coğrafya toplam atıf sayısının toplam atıf sayısı içerisindeki oranı.

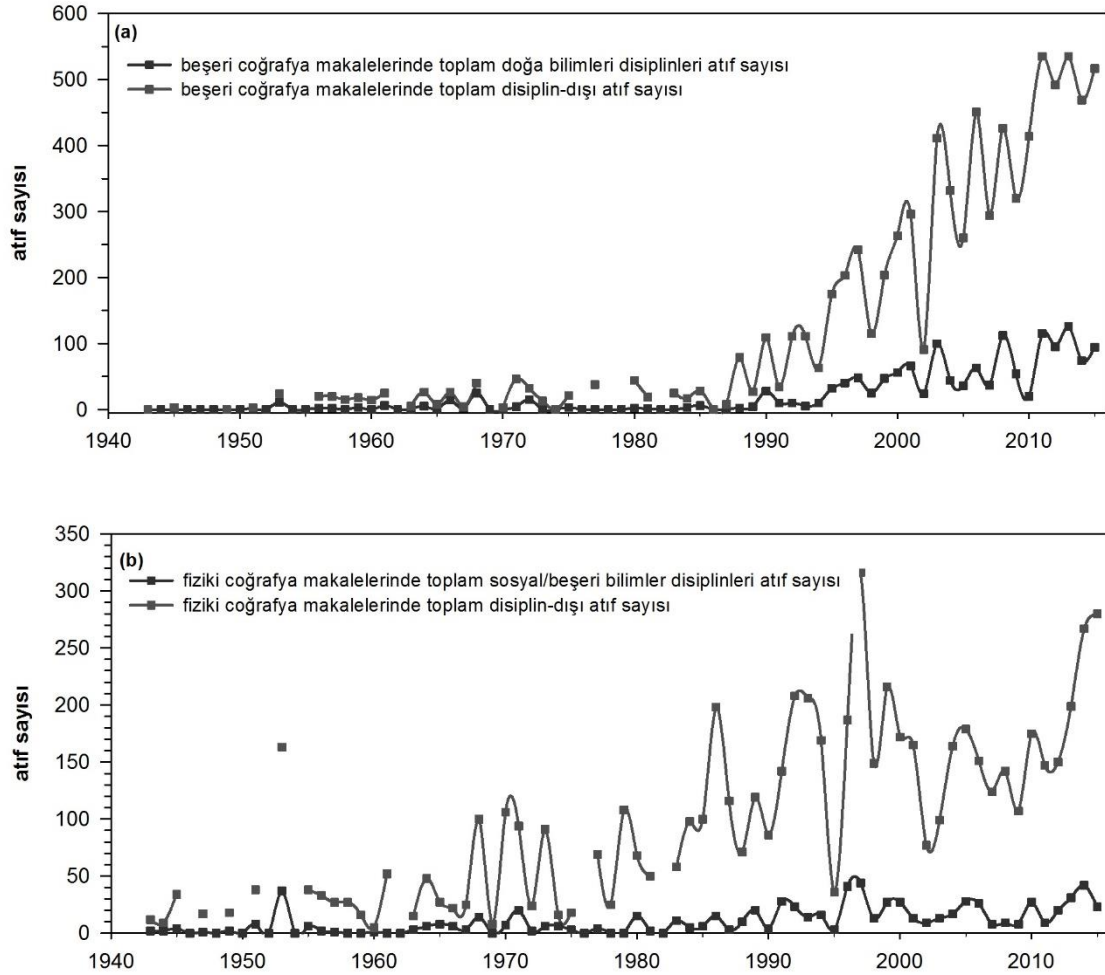
Tablo 18. Fiziki Coğrafya sistematik alt alanlarının 1943-2015 ve alt dönemlerine ait niceliksel ve disiplinler verileri.

		<u>1943-1969</u>	<u>1970-2002</u>	<u>2003-2015</u>	<u>1943-2015</u>
JEOMORFOLOJİ	Toplam makale sayısı	108	263	101	472
	Ortalama makale sayısı (yıl)	5,1	8,5	7,8	7,3
	Makale başına atıf	10,6	22,5	29,8	21,3
	Toplam atıf sayısı	1148	5909	3018	10075
	Disiplin -içi toplam atıf sayısı	516 (% 44,9)	3094 (% 52,4)	1520 (% 50,4)	5130 (% 50,9)
	Makale başına ortalama disiplin -içi atıf sayısı	4,8	11,3	15	10,9
	Disiplin -dışı toplam atıf sayısı	589 (% 51,3)	2443 (% 41,3)	1139 (% 37,7)	4171 (% 41,4)
	Makale başına ortalama disiplin -dışı atıf sayısı	5,5	9,2	11,3	8,9
	En çok atıf alan üç disiplin*	Jeoloji % 83,4 Mult/DB**%1,7 Botanik %1,7	Jeoloji % 78,2 Mühen. % 6,1 TemelB. % 1,2	Jeoloji % 79,3 Mühen. %4,1 TemelB. %2,3	Jeoloji % 79,3 Mühen. %4,9 TemelB. %1,5
KLİMATOLOJİ	Toplam makale sayısı	20	55	43	118
	Ortalama makale sayısı (yıl)	1,5	2,6	3,9	2,6
	Makale başına atıf	7,5	11,7	29	17,3
	Toplam atıf sayısı	150	646	1247	2043
	Disiplin -içi toplam atıf sayısı	102 (% 68)	450 (% 69,7)	626 (% 50,2)	1178 (% 57,7)
	Makale başına ortalama disiplin -içi atıf sayısı	5,1	8,2	14,6	10
	Disiplin -dışı toplam atıf sayısı	37 (% 24,6)	142 (% 22)	368 (% 29,5)	547 (% 26,8)
	Makale başına ortalama disiplin -dışı atıf sayısı	1,9	2,6	8,6	4,6
	En çok atıf alan üç disiplin*	Meteo. %70,3 Mult/DB%18,9 Jeoloji % 2,7	Meteo. %33,8 TemelB.%18,3 Mühen.%13,4	Meteo.%42,4 Mühen.%10,9 Jeoloji % 4,9	Meteo.%42,2 Mühen.%10,9 Temel B. % 8
BİYOCOĞRAFYA	Toplam makale sayısı	9	65	26	100
	Ortalama makale sayısı (yıl)	1,5	2,7	2,6	2,5
	Makale başına atıf	10,4	20,4	24,5	20,6
	Toplam atıf sayısı	94	1327	637	2058
	Disiplin -içi toplam atıf sayısı	15 (% 16)	575 (% 43,3)	228 (% 35,8)	818 (% 39,7)
	Makale başına ortalama disiplin -içi atıf sayısı	1,7	8,8	8,8	8,1
	Disiplin -dışı toplam atıf sayısı	74 (% 78,7)	661 (% 49,8)	356 (% 55,9)	1091 (% 53)
	Makale başına ortalama disiplin -dışı atıf sayısı	8,2	10,2	13,7	10,9
	En çok atıf alan üç disiplin*	Orman. %37,8 Botanik %9,5 Jeoloji %5,4	Botanik % 36 Orman. % 28 TemelB.%11,8	Botanik%27,5 TemelB.%21,3 Orman. %18,8	Botanik%31,7 Orman.%25,6 TemelB.%14,4

*En çok atıf alan disiplinler bölümünde yer verilen disiplinlere ait yüzdelik rakamlar, coğrafya dışına yapılan atıf sayısı üzerinden hesaplanmıştır.

**Tablo kısaltılması verilen bazı disiplinlerin tam isimleri şöyledir: Mult./DB=Multidisipliner/DB; Orman.=Ormancılık; Meteo.= Meteoroloji; Mühen.= Mühendislikler; Temel B.= Temel Bilimler;

Jeomorfoloji, klimatoloji ve biyocoğrafya sistematik alt alanlarında en çok atıf verilen disiplinler, konusal koşutluk gösterir (Ek 26-36). Bir diğer deyişle jeomorfoloji jeoloji, klimatoloji meteoroloji ve diğer ilişkili mühendislikler ve biyocoğrafya da botanik ve ormancılık ile disiplinler etkileşim halindedir.

Şekil 7. Fiziki ve beşeri coğrafya makalelerindeki atıfların disiplinler kamp esaslı dağılımı. **(a)** Beşeri coğrafya toplam disiplin dışı atıf sayısı içerisinde doğa bilimleri disiplinlerinin yıllara göre oranı, **(b)** fiziki coğrafya toplam disiplin dışı atıf sayısı içerisinde sosyal/beşeri bilimler disiplinlerinin yıllara göre oranı.

5.3.3 Diğer Makale Alanları⁴⁰

Coğrafya-Eğitim makale alanı kapsamındaki veriler bu tez çalışmasının ikinci alt dönemi itibariyle ilk olarak ortaya çıkmıştır. 2003-2015 döneminde bir önceki döneme göre rakamsal artışlar söz konusudur. Özellikle makale sayısında önemli artışlar yaşanmıştır.

⁴⁰ Coğrafya-Genel makale alanı, hem çalışmanın hedefinde gözetilmemesi hem de verilerinin temsil düzeyinin az olmasından dolayı, tablolarda yer verilmesine karşın, açıklama olarak belirtilmesine gerek duyulmamıştır. Detaylı bilgi ekler mevcuttur. Bkz: Ek 48-51.

1970-2002 döneminde coğrafyacılara yapılan atıflar baskın bir şekilde önde iken; 2003-2015 döneminde diğer disiplinlere yapılan atıflar öne geçmiştir. Hem 1943-2015 hem de alt dönemlerde eğitim bilimleri, en çok atıf alan disiplin olmuştur (Tablo 19; Ek 41-43; Ek 54) ve yapılan atıfların çoğunluğunu oluşturur (Ek 55). Bu durum, coğrafya-eğitim çalışmalarının eğitim bilimleri ile sistematik bir ilişki içerisinde olduğunu gösterir.

Bölgesel coğrafya makalelerinin araştırma örneklemini içerisindeki temsil oranı düşüktür. Bölgesel coğrafya çalışmaları doğası gereği geniş hacimli çalışmalar olduklarından, daha çok kitap ya da tez olarak çalışılırlar. Dolayısıyla makale sayısı düşüktür. Bölgesel coğrafya çalışmalarında tüm dönemlerde disipline yapılan atıflar fazladır. Jeoloji ve tarih tüm dönemlerde en baskın disiplinleri oluştururlar (Tablo 19; Ek 37-40). Özellikle jeoloji yapılan atıfların çoğunluğunu oluşturmaktadır (Ek 57).

İnsan-Çevre makaleleri bölgesel coğrafya çalışmalarının belirli iki konuya sıkıştırılmış bir formudur. Bu bakımdan bölgesel coğrafyaya ilişkin benzer nitelikler, insan-çevre makaleleri için de söz konusudur. Disiplin içine yapılan atıflar bütün dönemlerde fazla olup (Tablo 19), jeoloji tüm dönemlerde en baskın disiplindir ve atıfların çoğunluğunu oluşturur (Ek 56; Ek 44-47).

		BEŞERİ COĞRAFYA	FİZİKİ COĞRAFYA	COĞRAFYA- EĞİTİM	İNSAN-ÇEVRE	BÖLGESEL COĞRAFYA	COĞRAFYA- GENEL
1943-1969	Toplam makale sayısı	72	148	-	5	16	11
	Ortalama makale sayısı (yıl)	4,2	7	-	1	1,8	1,4
	Makale başına atf	9,5	10	-	5	5,3	14,8
	Toplam atf sayısı	683	1482	-	25	84	163
	Disiplin-içi toplam atf sayısı	329 (% 48,2)	681 (% 46)	-	12 (% 48)	42 (% 50)	65 (% 39,9)
	Disiplin -dışı toplam atf sayısı	251 (%36,7)	734 (% 49,5)	-	10 (% 40)	31 (% 36,9)	76 (% 46,6)
	En çok atf alan üç disiplin*	İİB** % 16,7 Mlt./SBB %11,6 Ziraat % 8	Jeoloji %70,2 Orman. %4,2 Meteo. % 4,1	-	Meteo. %20 Arkeoloji %20 Jeoloji % 10	Jeoloji % 48,4 Mult/SBB% 16,1 ŞBP % 9,7	Temel B. % 48,4 Mult/SBB % 9,7 Eğitim % 6,5
1970-2002	Toplam makale sayısı	429	441	32	79	49	17
	Ortalama makale sayısı (yıl)	14,8	14,2	4	3,8	2,9	1,6
	Makale başına atf	16	20,2	12,9	16,3	18	12,1
	Toplam atf sayısı	6876	8949	414	1291	880	205
	Disiplin-içi toplam atf sayısı	3141 (% 45,7)	4741 (% 53)	226 (% 54,6)	728 (% 56,4)	426 (% 48,4)	144 (% 70,2)
	Disiplin -dışı toplam atf sayısı	2417 (% 35,2)	3558 (% 39,8)	122(% 29,5)	451 (% 34,9)	340 (% 38,6)	35 (% 17,1)
	En çok atf alan üç disiplin	Tarih % 15,9 Ziraat % 9,1 İİB % 9,1	Jeoloji % 59,5 Botanik % 7,6 Orman. % 6,9	Eğitim % 73 Tarih % 4,9 İİB % 2,5	Jeoloji % 31 Arkeoloji% 8,6 Tarih % 8,2	Jeoloji % 36,5 Tarih % 11,8 Arkeoloji%7,9	Eğitim % 45,7 Jeoloji % 22,9 Mult/SBB% 8,6
2003-2015	Toplam makale sayısı	506	202	152	80	45	18
	Ortalama makale sayısı (yıl)	38,9	15,5	11,7	6,2	3,5	2
	Makale başına atf	26,2	27,9	24	27,2	22,2	32,3
	Toplam atf sayısı	13269	5636	3646	2177	1000	581
	Disiplin-içi toplam atf sayısı	4788 (% 36,1)	2656 (% 47,1)	1457 (% 40)	915 (% 42)	585 (% 58,5)	336 (% 57,8)
	Disiplin -dışı toplam atf sayısı	5456 (% 41)	2184 (% 38,8)	1719 (% 47,2)	846 (% 38,9)	273 (% 27,3)	185(% 31,8)
	En çok atf alan üç disiplin	İİB % 12,7 Tarih % 12,1 Ziraat % 7,6	Jeoloji % 47,8 Meteo. % 8,2 Mühen. %8,2	Eğitim % 73,1 Psikoloji % 3,6 İİB % 3,3	Jeoloji % 21,6 Ziraat % 11,7 Mühen. % 9,7	Jeoloji % 30,8 Tarih % 9,9 Arkeoloji%7,9	Mult/SBB% 13 ŞBP % 10,8 Tarih % 8,1
1943-2015	Toplam makale sayısı	1007	791	184	164	110	46
	Ortalama makale sayısı (yıl)	17,1	12,2	8,7	4,2	2,8	1,6
	Makale başına atf	20,7	20,3	22,1	21,3	17,9	20,6
	Toplam atf sayısı	20828	16067	4060	3493	1964	949
	Disiplin-içi toplam atf sayısı	8258 (% 39,6)	8078 (% 50,3)	1683 (% 41,5)	1655 (% 47,4)	1053 (% 53,6)	545 (% 57,4)
	Disiplin -dışı toplam atf sayısı	8124 (% 39)	6476 (% 40,3)	1841 (% 45,3)	1307 (% 37,4)	644 (% 32,7)	296 (% 31,2)
	En çok atf alan üç disiplin	Tarih % 13 İİB % 11,6 Ziraat % 8	Jeoloji % 56,1 Mühen. % 7,6 Botanik % 5,9	Eğitim % 73 Psikoloji %3,4 İİB %3,2	Jeoloji % 24,6 Ziraat % 9,1 Mühen. % 7,2	Jeoloji % 34,6 Tarih % 10,6 Arkeoloji%7,6	Mult/SBB% 13,9 Eğitim % 10,1 ŞBP % 7,4

Tablo 19. Makale alanlarının 1943-2015 ve alt dönemlerine ait ile niceliksel ve disiplinler verilerin bütünlük sunumu.

*En çok atf alan disiplinler bölümünde yer verilen disiplinlere ait yüzdelik rakamlar, coğrafya dışına yapılan atf sayısı üzerinden hesaplanmıştır.

**Tablo kısaltılması verilen bazı disiplinlerin tam isimleri şöyledir: İİB= İktisadi ve İdari Bilimler; Mlt./SBB=Multidisipliner/SBB; Orman.=Ormancılık; Meteo.= Meteoroloji; Mühen.= Mühendislikler; Eğitim.= Eğitim Bilimleri; Temel B.= Temel Bilimler; ŞBP=Şehir ve Bölge Planlama

6. TÜRK COĞRAFYASININ DİSİPLİNER İLİŞKİLERİ

Bu tez çalışmasında, araştırma örneklemini kapsamındaki coğrafya dergilerinde yayımlanan makalelerde yer verilen atıflar üzerinden Türk coğrafyasının disiplinler ilişkileri incelenmiştir. Bu doğrultuda, Türk coğrafyasının başlangıcından günümüze dek disiplinler ilişkileri ve bilgi yapılarında meydana gelen kültürel dönüşüme verdiği tepki farklılıklar göstermektedir.

1943-2015 döneminde coğrafyacılar ortalama 20,7 atıf ile makale yazarken; çalışmalarında disiplin içerisine daha fazla atıf vermişlerdir (Tablo 5). Türk coğrafyasının en önemli disiplinler/araştırma alanı ortağı jeoloji olmuştur. Bu disiplini eğitim bilimleri, tarih ve iktisadi idari bilimler disiplinleri/araştırma alanları takip etmektedir (Tablo 5). Bu disiplinler/araştırma alanları, coğrafyacıların disiplin dışı atıflarının çoğunluğuna karşılık gelirler (Şekil 4a). Sosyal/beşeri bilimler disiplinleri zamansal başlangıç noktasından günümüze doğru toplam atıf sayısı içerisindeki yerlerini arttırırken (Şekil 3); doğa bilimleri disiplinleri (özellikle jeoloji) azalma eğilimindedir (Şekil 2).

Bu bölümde, Türk coğrafyasının disiplinler ilişkileri kuramsal çerçeve ve yerel tarih ile değerlendirilecektir. Bir önceki bölümde belirlenen üç dönem için kullanılacak olan tek kültür ve iki kültür nitelermeleri, esas olarak iki koşulun göz önünde bulundurulmasıyla yapılacaktır: (1) atıfların verildiği disiplinlerin ait oldukları bilim kamplarının tespiti ve (2) coğrafyacılar ile coğrafyacı olmayan diğer disiplinlere yapılan atıfların birbirlerine göre oranı. Birinci koşula göre, doğa bilimleri ve sosyal/beşeri bilimler kamplarına ait disiplinlere atıf verilmesi holistik nitelikteki tek kültürcü bir bilim pratiğini; atıfların çalışılan konu alanı bağlamında sadece doğa bilimleri ya da sadece sosyal/beşeri bilimleri yapılması ise iki kültürcü bir bilimsel anlayışı ortaya koyacaktır. İkinci koşulda ise, atıfların daha çok ait olunan disiplin temsilcilerine yapılması izole bir kimliği, disiplin dışı diğer bilgi dallarına verilen atıfların fazlalığı ise disiplinler açıklığı gösterecektir.

Dolayısıyla bu iki koşuldan hareketle Türk coğrafyacılığındaki kültürel değişimler keşfedilmeye çalışılacaktır.

Türk coğrafyası için yapılacak olan tek kültürcü ya da iki kültürcü belirlemeleri için geçerli bir diğer husus, fiziki ve beşeri coğrafyaya ait bulgulara bir benzerlik aranacak olmasıdır. Tematik, metodolojik ve kuramsal açılardan birbirlerinden farklılık gösteren bu iki alt alandan fiziki coğrafya araştırma konusu ve yaklaşımları ile daha çok doğa bilimleri kampına; beşeri coğrafya ise benzer sebeplerden ötürü sosyal/beşeri bilimler kampına daha yakın olmuştur. Bu tez çalışmasında dönemler için ortaya konulacak tek kültürcü ya da iki kültürcü Türk coğrafyacılığı şeklindeki yargıların geçerliliği, yukarıda belirtilen iki koşulun hem beşeri hem de fiziki coğrafya da ortak olması durumunda kabul görecektir. Bir diğer deyişle, ele alınan herhangi bir dönemde beşeri coğrafyanın tek kültürcü, fiziki coğrafyanın iki kültürcü oluşu, söz konusu dönem için Türk coğrafyasının tek kültürcü bir pratik sürdürdüğünü ya da iki kültürcü bilim yapısına geçişinin tam anlamıyla gerçekleşmemiş olduğunu ortaya koyacaktır. Özetle, Türk coğrafyasının alt dönemleri için yapılacak olan tek kültürcü ya da iki kültürcü nitelemeleri, araştırma örneklemini kapsamındaki fiziki ve beşeri coğrafya makalelerine ait disiplinler ilişkilerin uyumu çerçevesinde yapılacaktır.

6.1 Kıta Avrupası'yla Uyum: Etkileşime Açık Tek Kültürcü Bir Türk Coğrafyası (1943-1969)

Türk akademik coğrafyasının kurumsallaşması birbirini takip eden üç gelişmenin bir sonucudur. Darülfünun coğrafya bölümü temelli⁴¹ İstanbul Üniversitesi Coğrafya Bölümü'nün 1933'deki modernizasyonu⁴²; 1935'te kurulan Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümü'nün faaliyete geçmesi ve 1942'te kurulan Türk Coğrafya

⁴¹ Darülfünun, dört fakülteden oluşmuştu: Tıp, Hukuk, Fen ve Edebiyat. Edebiyat fakültesi ise içerisinde dört bölüm barındırmıştır: Felsefe, Edebiyat, Tarih ve Coğrafya (Erinç, 1973).

⁴² Albert Malche raporu doğrultusunda yapılan 1933 Üniversite Reformu sonrası Darülfünun İstanbul Üniversitesi'ne dönüşmüş ve coğrafya bölümü de yeni bir yapılanma içerisine girmiştir (Özgür ve Yavan, 2013).

Kurumu. Kuruluş döneminin kurumsallaşması, özünde, dört faktörün etkisi ile şekillenmiştir: (1) Alman ve Fransız coğrafyacıların Türkiye’de coğrafya bölümlerinde çalışmak üzere davet edilmesi⁴³, (2) Türkiye’den yurtdışına coğrafya öğrenmek ya da doktora yapmak için gidenlerin Kıta Avrupası’nda öğrenim görmeleri, (3) Türkiye’de çalışan Kıta Avrupası kökenli coğrafyacıların kendi anlayışları bağlamında coğrafya bölümlerini şekillendirmeleri ve öğrenci yetiştirmeleri, (4) Yurtdışından dönen Türk coğrafyacıların, Alman ve Fransız coğrafya anlayışıyla araştırma ve eğitim faaliyetlerini yürütmeleri. Bu dört faktör Türk coğrafyasının kuramsallaşma sürecini şekillendirmiştir (Darkot, 1951; Erinç, 1973).

Türk coğrafyasının kuruluş ve gelişme yılları Batı coğrafyasında bölgesel coğrafyadan kantitatif coğrafyaya doğru geçiş yaşanan bir döneme denk gelmektedir. Disiplinin sistematik alt alanlarını sınırları belirli bir “bölge” içerisinde sentezleyerek kullanan bölgesel coğrafya yaklaşımı, holistik bakış açısı ve hem doğa bilimleri hem de sosyal/beşeri bilimler disiplinlerinden yararlanması nedeniyle tek kültürcü pratiğin de tipik örneğidir. 1915’te temelleri atılan Türk coğrafyacılığı, bu tarihten itibaren dönemin coğrafya anlayışı ile paradigmatic bir uyum içerisinde olmuştur. 1950’lere kadar Kıta Avrupası kökenli bölgeselcilik yaklaşımının etkisindeki coğrafya, bu tarihten itibaren Anglo-Amerikan dünyada kantitatif devrimle başlayan değişim dönemine girmiştir (Johnston, 1997). Bu değişim dönemi, bir anlamda, coğrafyada eksen kaymasına sebebiyet vermiş ve hakim okulların Kıta Avrupası’ndan Anglo-Amerika’ya kaymasına neden olmuştur. Yukarıda belirtildiği üzere 1960’lara kadar Türk coğrafyası, paradigma olarak, çağı ile uyumlu olup (Yavan, 2005a; Tekeli, 2012; Bekaroğlu, 2014; Bekaroğlu 2016); eğitim ve araştırma yapısı örnek niteliğindedir (Erinç, 1997). Bu dönemde, kuruluş felsefesi olarak baskın yaklaşım olan, sınırları belirli bir alanda fiziki ve beşeri

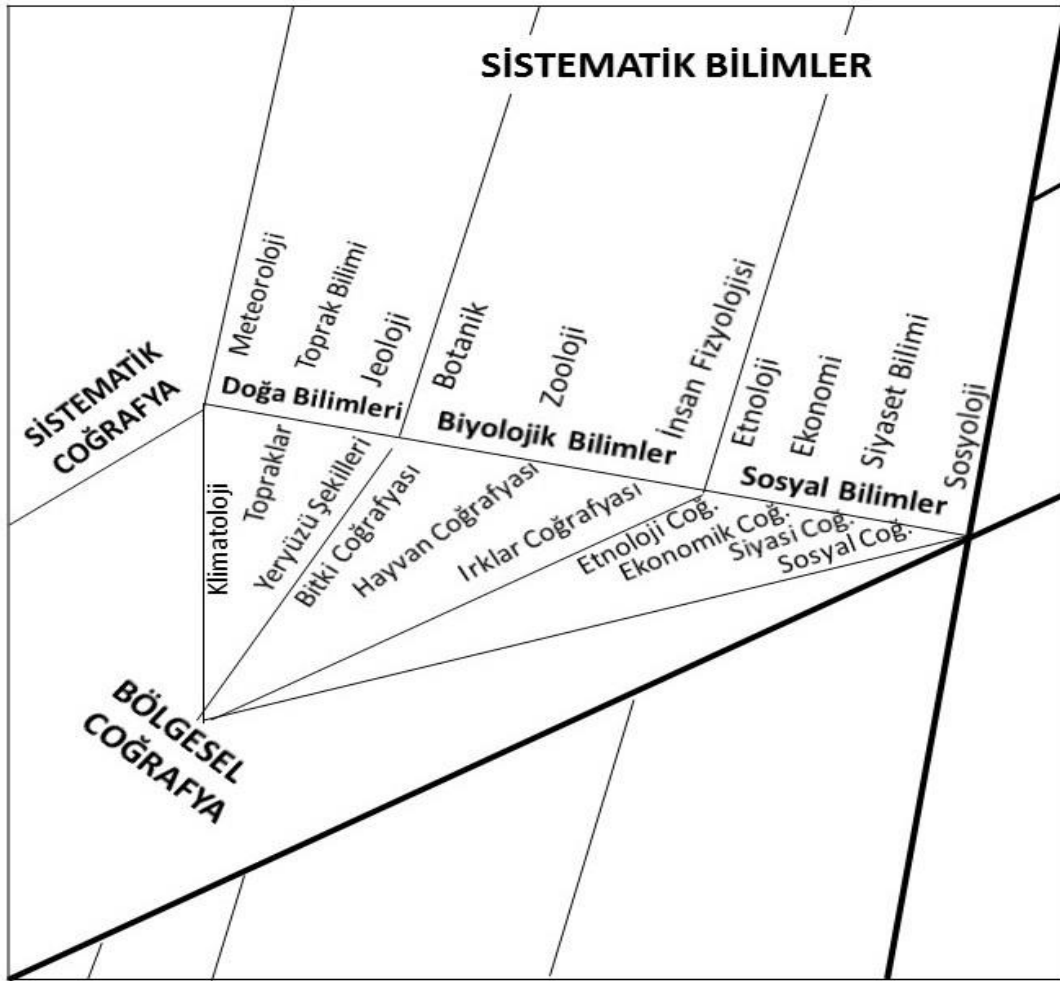
⁴³ Bu isimler ve çalışma süreleri şöyledir: Erich Obst (1915-1918), Theodore Lefebre (1925-1928), Ernest Chaput (1928-1939), Herbert Louis (1936-1943) ve William John McCallien (1944-1950) (Erinç, 1973).

faktörlerin incelenmesine dayalı bölgeselcilik (Tümertekin, 1971; Bekaroğlu, 2014) ya da başka bir ifade ile neo-Kantçı coğrafya (Tekeli, 2012) anlayışı; gerek yurtdışından Türkiye'ye gelen yabancı coğrafyacıların gerekse de eğitimlerini Alman ve Fransız üniversitelerinde tamamlayarak yurda dönen Türk coğrafyacıların etkisiyle Türk coğrafyasında benimsenmiştir. Böylelikle kuruluş dönemi Türk coğrafyacılığı, fiziki-beşeri coğrafya birlikteliğine dayalı, holistik (bütüncül) bir coğrafya anlayışı ile karakterize edilebilir. Bu anlayış içerisinde, kuşkusuz fiziki coğrafya baskın olan taraftır. Türk coğrafyası da kuruluş döneminde bu felsefe üzere bir gelişim sağlamıştır.

Kıta Avrupası'nda akademik coğrafyanın on dokuzuncu yüzyıldaki tesisinden 1950'lere kadar fiziki coğrafya, disiplinin baskın kanadını oluşturmuştur. Bu dönemde fiziki etmenlerin açıklanmasını gerekli kılan pastoral yaşam tarzı, coğrafyacıların çalışmalarında determinist bir çerçeve kullanarak insana dayalı olayların sebeplerini doğada aramaları ve bölgesel paradigmada fiziki coğrafya sistematik alt alanlarının hegamonik birinci kültür kampına daha yakın olması (Bekaroğlu ve Sarış, 2017), Batı coğrafyasında fiziki coğrafya temelli bir coğrafya inşasını hazırlamıştır. Bu dönemde Batı coğrafyasında baskın olan fiziki coğrafya araştırma pratiği, Türk coğrafyasında da görülmektedir⁴⁴ (Tümertekin, 1971). Yurtdışından gelen Obst, Chaput, Louis, McCallian gibi bilimciler, temel olarak jeoloji ve jeomorfoloji üzerine çalışma pratiğine sahiptiler. Bu isimlerin Türk coğrafyasının kuruluş döneminde rol almalarının yanı sıra; ana paradigma konumundaki bölgesel coğrafya anlayışına dayalı çalışmalarda fiziki bilgilerin ana çerçeveyi oluşturması, Kantçı ve Darwinci fikirlerin etkisiyle dış çevrenin tanımlanması ve evriminin anlaşılması düşüncesinin coğrafyayı etkilemesi, özellikle bölgesel coğrafyayı, hem Kıta Avrupası coğrafyacılığı hem de Türk coğrafyacılığında fiziki coğrafya çalışmalarının artışına neden olmuştur.

⁴⁴ 1935'de kurulan Ankara Üniversitesi Coğrafya Bölümü bünyesindeki Fiziki Coğrafya ve Jeoloji kürsüsü, jeoloji odaklı fiziki coğrafya araştırma pratiğinin bir göstergesi durumundadır.

Türk coğrafyacılığının kuruluş dönemlerinde baskın fiziki coğrafya ve jeomorfoloji üstünlüğü (Tümertekin, 1971; Erinç, 1973; Tuysuz ve Yavan, 2012; Bekaroğlu ve Sarış, 2017) bu çalışmanın bulguları ile örtüşmekte ve desteklenmektedir (Tablo 9; Şekil 6d-6e). Öyle ki, 1943-1969 döneminde makale formunda yapılan yayınların % 57,4'ünü fiziki coğrafya; fiziki coğrafya makalelerinin % 73'ünü jeomorfoloji çalışmaları oluşturur (Tablo 8). Bu dönemde Türk coğrafyacılar tarafından yurt dışında yapılan yayınlarda da fiziki coğrafya üstünlüğü söz konusudur (Yavan, 2005b).

Şekil 8. Bölgesel coğrafya ve sistematik coğrafyanın diğer sistematik bilimlerle ilişkisi.

Kaynak: Richard Hartshorne'un "The Nature of Geography" (1939) adlı eserinden Türkçeleştirilmiştir.

Kuruluş döneminde fiziki coğrafya ve jeomorfoloji üstünlüğü, 1943-1969 döneminde disiplin dışına yapılan atıflarda da jeolojinin (% 50,3) üstünlüğünü ortaya çıkarmıştır. Bu dönemde makale başına ortalama 4,4 coğrafya dışı atıf kullanan coğrafyacılar, bunun yarısını jeolojiye yapmışlardır (Tablo 9). Bu dönemi oluşturan yılların neredeyse

tamamında, disiplin dışına yapılan atıfların büyük bir çoğunluğunu jeolojinin oluşturması (Şekil 2a), söz konusu disiplinin 1943-1969 dönemindeki baskın karakterini ifade eder. Fiziki ve beşeri coğrafyanın sistematik alt kategorilerinde atıfların dağılımı konusal koşutluk göstermektedir. Jeomorfolojide jeoloji, klimatolojide meteoroloji, ekonomik coğrafyada iktisadi ve idari bilimler en çok atıf alan disiplinlerdir. Bu durum, klasik coğrafya anlayışı ile uyumludur (Şekil 8).

Fiziki coğrafya çalışmalarında doğa bilimleri kampı ve disiplinleri ile bilgi alışverişi korunurken (Ek-23); beşeri coğrafya makalelerinde tersi bir durum yaşanmıştır. Beşeri coğrafya makalelerinde bilim kamplarını çapraz kesen holistik Alman ve Fransız okullarına koşut bir şekilde, fiziki coğrafyanın yakın olduğu doğa bilimleri disiplinlerine yapılan atıflar ilk sıralarda kendine yer bulmuştur. Temel bilimler ve jeoloji en çok atıf alan üç ve beşinci disiplinler olmuşlardır (Ek-7). Benzer durum ekonomik coğrafya çalışmaları için de geçerli olup, 1943-1969 döneminde ekonomik coğrafya çalışmalarında temel bilimler, jeoloji ve botanik en çok atıf alan dört, beş ve altıncı disiplinlerdir (Ek-11). Böylelikle Erinç'in de (1973) vurguladığı gibi, *“Beşeri-iktisadi coğrafya uzun bir süre alaka görmemiş, hatta beşeri coğrafyacılar bile fiziki konularda iştigal etmişlerdir.”* Dolayısıyla bu dönemde verilen atıflar, fiziki coğrafya makalelerinde doğa bilimleri disiplinleri ile bilgi transferi korunurken, beşeri coğrafya da ise hem doğa bilimleri hem de sosyal/beşeri bilimler disiplinlerine atıf verilmiştir.

1943-1969 döneminde, disiplin içine ve dışına yapılan atıflar arasında bir denge durumu söz konusudur (Tablo 8; Şekil 1a). Kuruluşunu bu dönemde gerçekleştiren Türk coğrafyacılığı makale formundaki çalışmalarda, neredeyse aynı oranda coğrafyalara ve coğrafyacı olmayanlara atıflar vermiştir. Söz konusu eşitlik durumu makale başına verilen disiplin içi ve dışı atıf sayısında daha belirgindir (Şekil 1c) ve 1960'lerden sonra ise disiplin içine verilen atıflar lehine değişmeye başlamıştır (Şekil 1d). Buna göre 1943-1969 döneminde Türk coğrafyasının diğer bilimlerle disiplinler iletişim kanalları açık ve

gelişkindir. Bu durumunun temel dinamikleri, Türk coğrafyasının kuruluş döneminin niteliklerine bakıldığında açıklanabilir. Öyle ki, bu dönemde, (a) oluşmuş zengin bir coğrafya literatürü olmamasından dolayı coğrafyacıların diğer disiplinlerde yapılmış çalışmalara, özellikle jeolojiye, yönelmeleri; (b) coğrafya bölümlerinde çalışan ve jeoloji ile teması yüksek olan yabancı coğrafyacıların, yetiştirdikleri Türk öğrencilerin de benzer şekilde jeoloji ile ilintili jeomorfolojik araştırmalar yapmaları; (c) yurtdışından dönen coğrafyacıların holistik bir bakış açısı benimsemeleri coğrafyacıların diğer disiplinler ile bilgi alışverişini artırmıştır.⁴⁵ 1943-1969 döneminde Türk coğrafyası dışa açık ve etkileşime dayalı bir görünüm sergilemekle birlikte, kuşkusuz bu durum yerelde yaşananların bir yansımasıdır. Bekaroğlu ve Yavan (2013) tarafından yapılan çalışmada da 1943-1969 dönemine denk gelen zaman dilimi içerisinde Almanca ve Fransızca ile temsil edilen yabancı kaynaklara yapılan atıfların fazla oluşu, bu dönemde Türk coğrafyasının güncel coğrafyayı takip ettiğinin destekleyicisi niteliğindedir.

Beşeri coğrafya çalışmalarında disiplin içine (disiplin içi % 48,2; disiplin dışı % 36,7) buna karşın fiziki coğrafya makalelerinde ise disiplin dışına yapılan atıfların fazla olması (disiplin dışı % 49,5; disiplin içi % 46), bu dönem Türk coğrafyasındaki beşeri coğrafya pratiğinin fiziki coğrafyaya göre içe kapanık ve izole; fiziki coğrafya pratiğinin ise beşeri coğrafyaya göre dışa açık ve etkileşimli olduğunu göstermektedir. Fiziki coğrafyadaki diğer disiplinlerle açık etkileşim süreci, klimatolojinin dışında, jeomorfoloji ve biyocoğrafya sistematik alt alanlarında da görülmektedir (Tablo 18). Beşeri coğrafyanın üç sistematik alt alanında disipline yapılan atıflar yoğunluktadır (Tablo 17).

Dolayısıyla, 1943-1969 dönemi genel görünüm itibariyle fiziki coğrafya ve jeoloji hakimiyetine sahne olmuştur (Tablo 9-10). Bu dönemde, disiplin içine ve dışına yapılan

⁴⁵ Kuşkusuz disiplin içine ve dışına yapılan atıflar arasındaki bu denge durumunun açıklayıcılarından biri de, İstanbul Üniversitesi Coğrafya Bölümü'nde uygulanan sertifika sistemidir. Bu sistemle coğrafya öğrencileri jeoloji gibi diğer bölümlerden sertifikalar almışlardır (Tümertekin, 2001). Böylelikle coğrafyacılar diğer bölümleri ve kaynaklarını tanıma fırsatını da bulmuş oluyordular.

atıfların dengede olmasından dolayı disiplinler etkileşim düzeyi yüksektir. Buna karşın fiziki coğrafya makalelerinde verilen atıfların disiplinler/araştırma alanı dağılımında bilim kampları ayrımı gözetilmiş fakat beşeri coğrafya makalelerinde verilen atıfların disiplinler/araştırma alanı dağılımında bilim kampları çapraz kesilerek hem doğa bilimleri hem de beşeri/sosyal bilimler disiplinlerinin kullanıldığı gözlenmektedir. Buradan hareketle 1943-1969 döneminde Türk coğrafyası disiplinler etkileşimi yüksek ama tek kültürcü bir pratiktir. Coğrafyanın, özellikle beşeri coğrafyanın, bilim kampları ayrımını göz ardı ederek çapraz kesmesi ve disiplin içine yapılan atıfların fazla oluşu, bu örüntüyü ortaya çıkaran başlıca etkidir.

6.2 Değişime Kayıtsızlık: İç Kapanma ve Tek Kültürcü Yapının Korunumu (1970-2002)

Batı coğrafyasında 1950'lerde mekansal bilim ile başlayan değişim rüzgarları, 1970'lere gelindiğinde coğrafyayı farklı kimliğe büründürmüştür. Bölgesel coğrafyanın yerini alan kantitatif coğrafyaya karşı, hümanist ve radikal cihetlerden gelen eleştiriler, disiplinde epistemolojik farklılıkları doğurmuştur (Martin ve James, 1993). Anglo-Amerikan coğrafyası etkisinde gelişen bu süreçler dizisi sonunda coğrafya, iki kültürcü bilme biçimleri arasında yerini almıştır (Bekaroğlu, 2016).

Anglo-Amerikan coğrafyasında bu gelişmeler yaşanırken, Alman ve Fransız ekolleri etkisindeki Türk coğrafyası da kuruluş aşamasından, gelişme ve üretim aşamasına geçmiştir. Ancak, 1950'lerle ortaya çıkan pozitivist dönüşüm ve sonrasındaki post-pozitivist yaklaşımlar, bu yıllarda Türk coğrafyasında karşılığını bulamamıştır (Yavan, 2005b; Tekeli, 2012; Özgür ve Yavan, 2013). Çok paradigmalılık, sosyal bilimlerle temas, diğer disiplinlerle etkileşim ve ortak çalışmalarla ifade edilen bu dönemin coğrafyası (Tekeli, 2010); Türkiye'de bu yönde bir seyir izlemeyerek, önceki döneminin izlerini taşıma ve bunu devam ettirme eğilimleri göstermiştir. Yirminci yüzyılın ortalarına dek Batı coğrafyasında önemini koruyan bölgesel coğrafya yaklaşımı, bu tarihten sonra

Anglo-Amerikan dünyasında önemini kaybetmesine rağmen, varlığını sürdürmüştür (Tuysuz ve Yavan, 2012; Özgür, 2014). Ancak, Türk coğrafyası bu duruma ayak uyduramayarak, bölgesel coğrafya ve determinist temelli anlayışını bu dönemde sürdürmeye devam etmiştir.

1970-2002 dönemine bir bütün olarak bakıldığında, 1943-1969 döneminin aksine, yayınlarda fiziki coğrafya baskınlığı azalmış ve fiziki coğrafya ile beşeri coğrafya yayınları dengelenmiştir (Tablo 11). YÖK'ün⁴⁶ etkisiyle açılan yeni üniversite ve coğrafya bölümlerinin sayısının hızla artması, yerel çalışmaların ivme kazanmasına ve sayısal artışlara neden olmuştur (Koçman, 1999). Bu dönemde, en fazla atıf verilen disiplin jeoloji (% 36,9)' dir. Jeolojiden sonra en çok atıf alan disiplin ise tarih (% 7,1)' tir (Tablo 13). Bu iki disipline yapılan atıflar, toplam atıf sayısı çoğunluğunu meydana getirmektedir (Şekil 4c). Böylece kuruluş dönemi felsefesine ve çalışmalarına hakim olan fiziki coğrafyada jeoloji, beşeri coğrafyada tarih ile sıkı ilişkiler (Tümertekin, 2001); bu dönemde, dünya coğrafyasında aksi istikamette yaşanan gelişmelere karşın, aynı şekilde varlığını sürdürmüştür (Özgüç ve Tümertekin, 2000). Bununla birlikte bu dönemde, kurucu kadronun öğrencilerini yetiştirmesiyle, öğretim üyelerinin hoca-öğrenci ilişkileri bakımından birbirlerine bağlı oluşları ve fiziki coğrafya kürsüsünün en fazla tercih edilen kürsü olması (Erinç, 1973), jeolojinin en çok atıf verilen disiplin olarak etkisini sürdürmesine neden olmuştur. Ayrıca öğrenci ve akademisyen sayısındaki hızlı artışlar, disiplinin kalitesinde bir gerilemeye yol açmış ve coğrafyayı eğitim-öğretim odaklı bir kimliğe büründürmüştür (Akkan, 1998; Durgun, 2011; Özgür ve Yavan, 2013; Bekaroğlu, 2016). Ayrıca bu dönemde, önceki dönemi tekraren, fiziki ve beşeri sistematik alt kategorilerinin atıf dağılımı konusal koşutluluk göstermektedir. Bu durum, klasik coğrafya anlayışının halen geçerliliğini koruduğuna delalettir (Şekil 8).

⁴⁶ 1981 yılında kurulan Yüksek Öğretim Kurumu'yla coğrafya bölümlerindeki kürsü sistemi kaldırılmış, coğrafya eğitimi bölümlerinin de eklenmesiyle üniversitelerdeki coğrafya bölümleri artmıştır.

Bir önceki dönemde olduğu gibi bu dönemde de fiziki coğrafya makalelerinde kullanılan atıflar doğa bilimleri disiplinlerine yapıma eğilimini sürdürürken, beşeri coğrafya makalelerinde ise bilim kampları arasındaki ayrımlar göz ardı edilmeye ve atıflarda her iki bilim kampı disiplinlerinin de kullanmasına devam edilmiştir. Anglo-Amerikan pratikte fiziki coğrafyanın sistematik alt dalları, doğa bilimlerine yakınlığı nedeniyle, kurumsal olarak coğrafya şemsiyesi altında var olmalarına rağmen, diyalogu giderek artan ölçüde yakın oldukları doğa bilimi kampındaki partnerleriyle kurmuşlardır (Bekaroğlu ve Sarış, 2017; Tablo 18). Bu dönemde beşeri coğrafya makalelerinde jeolojinin en çok atıf alan dördüncü disiplin olması (Ek-8), ki ekonomik coğrafya makalelerinde benzer bir örüntü söz konusudur (Ek-12), fiziki-beşeri unsurların etkileşimlerinin incelenmesi şeklindeki ontolojik temelin 1970-2002 döneminde sürdüğünün ve beşeri coğrafyanın bu kimlikle var olduğunun bir göstergesi durumundadır (Tümertekin, 1971; Yavan, 2005a; Karabulut, 2012; Özgür, 2014). Beşeri coğrafyanın bu minvalde pratik edilmesi ekonomi, sosyoloji, siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler, demografi gibi diğer sosyal bilimlerle 2000'lere kadar arasında hep bir mesafenin olmasına neden olmuştur (Özgür ve Yavan, 2013). Bu bağlamda 1970-2002 dönemi araştırma örnekleme kapsamında değerlendirilen makalelerde yer verilen atıfların disiplinler/araştırma alanı dağılımları, bu dönem Türk coğrafyasının fiziki coğrafya makalelerinde kendi bilim kampını koruyan ve iki kültürcü, beşeri coğrafya da ise bilme biçimlerini çapraz kesen ve tek kültürcü bir yapıda olduğunu göstermektedir.

Bu dönemde, disiplin içine yapılan atıflar, disiplin dışına yapılan atıflara göre mutlak anlamda üstünlüğe sahiptir (Tablo 11; Şekil 1a). Disiplin içi ve dışına yapılan atıfların makale başına göre dağılımına bakıldığında, disipline yapılan atıflar arayı açmaktadır (Şekil 1c). Özellikle 1960'lardan sonra disiplin içine yapılan atıflar artmaya başlamıştır (Şekil 1d). Yayımlanan makalelerde bilgi alışverişinin baskın olarak coğrafyayla sınırlı kalması, bu dönem coğrafyasının izole ve içe kapanık bir pozisyona sahip olduğunun

göstergesidir. Fiziki coğrafya ve beşeri coğrafya makalelerinde de disipline yapılan atıflar fazladır (Tablo 19). Fiziki coğrafya sistematik alt dalları içerisinde sadece biyocoğrafya makalelerinde disiplin dışı atıfların oranı fazla iken (Tablo 18); beşeri coğrafyanın sistematik üç alt alanında da disiplin içine yapılan atıflar fazladır (Tablo 17).

Disiplin içine atıfların fazlalığı ve içe kapanma ile karakterize edilen bu dönemde öne çıkan bir diğer önemli husus, makale sayısında meydana gelen artıştır. Bir önceki dönemde ortalama makale sayısı 12,2 iken (Tablo 8); bu dönemde 34,1'e çıkmıştır (Tablo 11). Kuşkusuz bu dönemde coğrafya bölümlerinin ve coğrafyacıların artmasıyla birlikte kurucu kadronun oluşturduğu literatür bilgisinin varlığı ve bir önceki dönemin mirası olarak eksik bırakılan ülkenin özel, daha küçük bölgeler şeklinde incelenmesi (Hütteroth, 1992, Tümertekin, 2001), bu dönemdeki makale sayısındaki artışların açıklayıcıları olarak görülmektedir. 1943-1969 döneminde 16 olan (Tablo 9) bölgesel coğrafya makale sayısının, bu dönemde 49'a çıkması (Tablo 12), bu durumu destekler niteliktedir.

Bununla birlikte, 1970-2002 dönemini kendi içerisinde iki ayrı alt dönem şeklinde incelemek mümkündür:

1970-1987 dönemi, 1943-1969 devresine nazaran, disiplin içine yapılan atıfların artmaya başlaması ile öne çıkmaktadır (Tablo 11). Türk coğrafyasındaki fiziki coğrafya ve jeoloji baskınlığı bu dönemde de etkisini sürdürmüş (Ek 1; Ek 5a); disiplinin akademik kuruluşundan beri fiziki coğrafya ve jeoloji odaklı çalışmaların beşeri coğrafya çalışmaları karşısındaki üstünlüğü korunmuştur (Tümertekin, 2001). Bu dönemde, disiplin içine yapılan atıfların artmaya başlaması, 1943-1969 dönemindeki diğer disiplinlerle yapılan bilgi alışverişi sürecinin gitgide azalmaya başlamasını ve disiplinler izolasyonunun yükselmesini ifade etmektedir. Bekaroğlu ve Yavan'ın (2013) 1990'lardan sonra Türkçe yayımlara verilen atıf oranının en yüksek seviyelere çıkması yönündeki bulgusu, bu çalışmadan elde edilen verilerle de desteklenmektedir.

1988-2002 dönemi ise, 1970-1987 dönemindeki atıfların coğrafyacılar lehine artış eğiliminin, mutlak bir üstünlük ile temsil edilmesine sahne olmuştur. 1988'den 2002'ye kadar olan tüm yıllarda, coğrafyacılar daha fazla atıf verilmiştir (Şekil 5a; Şekil 5c). Yayımlanan makalelerdeki fiziki coğrafya üstünlüğü yerini beşeri coğrafyaya bırakmıştır (Ek 3). Dolayısıyla bu dönem ile birlikte Türk coğrafyacılığındaki fiziki coğrafya etkisinin artık aşıldığı söylenebilir. Bir diğer deyişle, Bekaroğlu ve Sarış'ın da (2017) ulaştığı gibi, fiziki coğrafyanın, disiplinin kuruluşundan itibaren süregelen mutlak üstünlüğü ortadan kalkmıştır. Buna karşın, jeoloji (% 32,4) ve tarih (% 8,5)'in en çok atıf verilen disiplinleri oluşturması (Ek 4), Kıta Avrupası etkisindeki holistik coğrafya anlayışının devam ettiğini göstermektedir.

Dolayısıyla bu dönem Türk coğrafyacılığına bütün olarak bakıldığında, Alman ve Fransız coğrafya anlayışlarının sürmesi ve Batı coğrafyasındaki paradigma değişikliğine uyum sağlanamaması, Türk coğrafyacılığının kuramsal olarak bir gelişim çizgisi yakalamasına izin vermemiştir. Bu dönemin Türk coğrafyacılığı, disiplin içine yapılan atıfların baskınlığı ve bilme biçimleri ayrımının sadece fiziki coğrafyada görmezden gelinmesi ışığında, tek kültürcüdür. Bir önceki dönemdeki tek kültürcü yapı içerisinde diğer bilimlerle kurulan etkileşim ve bilgi transferi bu dönemde oldukça azalmıştır. Bu bağlamda bu dönemin Türk coğrafyacılığı çağını ıskalayan, anakronik bir halde olup (Yavan, 2005a; Bekaroğlu ve Yavan, 2013; Bekaroğlu, 2014); nitelik kayıpları yaşamış (Koçman, 1999; Mutluer ve Ölgün, 2003) ve sosyal bilimlere üye olmaktan da oldukça uzak kalmıştır (Perouse, 2012).

6.3 Anglo-Amerikan Pratikler: Disipliner Açıklık ve Türk Coğrafyasında İki Kültürcü Adımlar (2003-2015)

Batı coğrafyasında, 1950'ler ile başlayan ontolojik ve epistemolojik dönüşümler ve sonrasında disiplinin iki kültürcü bir karakter kazanımı ile devam eden gelişmelere, Türk coğrafyacılığı 2000'lere kadar uyum sağlayamamıştır. Anglo-Amerikan

coğrafyacılığının bölgesel paradigmayı geride bıraktığı ve farklı paradigmaları birbiri ardınca benimsediği bu yeni döneminde, Türk coğrafyacılığı klasik coğrafya anlayışını sürdürme gelmiştir. Bir diğer deyişle Türk coğrafyacılığı ontolojik ve epistemolojik değişimler yaşayan yeni coğrafyayı ıskalamıştır. Ancak, 2000’li yıllar ile birlikte, Türk coğrafyacılığı bir ivme kazanmış; Anglo-Amerikan coğrafyasına yüzünü dönmeye ve yeni bir coğrafya oluşturmaya başlamıştır (Karabulut, 2012; Tekeli, 2014). Bilgi ve yöntem transferinin artışı (Bekaroğlu ve Yavan, 2013) önceki dönemlerin içe dönük coğrafya anlayışını erozyona uğratarak, etkili olmaya başlamış ve disiplini yeni bir kimlik dönüşümüne itmiştir (Tuysuz ve Yavan, 2012).

2000’lerle başlayan bu yeni dönemin kuşkusuz ana aktörü Anglo-Amerikan coğrafya pratikleridir. 1990’ların ortalarından itibaren ABD, İngiltere ve İngilizce konuşan diğer ülkelere lisansüstü eğitim ya da araştırma amaçlı giden coğrafyacıların 2000’li yıllarla birlikte ülkeye dönüşleri, Anglo-Amerikan coğrafya perspektifinin Türk coğrafyacılığına hızla girişini sağlamıştır (Özgür ve Yavan, 2013). Bu dönem içerisinde İngilizce kökenli yayınlara verilen atıfların yükselişi (Bekaroğlu ve Yavan, 2013), Türk coğrafyacılığındaki bu anlayış değişikliğinin en önemli göstergelerindendir.

Bu dönemde, jeoloji diğer dönemlerde olduğu gibi en çok atıf verilen disiplin olmuştur (Tablo 16). Ancak jeolojinin bu dönemdeki üstünlüğü, bir baskınlık seviyesinde değildir ve jeoloji atıfları sürekli bir düşüş içerisinde (Şekil 2a). Atıf verilen disiplinler arasında rakamsal uçurumlar olmayıp, disiplinlerin aldıkları atıf oranları birbirlerine yakındır (Şekil 4d). Özellikle sosyal/beşeri bilimler disiplinleri, bu dönemde etkin olmaya başlamış, beşeri coğrafya makalelerindeki atıflar toplam atıf sayısı içerisinde çoğunluğu temsil eder hale gelmiştir (Şekil 6c). Sosyoloji, psikoloji, eğitim bilimleri gibi disiplinlerin aldıkları atıf oranları bu dönem içerisinde artış eğilimindedir (Şekil 3). Bu durum Türk coğrafyasında artan beşeri coğrafya makale sayısına bağlı olarak, sosyal/beşeri bilimler disiplinlerinin de yükselen etkisini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla

bu dönemin ana karakteri; doğa bilimleri disiplinlerinin, özellikle jeolojinin, disiplin üzerindeki etkisinde bir azalma meydana gelmesi ve sosyal/beşeri bilimler disiplinlerinin aldıkları atıf sayısını arttırarak öne çıkmasıdır. Fiziki coğrafya makalelerinde verilen atıflarda doğa bilimleri disiplinlerinin atıfların çoğunluğuna karşılık gelmesi bu dönemde de sürmüştür. Beşeri coğrafya makalelerinde ise verilen atıflar ilk defa kendi bilim kampı ya da sosyal/beşeri bilimler disiplinlerine ağırlıklı olarak yapılmıştır. Böylelikle beşeri coğrafya makalelerinin bilme biçimleri arasındaki ayrımı çapraz kesme durumu ortadan kalkmaya başlamış ve kendi bilim kampı ile etkileşimi güçlenmiştir.

Bu dönemde disiplin içine verilen atıflar ile disiplin dışına verilen atıflar dengelenmiş (Tablo 14; Şekil 1a), dönemin sonlarına doğru disiplin dışına verilen atıflar öne geçmeye başlamıştır (Şekil 1d). Makale başına disiplin içi ve dışına yapılan atıflar diğer dönemlere göre oldukça dengelidir (Şekil 1c). Fiziki coğrafya makalelerindeki ait olduğu bilim kampına atıf verme eğilimi sürmüş, buna karşın beşeri coğrafya ise ilk defa benzer bir nitelik kazanmıştır (Tablo 19). Sistematik alt alanlarda biyocoğrafya (Tablo 18) ve ekonomik coğrafyanın (Tablo 17) diğer disiplinler ile etkileşim halinde olduğu disiplin dışına yapılan atıfların fazlalığından okunmaktadır. Dolayısıyla bu dönemde Türk coğrafyacılığı disiplinler ilişkiseliliği yüksek bir yapıya bürünmüştür. Diğer bilgi dalları ile etkileşim artmış; sosyal bilimlerle entegrasyon çabaları başlamıştır.

Disiplinin kuruluş yıllarında beşeri coğrafya makalelerindeki jeoloji odaklı doğa bilimleri disiplinlerinden yararlanma, bu dönemde asgari düzeye inmiştir (Şekil 7a). Fiziki coğrafya ise önceki dönemlerde olduğu gibi bu dönemde de kendi bilim kampı sınırları içerisinde kalmıştır (Şekil 7b). Bu bağlamda, disiplinin kuruluş yıllarında tek kültürcü bir yapı gösteren beşeri coğrafya, özellikle 2000'lerden sonra sosyal/beşeri bilimler kampıyla daha çok uyum içerisinde olmuştur (Ek 52). Böylelikle de fiziki coğrafya ile birlikte beşeri coğrafyanın da bilme biçimleri arasındaki ayrımı gözetmesi ile Türk coğrafyası iki kültürcü pratiğe geçebilmiştir. Beşeri coğrafyanın bu temposu karşısında, fiziki coğrafya

disiplin içerisindeki ağırlığını yitirmiştir (Bekaroğlu ve Sarış, 2017; Şekil 6d; Şekil 6f). Bu bakımdan değerlendirildiğinde, beşeri coğrafya pratiklerinin Türk coğrafyacılığındaki kültürel değişimlerin temel aktörü olduğu ortaya çıkmaktadır.

2003-2015 dönemi Türk coğrafycılığı, disiplin içi ve dışına verilen atıfların denge durumundan dolayı disiplinler etkileşimi yüksektir ve fiziki ile beşeri coğrafya makalelerinde kullanılan atıflar da bilim kampı ayrımını gözetmektedir. Dolayısıyla bu dönemde Türk coğrafyacılığı iki kültürcüdür. Böylelikle, 1943-1969 ve 1970-2002 dönemlerinde tek kültürcü bir yapıya sahip olan Türk coğrafyası, 2003 ile başlayan süreçte, 2000'li yıllarla birlikte kısmen de olsa, iki kültürcü yapıya adapte olmaya başlamıştır (Bekaroğlu, 2016). İki kültürcü yapıya bu adaptasyon, önceki iki dönemdeki coğrafya anlayışlarının tamamen ortadan kalktığını göstermemekle birlikte, iki kültürcü bir coğrafya anlayışının ortaya çıkışını tanımlamaktadır. İki kültürcü pratik aynı zamanda bölgesel coğrafya paradigmasının egemenliğinde bir sarsılma anlamına da gelmektedir.

7. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Atıf analizi ile Türk coğrafyacılığının disiplinler ilişkilerini ve bu bağlamda bilme biçimlerinde meydana gelen yer değiştirmeleri keşfetme amacıyla olan bu tez çalışması, tarihselliği ve ampirik bulgularıyla belirli sonuçlar ortaya koymaktadır.

1943'ten 2015'e dek Türk coğrafyacılığı, bu çalışmada da gösterildiği üzere, hesaplanabilir değişimler geçirmiştir. 1943-2015 zamansal düzleminde Türk coğrafyacılığı, kullanılan atıf bakımından artışlar yaşamış ve aynı zamanda disipline yapılan atıfların baskın olma durumunu diğer bilgi dallarına yapılan atıfların da öne çıkarak disiplin içi ve dışı atıf dağılımının dengeli olduğu bir süreç geçirmiştir. Bunun yanında fiziki coğrafyada doğa bilimleri disiplinleri yoğunluklu atıf örüntüsü sürerken, beşeri coğrafya ise kuruluş dönemlerindeki hem doğa bilimleri hem de sosyal/beşeri bilimlerin yer aldığı atıf örüntüsünü geride bırakıp, fiziki coğrafya gibi kendi bilim kampı ile olan etkileşimini artırmıştır. Bu bağlamda, kuruluşundan itibaren tek kültürcü bilim anlayışı doğrultusunda sürdürülen coğrafya pratiği, günümüzde iki kültürcü bilimin ayak seslerine yerini bırakmıştır. Bu çalışmada Türk coğrafyacılığının karakterine ilişkin ulaşılan çıkarımlar ise şöyledir:

Birincisi, atıf analizi sonucunda, verilen atıfların coğrafyacılar ya da diğer disiplinlere göre dağılımları belirlenmiştir. 1943-2015 dönemi esas alındığında coğrafyacılar verilen atıflar daha fazladır. Ancak bu durum belirlenen alt dönemler özelinde incelendiğinde değişiklikler göstermektedir. 1943-1969 döneminde coğrafyacılar ve diğer disiplinlere verilen atıflar, coğrafyacılar lehine az bir farkla öndedir. Türk coğrafyasının yerel tarihi gözetildiğinde, bu dönemde disiplin, diğer disiplinler ile etkileşim halinde olup, dışa açıktır. 1970-2002 döneminde coğrafyacılar verilen atıflar açık ara üstün ve baskındır. Bu durum, 1970-2002 döneminde disiplinin izole ve içe kapanık olduğunu ortaya koymaktadır. Üçüncü ve son dönem 2003-2015'te ise disiplin içine ve dışına verilen atıflar dengelidir. Dolayısıyla, 2003-2015 döneminde Türk coğrafyası dışa açık ve diğer

disiplinler ile etkileşim halindedir. Böylelikle, ele alınan zamansal üç dönemde de Türk coğrafyasının disiplinler etkileşim düzeyi farklılıklar göstermektedir.

İkincisi, Türk coğrafyacılığının bilgi alışverişinde bulunduğu disiplinler ortaya konulmuştur. 1990'lara kadar açık ara en çok atıf verilen disiplin olarak jeoloji, bu tarihten sonra, yine önde gelen disiplinlerden biri olmasına karşın, mutlak üstünlüğünü yitirmiştir. Kuşkusuz bu durum fiziki coğrafyanın azalan, beşeri coğrafyanın ve eğitim coğrafyası çalışmalarının da yükselen durumuyla ilişki içindedir. 1990'lardan sonra jeoloji ile birlikte tarih, iktisadi ve idari bilimler, eğitim bilimleri, ziraat gibi sosyal/beşeri bilimler disiplinleri atıf alan disiplinler içerisinde çoğunluğu oluşturmasının yanında, jeoloji ile aradaki uçurumu kapatmışlar ve atıf yüzdelerini arttırmışlardır. Böylelikle Türk coğrafyacılığının kuruluş yıllarında görülen jeoloji egemenliği, 1990'larda başlayan süreçler birlikte 2000'li yıllara gelindiğinde geride kalmıştır. Jeoloji, sayısal olarak en çok atıf alan disiplin olma durumunu korumakla birlikte, yüzdelik olarak atıf oranı düşmüş ve diğer disiplinler ile birlikte önde gelen disiplinlerden biri olmuştur. Bu bağlamda Türk coğrafyacılığı disiplinler ilişkilerinde bir kabuk değişimi yaşamış; jeoloji baskınlığı yerini sosyal/beşeri bilimlerin başını çektiği disiplinler ilişkilerin çeşitli bilim dallarıyla fazlalaştığı bir yapıya bürünmüştür. Ayrıca fiziki ve beşeri coğrafyanın sistematik alt dallarının en çok ilişkide olduğu disiplin dışı alanlar konu alanlarının yakın olduğu disiplinlerdir (Tablo 17-18). Bu örüntü klasik coğrafya anlayışı ile örtüşmektedir (Şekil 8).

Son olarak üçüncüsü ise, Türk coğrafyacılığı tek kültürden iki kültürcü bir bilim pratiğine doğru bir geçiş süreci yaşamıştır. 1943-1969 döneminde disiplin içi ve dışına verilen atıfların dengeli bir örüntü sergilemesinden dolayı, bu dönemde Türk coğrafyacılığı diğer disiplinler ile etkileşim halindedir. Ancak, bu dönemde atıfların disiplinler/araştırma alanı dağılımları, fiziki coğrafyada bilimsel kamplaşmanın korunması şeklinde iken; beşeri coğrafya tam tersi olarak çapraz kesen bir diğer anlamda hem doğa bilimleri hem de

sosyal/beşeri bilimler disiplinlerinden yararlanıldığı bir görüntüdür. Buna göre 1943-1969 döneminde Türk coğrafyacılığı tek költürcüdür. 1970-2002 döneminde, disiplin içine verilen atıflar diğer disiplinler karşısında baskın bir şekilde üstündür. Buna göre bu dönemde Türk coğrafyacılığı içe kapanıktır. Bu dönemde Türk coğrafyacılığının disiplinler ilişkilerine ait görünüm değişmemiştir. Fiziki coğrafya makaleleri yine doğa bilimleri disiplinleri ile atıflarını sınırlandırırken; bir önceki dönemde olduğu gibi beşeri coğrafya makaleleri disiplinler ayrımları çapraz kesmeye devam etmiştir. Bu bağlamda 1970-2002 döneminde Türk coğrafyacılığı tek költürcüdür. 2003-2015 döneminde ise, 1943-1969 dönemine benzer şekilde, disiplin içi ve dışına yapılan atıflar bir denge durumundadır ve buna göre Türk coğrafyacılığı dışa açık ve disiplinler etkileşim odaklıdır. Bunun yanında bu dönemde, fiziki coğrafya makalelerinin yanı sıra beşeri coğrafyada da atıflar yakın olunan bilim kampı disiplinlerine mutlak anlamda yapılmıştır. Böylelikle hem fiziki coğrafya hem beşeri coğrafyada bilme biçimleri arasındaki ayrım gözetilmiştir. Dolayısıyla bu dönemde Türk coğrafyacılığı iki költürcüdür.

Türk coğrafyacılığının disiplinler ilişkilerinin ve költürel dönüşüme uyumluluğuna ilişkin yukarıda serimlenen ve tartışılan bulgular, aynı zamanda araştırmanın sorularına dair cevapları da ortaya koymuştur.

Araştırma Sorusu 1: “Bir disipline ait çalışmaların kaynakçalarında kullanılan yayınlar içerisinde, bir disiplinin kendisine –disiplin içine- verilen atıfların ağırlığı oluşturmaması, söz konusu disiplinin içe kapanık ve izole bir yapıda olduğunu göstermelidir.”

1943-2015 genel dönemi ve 1970-2002 alt döneminde coğrafyacılar verilen atıflar diğer disiplinler karşısında ağırlığı oluşturmaktadır. Buna göre bu dönemlerde Türk coğrafyacılığı disiplinler bir izolasyon konumundadır. Buna karşın 1943-1969 ve 2003-2015 dönemlerinde disiplin içi ve dışı atıfların dengeli bir dağılım sergilemesi, bu araştırma sorusuna aksi bir göstergedir. Dolayısıyla Araştırma Sorusu 1, 1943-2015 genel

dönemi ve 1970-2002 alt dönemi bulguları ışığında ortaya konulmuştur. Bu sonuç, Bekaroğlu ve Yavan (2013) tarafından da desteklenmektedir.

Araştırma Soru 2: “Bir disipline ait çalışmaların kaynakçalarında kullanılan yayınlar içerisinde, hem doğa bilimleri hem de sosyal/beşeri bilimler disiplinlerine bir arada atıf verilmesi bu disiplinin tek kültürcü bir karaktere sahip olduğunu göstermelidir.”

1943-2015 genel dönemi ve 1943-1969 ile 1970-2002 alt dönemlerinde özellikle beşeri coğrafya makalelerinde doğa bilimleri disiplinlerine atıf verme oranı yüksektir. 2003-2015 alt döneminde ise aksi bir durum söz konusudur. Fiziki coğrafya çalışmalarında ise tüm dönemler boyunca bilgi transferi yakın olunan bilim kampı ile sınırlandırılmıştır. Dolayısıyla, 1943-2015 genel dönemi ve 1943-1969 ile 1970-2002 alt dönemlerinde beşeri coğrafya makalelerinde görülen atıf örüntüsü, Araştırma Sorusu 2’yi ortaya koymaktadır.

Araştırma Soru 3: “Bir disipline ait çalışmaların kaynakçalarında kullanılan yayınlar içerisinde, disiplin dışı diğer bilgi dallarına verilen atıfların ağırlığı oluşturmaması, söz konusu disiplinin, disiplinler ilişkilerinin açık ve etkileşimli olduğunu göstermelidir.”

2003-2015 döneminde diğer bilgi dallarına verilen atıfların fazlalığı, bu araştırma sorusunda işaret edilen dışa açıklığı destekler niteliktedir. Bununla birlikte, disiplin içi ve dışı atıf oranının neredeyse dengede olduğu 1943-1969 dönemi için de benzer yorum yapılabilir. 1943-2015 genel dönemi ve 1970-2002 alt dönemi için aksi bir durum söz konusudur. Dolayısıyla, 2003-2015 dönemi için ulaşılan bulgular, Araştırma Sorusu 3’ü doğrulamaktadır.

Araştırma Soru 4: “Bir disipline ait çalışmaların kaynakçalarında kullanılan yayınlar içerisinde, bir disiplinin, doğa bilimleri ve sosyal/beşeri bilimler disiplinlerinden kendi bilim konumuna yakın olan ile daha çok etkileşim kurup, atıf vermesi bu disiplinin iki kültürcü bir karaktere sahip olduğunu göstermelidir.”

2003-2015 döneminde hem diğer disiplinlere yapılan atıfların üstün olması hem de bilme biçimleri arasındaki ayrımın gözetilerek beşeri ve fiziki coğrafya çalışmalarında yakın olunan bilim kampına ait disiplinlere çalışmalarda atıf verilmesi, bu araştırma sorusunu doğrulamaktadır. 1943-2015 genel dönemi ve 1943-1969 ile 1970-2002 alt dönemlerinde tezat bir atıf örüntüsü söz konusudur. Dolayısıyla, 2003-2015 dönemine ait bulgular, Araştırma Sorusu 4'ü doğrulamaktadır.

Buna göre, bu tez çalışması kapsamında oluşturulan dört araştırma sorusu, test edilmiş ve ortaya konulmuştur.

1943'ten 2002'ye kadar tek kültürcü olan Türk coğrafyası, bu tarihten sonra iki kültürcü pratiğe geçmeye başlamıştır. Böylelikle Batı coğrafyasında 1950'lerde Anglo-Amerikan etkisiyle gerçekleşen iki kültür dönüşümü, Türk coğrafyasında neredeyse yarım asır sonra iki kültürcü yapıya geçmeye başlamıştır.

Sonuç olarak 1960'lara kadar çağdaş coğrafyayı izleyen Türk coğrafyacılığı, bu yıllardan sonra 2000'li yılların başlarına dek, kendine özgü pratiğiyle Batı coğrafyasına ayak uyduramamış; içe kapanık bir dönem geçirmiştir. Ancak, 2000'li yıllarla birlikte değişim rüzgarları eserek, Türk coğrafyasında Batı, özellikle Anglo-Amerikan coğrafyasıyla entegre olma çabalarını hız kazanmaya ve uygulamada da görülmeye başlamıştır.

KAYNAKÇA

- Akkan, E. (1998), “Dil Ve Tarih-Coğrafya Fakültesi’nin Kuruluşunun 60. Yıl Dönümünde Coğrafya Bölümü”, Türkiye’de Sosyal Bilimlerin Gelişmesi ve Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Sempozyumu Bildiriler Kitabı içinde, s. 295-313. Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları.
- Akkan, E. (1972), “Cumhuriyetin 50. Yıldönümünde Coğrafya”, Coğrafya Araştırmaları Dergisi, 5-6, 1-5.
- Akyol, İ. H. (1943a), “Son Yarım Asırda Türkiye’de Coğrafya I: Mutlakıyet Devrinde Coğrafya”, Türk Coğrafya Dergisi, 1: 3-15.
- Akyol, İ. H. (1943b), “Son Yarım Asırda Türkiye’de Coğrafya II: Meşrutiyet Devrinde Coğrafya”, Türk Coğrafya Dergisi, 2, 121-136.
- Akyol, İ. H. (1943c), “Son Yarım Asırda Türkiye’de Coğrafya III: Cumhuriyet Devrinde Coğrafya”, Türk Coğrafya Dergisi, 3-4, 247-276.
- Anlı, Ö.F. (2015), “İki Kültürlü Epistemolojik Dünyada Felsefe ve Edebiyat”, Felsefe ve Edebiyat Sempozyumu Bildiriler Kitabı içinde, s. 1-13, Van.
- Arı, Y. (2005), “20. Yüzyılda Amerikan Coğrafyası: Genel Bir Değerlendirme”, Y. Arı (ed.). 20. Yüzyılda Amerikan coğrafyasının gelişimi içinde, s. 3-19. Konya: Çizgi.
- Barnes, T.J. (2001), “Lives Lived and Lives Told: Biographies Of Geography's Quantitative Revolution”, Environment and Planning D: Society and Space, 19: 409-429.
- Barnes, T.J. (2006), “Geographical Intelligence: American Geographers And Research And Analysis In The Office Of Strategic Services 1941-1945”, Journal of Historical Geography, 32: 149-168.

- Bekaroğlu, E. (2014), "Modern Türk Coğrafyası Geleneği", E. Bekaroğlu, A. L. Özdemir (ed.), Bir Disiplinin İç Dünyası: Modern Türk Coğrafyası Üzerine Söyleşiler içinde, s. 53-73. İstanbul: İdil Yayıncılık.
- Bekaroğlu, E. (2016), "Modern Dünya-Sisteminin Bilgi Yapıları Bağlamında Coğrafya Disiplini İçin Bir Dışsal Tarih Okuması", Toplum ve Bilim, 136: 117-145.
- Bekaroğlu, E., Özdemir, A. R. (ed.), (2014), Bir Disiplinin İç Dünyası: Modern Türk Coğrafyası Üzerine Söyleşiler. İstanbul: İdil Yayıncılık.
- Bekaroğlu, E., Sarış, F. (2017), "Türkiye'de Fiziki Coğrafya: Değişen Disipliner Pratiğin Ampirik Bir Analizi", Marmara Coğrafya Dergisi, 35: 40-54.
- Bekaroğlu, E., Yavan, N. (2013), "Modern Türk coğrafyasının tarihsel gelişiminde batılı coğrafya okullarının etkisi: Ampirik bir analiz", Beşeri Coğrafya Dergisi, 1: 51-66.
- Bernal, J.D. (2009), Tarihte Bilim I, çev. Tonguç Ok, Evrensel Basım Yayın, İstanbul.
- Castree, N. (2005), "Is Geography a Science?", N. Castree, A. Rogers, D. Sherman (ed.), Questioning Geography içinde, s. 57-79, Blackwell, Oxford.
- Claval, P. (1984), "Conclusion", R.J. Johnston, P. Claval (ed.), Geography Since the Second World War içinde, s. 282-289, Croom Helm, Londra.
- Cloke, P., Philo, C. and Sadler, D. 1991. Approaching Human Geography: An introduction to contemporary theoretical debates. London: Paul Chapman
- Collins, R. (2005), "İkinci Binyıl'da Dünya Entelektüel Yapılarının Ortak Noktaları ve Farklılıkları", I. Wallerstein (ed.), Modern Küresel Sistem içinde, s. 197-213, çev. Kürşad Atalar, Pınar Yayınları, İstanbul.
- Cresswell, T. (2003), Geographic Thought: A Critical Introduction, Wiley-Blackwell, West-Sussex.

- Darkot, B. (1951), "Türkiye Coğrafyasının Kuruluşuna Bir Bakış", İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi, 1, 59-62.
- Dilthey, W. (1999), Hermeneutik ve Tin Bilimleri, çev. Doğan Özlem, Paradigma Yayınları, İstanbul.
- Dunbar, G.S. (2005), Geography: Discipline, Profession and Subject Since 1870. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers
- Durgun, S. (2011), Memalik-i Şahane'den Vatan'a, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Entrikin, J.N. (2011), "Region and Regionalism", John A. Agnew, David N. Livingstone (ed.) The Sage Handbook of Geographical Knowledge içinde, s. 344-346, Sage Publications, London.
- Erinç, S. (1973), Cumhuriyetin 50. Yılında Türkiye'de Coğrafya, Ankara: Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Cumhuriyetin 50. Yıldönümü Yayınları.
- Erinç, S. (1997), "Coğrafya", Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Bilim: Sosyal Bilimler I içinde, s. 51-56. Ankara: TÜBA Yayınları.
- Fülberth, G. (2014), Kapitalizmin Kısa Tarihi, çev. Sadık Usta, Yordam Kitap, İstanbul.
- Gulbenkian Komisyonu (2011), Sosyal Bilimleri Açın: Sosyal Bilimlerin Yeniden Yapılanması Üzerine Rapor, çev. Şirin Tekeli, Metis Yayınları, İstanbul.
- Gümüşçü, O. (2012), "Katip Çelebi'den Günümüze Türkiye'de Coğrafyanın Tarihi Serüveni", TÜCAUM VII. Coğrafya Sempozyumu Bildiriler Kitabı içinde, s. 355-389. Ankara: TÜCAUM.
- Gümüşçü, O., Özür, N.K. (2016), "Türkiye'de Modern Coğrafyanın Kuruluşu ve Örgütlenmesi (1915-1943)", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, 93: 105-148.

- Hacking, İ. (2005), Şansın Terbiye Edilişi, çev. Mehmet Portalı, Metis Yayınları, İstanbul.
- Hart, J. F. (1982), “The Highest Form Of The Geographer’s Art”, Annals of the Association of American Geographers 72: 1-29.
- Hartshorne, R. (1939), “The Nature of Geography: A Critical Survey of Current Thought In The Light Of Past”, Annals of Association of Americans Geographers, 29: 173-658.
- Hira, İ. (2011), “Wallerstein: Sosyal Bilimlerde Yeni Bir Paradigma İhtiyacı”, Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi, 6 (1): 177-190.
- Hubbard, P., Kitchin, R., Bartley, B. and Fuller, D. (2002), Thinking Geographically: Space, Theory And Contemporary Human Geography. London and New York: Continuum.
- Huberman, L. (2013), Feodal Toplumdan Yirminci Yüzyıla, çev. Murat Belge, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Hütteroth, W. D. (1992), “Cumhuriyet Döneminde Coğrafya Biliminin Gelişmesine Dışarıdan Bir Bakış”, Ata Dergisi, 2, 21-28.
- Işık, O. (1994), “Değişen Toplum/Mekân Kavrayışları: Mekânın Politikleşmesi, Politikanın Mekansallaşması” Toplum ve Bilim, 64-65, 7-38.
- James, P.E. (1967),” Introduction; The Field Of Geography”, P.E. James, C.F. Jones (ed.), American Geography, Inventory and Prospects içinde, s. 3-18. Syracuse University Press, Syracuse.
- Johnston, R. J. (1986), Philosophy and Human Geography: An Introduction to Contemporary Approaches. London, Arnold.

- Johnston, R. J. (1997), *Geography and Geographers: Anglo- American Human Geography since 1945*, Arnold, Londra.
- Johnston, R. J. (2005), “Geography: Coming Apart at the Seams?”, N. Castree, A. Rogers, D. Sherman (Der.), *Questioning Geography içinde*, s. 9-25, Blackwell, Oxford.
- Johnston, R.J. (2010), “Beşeri Coğrafya: Değişen Disipliner Gündemin Politikası”, çev. Erdem Bekaroğlu, *Possible Düşünme Dergisi*, 10: 39-57.
- Karabulut, M. (2012), “20. yüzyılda coğrafi düşüncede medyana gelen değişimler”, TÜCAUM VI. Coğrafya Sempozyumu Bildiriler Kitabı içinde, s.413-417. Ankara: TÜCAUM.
- Karabulut, M. (2013), “Fiziki coğrafya tarihi ve felsefesi”, A. Demirci ve Y. Arı (ed.). *Coğrafyacılar Derneği Yıllık Kongresi Bildiriler Kitabı içinde*, s. 428-433. Balıkesir: Coğrafyacılar Derneği Yayınları.
- Kaya, İ. (2005), “Sosyal Teori ve Beşeri Coğrafya”, *Ulusal Coğrafya Kongresi 2005 (Prof. Dr. İsmail Yalçınlar Anısına) Bildiriler Kitabı içinde*, s. 257-266. İstanbul: Türk Coğrafya Kurumu.
- Kaya, İ. (2008), “Eleştirel Düşünce, Sosyal Teori ve Coğrafya Eğitimi.” R. Özey, A. Demirci (Eds.). *Coğrafya Öğretiminde Yöntem ve Yaklaşımlar içinde* (s. 337-356). Ankara: Pegem Akademi.
- Kaya, İ. (2010), “Değişen Sosyal ve Bilimsel Bağlam ve Coğrafyanın Sorumlulukları.” R. Özey, S. İncekara (Eds.). *Coğrafya Eğitiminde Kavram ve Değişimler içinde* (s. 227-242). Ankara: Pegem Akademi.
- Kitchin, R. (2006), “Pozitivistic Geography and Spatial Science”, Stuart Aitken, Gill Valentine (ed.) *Approaches to Human Geography içinde*, s. 20-29, Thousand Oaks, CA and New Delhi: Sage, London.

- Koçman, A. (1999), “Cumhuriyet Döneminde Yükseköğretim Kurumlarında Coğrafya Öğretimi ve Sorunları”, Ege Coğrafya Dergisi, 10, 1-14.
- Köksal, A. (1981), “Yeni Coğrafya Hakkında”, Ankara Üniversitesi Coğrafya Araştırmaları Dergisi, 10, 83-90.
- Lee, R. E., Wallerstein, I. (2007), “Giriş: İki Kültür”, R. E. Lee, I. Wallerstein (ed.), İki Kültürü Aşmak içinde, s. 9-14, çev. Aysun Babacan, Metis Yayınları, İstanbul.
- Martin, J.G., James, E.P. (1993), All Possible Worlds: A History of Geographical Ideas, Wiley, Londra.
- Meglio, M.D. (2007), “Sosyal Bilimler ve Alternatif Disiplin Modelleri”, R. E. Lee, I. Wallerstein (ed.), İki Kültürü Aşmak içinde, s. 77-98, çev. Aysun Babacan, Metis Yayınları, İstanbul.
- Mielants, E. (2007), “Tepki ve Direniş: Doğa Bilimleri ve Beşeri Bilimler”, 1789-1945, R. E. Lee, I. Wallerstein (ed.), İki Kültürü Aşmak içinde, s. 50-76, çev. Aysun Babacan, Metis Yayınları, İstanbul.
- Miroğlu, G., Arı, Y. (2015), “Türk Coğrafya Literatüründe Feminist Coğrafyanın İzleri.” Coğrafyacılar Derneği Yıllık Kongresi Bildiriler Kitabı içinde (s. 2-10), Ankara.
- Mutluer, M., Ölgün, M. K. (2003), “Türkiye’de Coğrafyanın Güncel Sorunları ve Yeni Eğilimler”, Türk Coğrafya Kurumu Coğrafya Kurultayı Kitabı içinde (s. 415-428). Ankara: Gazi
- Neuman, W. L. (2010), Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nitel ve Nicel Yaklaşımlar I, çev. S.Özge, Yayın Odası, İstanbul.
- Özgen, N. (2010), “Bilim Olarak Coğrafya ve Evrimsel Paradigmaları”, Ege Coğrafya Dergisi, 19 (2), 1-25.

- Özgüç, N., Tümertekin, E. (2000), Coğrafya: Geçmiş, Kavramlar ve Coğrafyacılar, İstanbul: Çantay Kitabevi.
- Özgür, E. M., Yavan, N. (2013), “Türk Coğrafyacılarının İç Hesaplaşması: Neden Başaramadık, Nasıl Başarabiliriz?”, Beşeri Coğrafya Dergisi, 1, 14-38.
- Özgür, E.M. (2014), “Beşeri Coğrafya Üzerine”, E. Bekaroğlu, A. L. Özdemir (ed.), Bir Disiplinin İç Dünyası: Modern Türk Coğrafyası Üzerine Söyleşiler içinde, s. 143-163. İstanbul: İdil Yayıncılık.
- Özlem, D. (1998), “Doğa Bilimleri-Sosyal Bilimler Ayrımı Üstüne”, Toplum ve Bilim, 76: 7-40.
- Özlem, D. (2008), “Evrenselcilik Mitosu ve Sosyal Bilimler”, Sosyal Bilimleri Yeniden Düşünmek içinde, s. 53-66, Metis Yayınları, İstanbul.
- Özlem, D. (2013), Felsefe ve Doğa Bilimleri, Notos Kitap Yayınevi, İstanbul.
- Öztürk, M., Karabağ, S. (2013), “Coğrafyada paradigmlar”, Journal of European Education, 3 (1), 8-32.
- Pérouse, J.F. (2012), “Türkiye’de coğrafyanın yansımaları”, çev. Nuri Yavan ve Sengün Acar, Coğrafi Bilimler Dergisi, 10 (1), 1-8.
- Pınarcıoğlu, M. (1994), “Yeni Coğrafya ve Yerellikler”, Toplum ve Bilim, 64-65, 90-111.
- Schaefer, F.K. (1953), “Exceptionalism İn Geography: A Methodological Examination”, Annals of American Geographers, 43(3), 226-249.
- Semple, E.C. (2005), “Fiziki Çevrenin İnsana Etkileri”, çev. Yılmaz Arı, 20. Yüzyılda Amerikan Coğrafyasının Gelişimi içinde, s. 23-37. Konya: Çizgi Yayınevi.

- Smith, N. (1989), “Geography as Museum: Private History and Conservative Idealism in The Nature of Geography”, J.N. Entrikin ve S. D. Bunn (ed.), Reflections on Richard Hartshorne’s: The Nature of Geography içinde, s. 91-120. Washington: Association of American Geographers.
- Snow, P.C. (2001), İki Kültür, çev. Tuncay Birkan, Tübitak Yayınları, Ankara.
- Stremlin, B. (2007), “Otoritenin Kuruluşu: Modern Dünya Biliminin Yükselişi”, R. E. Lee, I. Wallerstein (ed.), İki Kültürü Aşmak içinde, s. 17-49, çev. Aysun Babacan, Metis Yayınları, İstanbul.
- Tekeli, İ. (2010) Mekânsal ve Toplumsal Olanın Bilgibilimi Yazıları. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tekeli, İ. (2012), “Türkiye’de Coğrafyacıların Çok Paradigmalı Bir Bilim Dünyasında Yaşamayı Öğrenmesi Gerekliyor”, TÜCAUM VI. Coğrafya Sempozyumu Bildiriler Kitabı içinde (s.348-354). Ankara: TÜCAUM.
- Tekeli, İ. (2014), “Coğrafya ve Mekan Üzerine”, E. Bekaroğlu, A. L. Özdemir (Eds), Bir Disiplinin İç Dünyası: Modern Türk Coğrafyası Üzerine Söyleşiler içinde, s. 3-16, İstanbul: İdil Yayıncılık.
- Tuysuz, S., Yavan, N. (2012), “Bölgesel Coğrafya Yaklaşımı ve Türk Coğrafyasındaki Etkileri Üzerine Kritik Bir Değerlendirme”, TÜCAUM VI. Coğrafya Sempozyumu Bildiriler Kitabı içinde, s.390-405. Ankara: TÜCAUM.
- Tümertekin, E. (1971), “Türkiye’de Beşeri Coğrafyanın Gelişmesi”, Türkiye Coğ. ve Sos. Araş, s. 1-17. İÜ. Edebiyat Fakültesi Yayını, İstanbul.
- Tümertekin, E. (1990), “Çağdaş Coğrafi Düşüncenin Oluşumu ve Paul Vidal de la Blache”, İ.Ü Edebiyat Fakültesi Yayını, No. 3603, İstanbul.

- Tümertekin, E. (2001), “Beşeri Coğrafya”, Cumhuriyet Döneminde Türkiye’de Bilim: Sosyal Bilimler II içinde, Ankara: TÜBA Yayınları.
- Viles, H. (2005), “A Divided Discipline?”, N. Castree, A. Rogers, D. Sherman (ed.), Questioning Geography içinde, 26-38, Blackwell, Oxford.
- Wallerstein, I. (2000), Bildiėimiz Dünyanın Sonu: Yirmi Birinci Yüzyıl İçin Sosyal Bilim, ev: T. Birkan, Metis Yayınları, İstanbul.
- Wallerstein, I. (2004), Modern Dünya-Sistemi I; Kapitalist Tarım ve 16. Yüzyıl’da Avrupa Dünya-Ekonomisinin Kökenleri, ev. Latif Boyacı, Bakış Yayınları, İstanbul.
- Wallerstein, I. (2005a), Dünya Sistem Analizi, ev: E. Abadoėlu N. Ersoy, Aram Yayınları, İstanbul.
- Wallerstein, I. (2005b), Yeni Bir Sosyal Bilim İçin, ev. Ender Abadoėlu, Aram Yayınları, İstanbul.
- Wallerstein, I. (2007), Avrupa Evrenselciliėi İktidarın Retoriėi, ev. Sinan nal, Aram Yayınları, İstanbul.
- Wallerstein, I. (2011), Dünya-Sistemleri Analizi Bir Giriş, ev. E.Abadoėlu, N.Ersoy, bgst Yayınları, İstanbul.
- Wallerstein, I. (2013a), Sosyal Bilimleri Düşünmemek: 19. Yüzyılın Paradigmasının Sınırları, ev. Taylan Doğan, bgst Yayınları, İstanbul.
- Wallerstein, I. (2013b), Bilginin Belirsizlikleri, ev. Berivan Alataş, Sümer Yayıncılık, İstanbul.
- Wallerstein, I. (2015), Modern Dünya Sistemi IV; Merkezci Liberalizmin Zaferi 1789-1914, ev. Latif Boyacı, Yarın Yayınları, İstanbul.

Yavan, N. (2005a), “Bilim Felsefesi Bakımından Coğrafyada Pozitivist Yaklaşım”,
Ulusal Coğrafya Kongresi 2005 (Prof.Dr. İsmail Yalçınlar Anısına) Bildiriler
Kitabı içinde, s. 405-414. İstanbul: Türk Coğrafya Kurumu.

Yavan, N. (2005b), “SCI Ve SSCI Bağlamında Türkiye’de Coğrafya Biliminde
Uluslararası Yayın Performansının Karşılaştırmalı Analizi: 1945-2005”, Coğrafi
Bilimler Dergisi 3 (1), 27-55.

EKLER

EK 1. 1970-1987 döneminde toplam makale sayısının temel konu alanları bakımından dağılımı ile beşeri ve fiziki coğrafya makalelerinin sistematik alt dalları bakımından dağılımları.

<u>Dönem</u>	<u>Toplam Makale Sayısı</u>	<u>Fiziki Coğrafya</u>	<u>Beşeri Coğrafya</u>	<u>İnsan-Çevre</u>	<u>Bölgesel Coğrafya</u>	<u>Coğrafya Diğer</u>	<u>Coğrafya Genel</u>	<u>Coğrafya-Eğitim</u>
1970-1987	256	146 (% 57)	70 (% 27,3)	19 (% 7,5)	8 (% 3,1)	8 (% 3,1)	5 (% 2)	0

<u>Dönem</u>	<u>Beşeri Coğrafya</u>	<u>Ekonomik Coğrafya</u>	<u>Diğer</u>	<u>Yerleşme Coğrafyası</u>	<u>Nüfus Coğrafyası</u>	<u>Şehir Coğrafyası</u>	<u>Sosyal Coğrafya</u>	<u>Kültürel Coğrafya</u>	<u>Siyasi Coğrafya</u>
1970-1987	70	22 (% 31,4)	15 (%21,4)	13 (%18,6)	11 (% 15,7)	6 (% 8,6)	3 (% 4,3)	0	0

<u>Dönem</u>	<u>Fiziki Coğrafya</u>	<u>Jeomorfoloji</u>	<u>Biyocoğrafya</u>	<u>Diğer</u>	<u>Klimatoloji</u>
1970-1987	146	100 (% 68,5)	20 (% 13,7)	15 (% 10,3)	11 (% 7,5)

EK 2. 1970-1987 döneminde coğrafya-dışı toplam atıfların doğa bilimleri ve beşeri-sosyal bilimlere göre dağılımı.

Dönem	1970-1987	
Toplam Makale Sayısı	256	
Toplam Atıf Sayısı	4200	
Toplam Disiplin-içi Atıf Sayısı	2086	
Makale Başına Ortalama Disiplin-içi Atıf Sayısı	8,1	
Toplam Disiplin-dışı Atıf Sayısı	1748	
Makale Başına Ortalama Disiplin-dışı Atıf Sayısı	5,8	
Jeoloji	882	% 50,5
Mühendislikler	136	% 7,8
Ormancılık	73	% 4,2
Botanik	61	% 3,5
Temel bilimler (fizik, kimya, biyoloji)	38	% 2,2
Meteoroloji	21	% 1,2
Multidisipliner/DB	9	% 0,5
Diğer/DB	30	% 1,7
Ziraat	105	% 6,0
İİB	48	% 2,7
Tarih	46	% 2,6
Arkeoloji	42	% 2,4
Şehir ve Bölge Planlama	29	% 1,7
Multidisipliner/SBB	29	% 1,7
Siyaset Bilimi	16	% 0,9
Sosyoloji	13	% 0,7
Edebiyat-Dil-Yazar	13	% 0,7
Antropoloji	9	% 0,5
Hukuk	8	% 0,5
Eğitim Bilimleri	6	% 0,3
Tıp	5	% 0,3
Psikoloji	3	% 0,2
Demografya	1	% 0,1
Diğer/SBB	126	% 7,2
Turizm	0	% 0,0

EK 3. 1988-2002 döneminde toplam makale sayısının temel konu alanları bakımından dağılımı ile beşeri ve fiziki coğrafya makalelerinin sistematik alt dalları bakımından dağılımları.

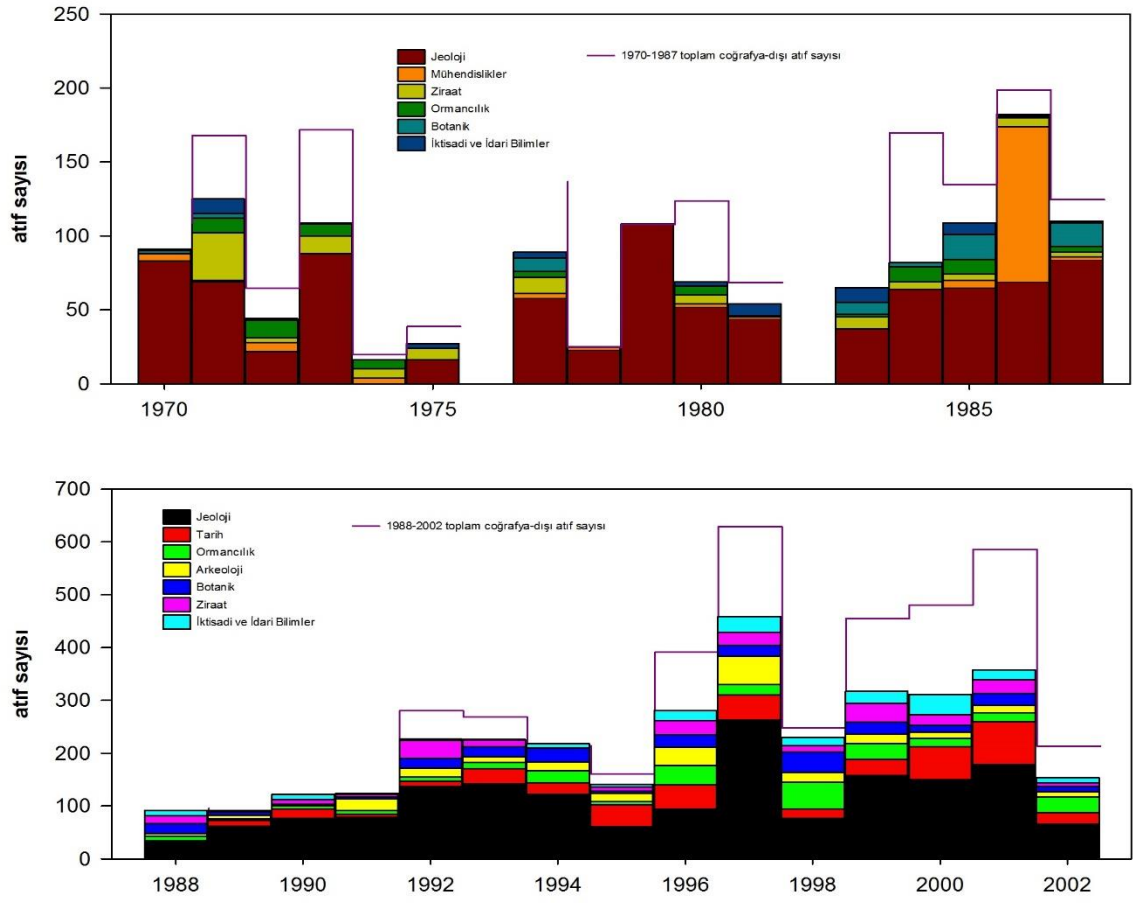
<u>Dönem</u>	Toplam Makale Sayısı	Beşeri Coğrafya	Fiziki Coğrafya	İnsan - Çevre	Bölgesel Coğrafya	Coğrafya-Eğitim	Coğrafya Genel	Coğrafya Diğer
1988-2002	802	359 (% 44,8)	294 (% 36,7)	60 (% 7,5)	41 (% 5,1)	30 (% 3,7)	12 (% 1,5)	6 (% 0,7)

<u>Dönem</u>	Beşeri Coğrafya	Ekonomik Coğrafya	Yerleşme Coğrafyası	Diğer	Nüfus Coğrafyası	Şehir Coğrafyası	Kültürel Coğrafya	Siyasi Coğrafya	Sosyal Coğrafya
1988-2002	359	155 (% 43,2)	68 (%18,9)	44 (%12,3)	41 (% 11,4)	34 (% 9,5)	7 (% 1,9)	6 (% 1,7)	4 (% 1,1)

<u>Dönem</u>	Fiziki Coğrafya	Jeomorfoloji	Klimatoloji	Biyocoğrafya	Diğer
1988-2002	294	162 (% 55,1)	45 (% 15,3)	45 (% 15,3)	42 (% 14,3)

EK 4. 1988-2002 döneminde coğrafya-dışı toplam atıfların doğa bilimleri ve beşeri-sosyal bilimlere göre dağılımı.

Dönem	2003-2015	
Toplam Makale Sayısı	802	
Toplam Atıf Sayısı	14577	
Toplam Disiplin-içi Atıf Sayısı	7386	
Makale Başına Ortalama Disiplin-içi Atıf Sayısı	9,2	
Toplam Disiplin-dışı Atıf Sayısı	5239	
Makale Başına Ortalama Disiplin-dışı Atıf Sayısı	6,5	
Jeoloji	1698	% 32,4
Ormancılık	272	% 5,2
Botanik	247	% 4,7
Mühendislikler	175	% 3,3
Temel bilimler (fizik, kimya, biyoloji)	174	% 3,3
Meteoroloji	68	% 1,3
Multidisipliner/DB	18	% 0,3
Diğer/DB	112	% 2,1
Tarih	446	% 8,5
Arkeoloji	257	% 4,9
Ziraat	236	% 4,5
İİB	195	% 3,7
Multidisipliner/SBB	175	% 3,3
Eğitim Bilimleri	169	% 3,2
Şehir ve Bölge Planlama	160	% 3,1
Edebiyat-Dil-Yazar	129	% 2,5
Tıp	102	% 1,9
Turizm	85	% 1,6
Siyaset Bilimi	81	% 1,5
Sosyoloji	60	% 1,1
Hukuk	31	% 0,6
Antropoloji	27	% 0,5
Demografya	18	% 0,3
Psikoloji	11	% 0,2
Diğer/SBB	293	% 5,6

EK 5. 1970-87 ve 1987-02 dönemlerinden disiplin dışı atıfların önde gelen disiplinlere göre atıf dağılımı.

EK 6. Beşeri coğrafya makalelerinde coğrafya-dışı atıfların sayıları ve yüzdesel dağılımı.

Dönem	1943-2015	
Toplam Makale Sayısı	1007	
Toplam Atıf Sayısı	20828	
Toplam Disiplin-içi Atıf Sayısı	8258	
Makale Başına Ortalama Disiplin-içi Atıf Sayısı	8,2	
Toplam Disiplin-dışı Atıf Sayısı	8120 (% 100)	
Makale Başına Ortalama Disiplin-dışı Atıf Sayısı	8,1	
Tarih	1060	% 13,1
İİB	955	% 11,8
Ziraat	653	% 8,0
Şehir ve Bölge Planlama	554	% 6,8
Multidisipliner/SBB	483	% 5,9
Sosyoloji	402	% 5,0
Edebiyat-Dil-Yazar	326	% 4,0
Turizm	317	% 3,9
Siyaset Bilimi	303	% 3,7
Arkeoloji	231	% 2,8
Eğitim Bilimleri	171	% 2,1
Tıp	159	% 2
Demografya	119	% 1,5
Hukuk	91	% 1,1
Antropoloji	63	% 0,8
Psikoloji	33	% 0,4
Diğer/SBB	716	% 8,8
Dcda*	1484	% 18,3

*dCDA- diğer Disiplin-Dışı Atıflar; beşeri coğrafya makalelerinde doğa bilimleri disiplinlerine yapılan atıf toplamına karşılık gelmektedir. Jeoloji (% 5,2) ve Mühendislikler (% 5) aldıkları atıf ile beşeri coğrafya makalelerinde en çok atıf alan altıncı ve sekizinci kategoriler olmuşlardır.

EK 7. 1943-1969 döneminde beşeri coğrafya makalelerindeki coğrafya-dışı atıfların disiplinler dağılımı.

Dönem	1943-1969	
Toplam Makale Sayısı	72	
Toplam Atıf Sayısı	683	
Toplam Disiplin-içi Atıf Sayısı	329	
Makale Başına Ortalama Disiplin-içi Atıf Sayısı	4,6	
Toplam Disiplin-dışı Atıf Sayısı	251 (% 100)	
Makale Başına Ortalama Disiplin-dışı Atıf Sayısı	3,5	
İİB	42	% 16,7
Multidisipliner/SBB	29	% 11,6
Ziraat	20	% 8,0
Tarih	14	% 5,6
Arkeoloji	10	% 4,0
Edebiyat-Dil-Yazar	6	% 2,4
Tıp	6	% 2,4
Sosyoloji	5	% 2,0
Demografya	5	% 2,0
Eğitim	4	% 1,6
Siyaset Bilimi	3	% 1,2
Hukuk	2	% 0,8
Şehir ve Bölge Planlama	2	% 0,8
Antropoloji	1	% 0,4
Turizm	0	% 0,0
Psikoloji	0	% 0,0
Diğer/SBB	29	% 11,6
dCDA*	73	% 29,1

*dCDA- diğer Disiplin-Dışı Atıflar beşeri coğrafya makalelerinde 1943-1969 döneminde doğa bilimleri disiplinlerine yapılan atıf toplamına karşılık gelmektedir. Bu dönemde Temel Bilimler (% 10,4) ve Jeoloji (% 6) aldıkları atıf ile en çok atıf alan üçüncü ve beşinci disiplinler olmuşlardır.

EK 8. 1970-2002 döneminde beşeri coğrafya makalelerindeki coğrafya-dışı atıfların disiplinler dağılımı.

Dönem	1970-2002	
Toplam Makale Sayısı	429	
Toplam Atıf Sayısı	6876	
Toplam Disiplin-içi Atıf Sayısı	3141	
Makale Başına Ortalama Disiplin-içi Atıf Sayısı	7,3	
Toplam Disiplin-dışı Atıf Sayısı	2417 (% 100)	
Makale Başına Ortalama Disiplin-dışı Atıf Sayısı	5,6	
Tarih	385	% 15,9
Ziraat	221	% 9,1
İİB	220	% 9,1
Şehir ve Bölge Planlama	155	% 6,4
Multidisipliner/SBB	155	% 6,4
Arkeoloji	110	% 4,6
Edebiyat-Dil-Yazar	100	% 4,1
Siyaset Bilimi	86	% 3,6
Turizm	77	% 3,2
Sosyoloji	61	% 2,5
Tıp	60	% 2,5
Eğitim	55	% 2,3
Hukuk	26	% 1,1
Demografya	20	% 0,8
Antropoloji	16	% 0,7
Psikoloji	6	% 0,2
Diğer/SBB	224	% 9,3
dCDA*	440	% 18,2

*dCDA- diğer Disiplin-Dışı Atıflar beşeri coğrafya makalelerinde 1970-2002 döneminde doğa bilimleri disiplinlerine yapılan atıf toplamına karşılık gelmektedir. Bu dönemde Jeoloji (% 8,2) atıf ile en çok atıf alan dördüncü disiplin olmuştur.

EK 9. 2003-2015 döneminde beşeri coğrafya makalelerindeki coğrafya-dışı atıfların disipliner dağılımı.

Dönem	2003-2015	
Toplam Makale Sayısı	506	
Toplam Atıf Sayısı	13269	
Toplam Disiplin-içi Atıf Sayısı	4788	
Makale Başına Ortalama Disiplin-içi Atıf Sayısı	9,5	
Toplam Disiplin-dışı Atıf Sayısı	5456 (% 100)	
Makale Başına Ortalama Disiplin-dışı Atıf Sayısı	10,9	
İİB	693	% 12,7
Tarih	661	%12,1
Ziraat	412	% 7,6
Şehir ve Bölge Planlama	397	% 7,3
Sosyoloji	336	% 6,2
Multidisipliner/SBB	299	% 5,5
Turizm	240	% 4,4
Edebiyat-Dil-Yazar	220	% 4,0
Siyaset Bilimi	214	% 3,9
Eğitim	112	% 2,1
Arkeoloji	111	% 2,0
Demografya	96	% 1,8
Tıp	95	% 1,7
Hukuk	63	% 1,2
Antropoloji	48	% 0,9
Psikoloji	27	% 0,5
Diğer/SBB	462	% 8,5
dCDA*	970	% 17,8

*dCDA- diğer Disiplin-Dışı Atıflar beşeri coğrafya makalelerinde 2003-2015 döneminde doğa bilimleri disiplinlerine yapılan atıf toplamına karşılık gelmektedir. Bu dönemde Mühendislikler (% 6,2) en çok atıf alan altıncı disiplin olmuştur.

EK 10. Ekonomik coğrafya makalelerinde coğrafya-dışı atıfların sayıları ve yüzdesel dağılımı.

Dönem	1943-2015	
Toplam Makale Sayısı	404	
Toplam Atıf Sayısı	8178	
Toplam Disiplin-içi Atıf Sayısı	2980	
Makale Başına Ortalama Disiplin-içi Atıf Sayısı	7,4	
Toplam Disiplin-dışı Atıf Sayısı	3071 (% 100)	
Makale Başına Ortalama Disiplin-dışı Atıf Sayısı	7,6	
Ziraat	513	% 16,7
İİB	499	% 16,2
Turizm	285	% 9,3
Tarih	221	% 7,2
Multidisipliner/SBB	123	% 4,4
Şehir ve Bölge Planlama	110	% 3,6
Edebiyat-Dil-Yazar	75	% 2,4
Siyaset Bilimi	60	% 2,0
Arkeoloji	57	% 1,9
Eğitim Bilimleri	51	% 1,7
Tıp	46	% 1,5
Sosyoloji	45	% 1,5
Hukuk	13	% 0,4
Antropoloji	5	% 0,2
Demografya	4	% 0,1
Psikoloji	3	% 0,1
Diğer/SBB	216	% 7,0
dCDA*	745	% 24,3

*dCDA- diğer Disiplin-Dışı Atıflar; ekonomik coğrafya makalelerinde doğa bilimleri disiplinlerine yapılan atıf toplamına karşılık gelmektedir. Jeoloji (% 6,9) ve Mühendislikler (% 6,7) aldıkları atıf ile beşeri coğrafya makalelerinde en çok atıf alan beşinci ve altıncı kategoriler olmuşlardır.

EK 11. 1943-1969 döneminde ekonomik coğrafya makalelerindeki coğrafya-dışı atıfların disiplinler dağılımı.

Dönem	1943-1969	
Toplam Makale Sayısı	34	
Toplam Atıf Sayısı	423	
Toplam Disiplin-içi Atıf Sayısı	215	
Makale Başına Ortalama Disiplin-içi Atıf Sayısı	6,3	
Toplam Disiplin-dışı Atıf Sayısı	148 (% 100)	
Makale Başına Ortalama Disiplin-dışı Atıf Sayısı	4,4	
İİB	23	% 15,5
Ziraat	18	% 12,2
Multidisipliner/SBB	12	% 8,1
Tarih	8	% 5,4
Tıp	4	% 2,7
Arkeoloji	3	% 2,0
Edebiyat-Dil-Yazar	3	% 2,0
Hukuk	2	% 1,4
Eğitim	2	% 1,4
Antropoloji	1	% 0,7
Sosyoloji	1	% 0,7
Siyaset Bilimi	0	% 0,0
Şehir ve Bölge Planlama	0	% 0,0
Turizm	0	% 0,0
Demografya	0	% 0,0
Psikoloji	0	% 0,0
Diğer/SBB	10	% 6,8
dCDA*	61	% 41,2

*dCDA- diğer Disiplin-Dışı Atıflar; ekonomik coğrafya makalelerinde 1943-1969 döneminde doğa bilimleri disiplinlerine yapılan atıf toplamına karşılık gelmektedir. Bu dönemde Temel Bilimler (% 16,2), Jeoloji (% 6,1) ve Botanik (% 6,1) aldıkları atıf ile dört, beş ve altıncı sıralara karşılık gelirler.

EK 12. 1970-2002 döneminde ekonomik coğrafya makalelerindeki coğrafya-dışı atıfların disiplinler dağılımı.

Dönem	1970-2002	
Toplam Makale Sayısı	177	
Toplam Atıf Sayısı	2855	
Toplam Disiplin-içi Atıf Sayısı	1134	
Makale Başına Ortalama Disiplin-içi Atıf Sayısı	6,4	
Toplam Disiplin-dışı Atıf Sayısı	1049 (% 100)	
Makale Başına Ortalama Disiplin-dışı Atıf Sayısı	5,9	
Ziraat	165	% 15,7
İİB	144	% 13,7
Tarih	111	% 10,6
Turizm	74	% 7,1
Multidisipliner/SBB	55	% 5,2
Şehir ve Bölge Planlama	38	% 3,6
Edebiyat-Dil-Yazar	33	% 3,1
Arkeoloji	28	% 2,7
Tıp	25	% 2,4
Siyaset Bilimi	22	% 2,1
Eğitim	17	% 1,6
Sosyoloji	7	% 0,7
Hukuk	6	% 0,6
Demografya	3	% 0,3
Psikoloji	2	% 0,2
Antropoloji	2	% 0,2
Diğer/SBB	79	% 7,5
dCDA*	238	% 22,7

*dCDA- diğer Disiplin-Dışı Atıflar ekonomik coğrafya makalelerinde 1970-2002 döneminde doğa bilimleri disiplinlerine yapılan atıf toplamına karşılık gelmektedir. Bu dönemde Jeoloji (% 9,9) en çok atıf alan dördüncü disiplindir.

EK 13. 2003-2015 döneminde ekonomik coğrafya makalelerindeki coğrafya-dışı atıfların disiplinler dağılımı.

Dönem	2003-2015	
Toplam Makale Sayısı	193	
Toplam Atıf Sayısı	4900	
Toplam Disiplin-içi Atıf Sayısı	1631	
Makale Başına Ortalama Disiplin-içi Atıf Sayısı	8,5	
Toplam Disiplin-dışı Atıf Sayısı	1875 (% 100)	
Makale Başına Ortalama Disiplin-dışı Atıf Sayısı	9,7	
İİB	332	% 17,7
Ziraat	330	% 17,6
Turizm	211	% 11,3
Tarih	102	% 5,4
Şehir ve Bölge Planlama	72	% 3,8
Multidisipliner/SBB	56	% 3,0
Edebiyat-Dil-Yazar	39	% 2,1
Siyaset Bilimi	38	% 2,0
Sosyoloji	37	% 2,0
Eğitim	32	% 1,7
Arkeoloji	26	% 1,4
Tıp	17	% 0,9
Hukuk	6	% 0,3
Antropoloji	2	% 0,1
Psikoloji	1	% 0,1
Demografya	1	% 0,1
Diğer/SBB	127	% 6,8
dCDA*	446	% 23,8

*dCDA- diğer Disiplin-Dışı Atıflar; ekonomik coğrafya makalelerinde 2003-2015 döneminde doğa bilimleri disiplinlerine yapılan atıf toplamına karşılık gelmektedir. Bu dönemde Mühendislikler (% 8,7) en çok atıf alan dördüncü disiplindir.

EK 14. Nüfus coğrafyası makalelerinde coğrafya-dışı atıfların sayıları ve yüzdesel dağılımı.

Dönem	1943-2015	
Toplam Makale Sayısı	126	
Toplam Atıf Sayısı	2437	
Toplam Disiplin-içi Atıf Sayısı	998	
Makale Başına Ortalama Disiplin-içi Atıf Sayısı	7,9	
Toplam Disiplin-dışı Atıf Sayısı	911 (% 100)	
Makale Başına Ortalama Disiplin-dışı Atıf Sayısı	7,2	
Sosyoloji	158	% 17,3
Tarih	149	% 16,4
İİB	134	% 14,7
Demografya	105	% 11,5
Multidisipliner/SBB	58	% 6,4
Siyaset Bilimi	44	% 4,8
Edebiyat-Dil-Yazar	36	% 4,0
Şehir Ve Bölge Planlama	33	% 3,6
Antropoloji	20	% 2,2
Eğitim Bilimleri	20	% 2,2
Arkeoloji	12	% 1,3
Hukuk	9	% 1,0
Psikoloji	7	% 0,8
Tıp	7	% 0,8
Ziraat	7	% 0,8
Turizm	6	% 0,7
Diğer/SBB	81	% 8,9
dCDA*	25	% 2,7

*dCDA- diğer Disiplin-Dışı Atıflar; nüfus coğrafyası makalelerinde doğa bilimleri disiplinlerine yapılan atıf toplamına karşılık gelmektedir.

EK 15. 1943-1969 döneminde nüfus coğrafyası makalelerindeki coğrafya-dışı atıfların disiplinler dağılımı.

Dönem	1943-1969	
Toplam Makale Sayısı	13	
Toplam Atıf Sayısı	96	
Toplam Disiplin-içi Atıf Sayısı	38	
Makale Başına Ortalama Disiplin-içi Atıf Sayısı	2,9	
Toplam Disiplin-dışı Atıf Sayısı	30 (% 100)	
Makale Başına Ortalama Disiplin-dışı Atıf Sayısı	2,3	
İİB	11	% 36,7
Demografya	5	% 16,7
Multidisipliner/SBB	3	% 10,0
Arkeoloji	2	% 6,7
Sosyoloji	1	% 3,3
Siyaset Bilimi	1	% 3,3
Tarih	1	% 3,3
Ziraat	1	% 3,3
Eğitim	1	% 3,3
Şehir ve Bölge Planlama	1	% 3,3
Diğer/SBB	1	% 3,3
Psikoloji	0	% 0,0
Antropoloji	0	% 0,0
Hukuk	0	% 0,0
Tıp	0	% 0,0
Turizm	0	% 0,0
Edebiyat-Dil-Yazar	0	% 0,0
dCDA*	2	% 6,7

*dCDA- diğer Disiplin-Dışı Atıflar nüfus coğrafyası makalelerinde 1943-1969 döneminde doğa bilimleri disiplinlerine yapılan atıf toplamına karşılık gelmektedir

EK-16. 1970-2002 döneminde nüfus coğrafyası makalelerindeki coğrafya-dışı atıfların disiplinler dağılımı.

Dönem	1970-2002	
Toplam Makale Sayısı	51	
Toplam Atıf Sayısı	586	
Toplam Disiplin-içi Atıf Sayısı	304	
Makale Başına Ortalama Disiplin-içi Atıf Sayısı	6	
Toplam Disiplin-dışı Atıf Sayısı	150 (% 100)	
Makale Başına Ortalama Disiplin-dışı Atıf Sayısı	2,9	
Tarih	40	% 26,7
İİB	21	% 14,0
Demografiya	13	% 8,7
Sosyoloji	9	% 6,0
Şehir ve Bölge Planlama	8	% 5,3
Arkeoloji	7	% 4,7
Multidisipliner/SBB	7	% 4,7
Siyaset Bilimi	6	% 4,0
Ziraat	5	% 3,3
Eğitim	5	% 3,3
Edebiyat-Dil-Yazar	5	% 3,3
Hukuk	2	% 1,3
Antropoloji	1	% 0,7
Tıp	1	% 0,7
Diğer/SBB	13	% 8,7
Turizm	0	% 0,0
Psikoloji	0	% 0,0
dCDA*	7	% 4,7

*dCDA- diğer Disiplin-Dışı Atıflar; nüfus coğrafyası makalelerinde 1970-2002 döneminde doğa bilimleri disiplinlerine yapılan atıf toplamına karşılık gelmektedir

EK 17. 2003-2015 döneminde nüfus coğrafyası makalelerindeki coğrafya-dışı atıfların disiplinler dağılımı.

Dönem	2003-2015	
Toplam Makale Sayısı	61	
Toplam Atıf Sayısı	1755	
Toplam Disiplin-içi Atıf Sayısı	656	
Makale Başına Ortalama Disiplin-içi Atıf Sayısı	10,8	
Toplam Disiplin-dışı Atıf Sayısı	732 (% 100)	
Makale Başına Ortalama Disiplin-dışı Atıf Sayısı	12	
Sosyoloji	148	% 20,2
Tarih	108	% 14,8
İİB	102	% 13,9
Demografya	87	% 11,9
Multidisipliner/SBB	48	% 6,6
Siyaset Bilimi	37	% 5,1
Edebiyat-Dil-Yazar	31	% 4,2
Şehir ve Bölge Planlama	24	% 3,3
Antropoloji	19	% 2,6
Eğitim	15	% 2,0
Hukuk	7	% 1,0
Psikoloji	7	% 1,0
Tıp	6	% 0,8
Turizm	6	% 0,8
Arkeoloji	3	% 0,3
Ziraat	1	% 0,3
Diğer/SBB	67	% 9,2
dCDA	16	% 2,2

*dCDA- diğer Disiplin-Dışı Atıflar; nüfus coğrafyası makalelerinde 2003-2015 döneminde doğa bilimleri disiplinlerine yapılan atıf toplamına karşılık gelmektedir

EK 18. Yerleşme coğrafyası makalelerinde coğrafya-dışı atıfların sayıları ve yüzdesel dağılımı.

Dönem	1943-2015	
Toplam Makale Sayısı	139	
Toplam Atıf Sayısı	2498	
Toplam Disiplin-içi Atıf Sayısı	1410	
Makale Başına Ortalama Disiplin-içi Atıf Sayısı	10,1	
Toplam Disiplin-dışı Atıf Sayısı	761 (% 100)	
Makale Başına Ortalama Disiplin-dışı Atıf Sayısı	5,5	
Tarih	194	% 25,5
Arkeoloji	65	% 8,5
Şehir ve Bölge Planlama	55	% 7,2
Edebiyat-Dil-Yazar	51	% 6,7
Multidisipliner/SBB	51	% 6,7
İİB	28	% 3,7
Sosyoloji	28	% 3,7
Tıp	24	% 3,2
Eğitim Bilimleri	23	% 3,0
Ziraat	23	% 3,0
Siyaset Bilimi	18	% 2,4
Antropoloji	12	% 1,6
Hukuk	11	% 1,4
Psikoloji	1	% 0,1
Turizm	0	% 0,0
Demografya	0	% 0,0
Diğer/SBB	81	% 10,6
dCDA*	96	% 12,6

*dCDA- diğer Disiplin-Dışı Atıflar; yerleşme coğrafyası makalelerinde doğa bilimleri disiplinlerine yapılan atıf toplamına karşılık) Gelmektedir. Jeoloji (% 7,4) en çok atıf alan üçüncü disiplindir.

EK 19. 1943-1969 döneminde yerleşme coğrafyası makalelerindeki coğrafya-dışı atıfların disiplinler dağılımı.

Dönem	1943-1969	
Toplam Makale Sayısı	11	
Toplam Atıf Sayısı	46	
Toplam Disiplin-içi Atıf Sayısı	28	
Makale Başına Ortalama Disiplin-içi Atıf Sayısı	2,5	
Toplam Disiplin-dışı Atıf Sayısı	17 (% 100)	
Makale Başına Ortalama Disiplin-dışı Atıf Sayısı	1,5	
Sosyoloji	2	% 11,8
Arkeoloji	2	% 11,8
Multidisipliner/SBB	2	% 11,8
Ziraat	1	% 5,9
Eğitim	1	% 5,9
Şehir ve Bölge Planlama	1	% 5,9
Diğer/SBB	5	% 29,4
İİB	0	% 0,0
Psikoloji	0	% 0,0
Siyaset Bilimi	0	% 0,0
Tarih	0	% 0,0
Antropoloji	0	% 0,0
Hukuk	0	% 0,0
Demografya	0	% 0,0
Tıp	0	% 0,0
Turizm	0	% 0,0
Edebiyat-Dil-Yazar	0	% 0,0
dCDA*	3	% 17,6

*dCDA- diğer Disiplin-Dışı Atıflar; nüfus yerleşme coğrafyası makalelerinde 1943-1969 döneminde doğa bilimleri disiplinlerine yapılan atıf toplamına karşılık gelmektedir. Jeoloji (% 17,6) en çok atıf alan disiplindir.

EK 20. 1970-2002 döneminde yerleşme coğrafyası makalelerindeki coğrafya-dışı atıfların disiplinler dağılımı.

Dönem	1970-2002	
Toplam Makale Sayısı	81	
Toplam Atıf Sayısı	1427	
Toplam Disiplin-içi Atıf Sayısı	826	
Makale Başına Ortalama Disiplin-içi Atıf Sayısı	10,2	
Toplam Disiplin-dışı Atıf Sayısı	420 (% 100)	
Makale Başına Ortalama Disiplin-dışı Atıf Sayısı	5,2	
Tarih	91	% 21,7
Arkeoloji	37	% 8,8
Şehir ve Bölge Planlama	33	% 7,9
Edebiyat-Dil-Yazar	26	% 6,2
Multidisipliner/SBB	22	% 5,2
Sosyoloji	21	% 5,0
Tıp	19	% 4,5
Eğitim	14	% 3,3
Ziraat	13	% 3,1
Siyaset Bilimi	12	% 2,9
İİB	11	% 2,6
Antropoloji	9	% 2,1
Hukuk	7	% 1,7
Diğer/SBB	43	% 10,2
Psikoloji	0	% 0,0
Demografya	0	% 0,0
Turizm	0	% 0,0
dCDA*	62	% 14,8

*dCDA- diğer Disiplin-Dışı Atıflar yerleşme coğrafyası makalelerinde 1970-2002 döneminde doğa bilimleri disiplinlerine yapılan atıf toplamına karşılık gelmektedir. Jeoloji (% 9,3) en çok atıf alan ikinci disiplindir.

EK 21. 2003-2015 döneminde yerleşme coğrafyası makalelerindeki coğrafya-dışı atıfların disiplinler dağılımı.

Dönem	2003-2015	
Toplam Makale Sayısı	47	
Toplam Atıf Sayısı	1025	
Toplam Disiplin-içi Atıf Sayısı	556	
Makale Başına Ortalama Disiplin-içi Atıf Sayısı	11,8	
Toplam Disiplin-dışı Atıf Sayısı	323 (% 100)	
Makale Başına Ortalama Disiplin-dışı Atıf Sayısı	6,9	
Tarih	103	% 31,9
Multidisipliner/SBB	27	% 8,4
Arkeoloji	26	% 8,0
Edebiyat-Dil-Yazar	25	% 7,7
Şehir ve Bölge Planlama	21	% 6,5
İİB	17	% 5,3
Ziraat	9	% 2,8
Eğitim	8	% 2,5
Siyaset Bilimi	6	% 1,9
Sosyoloji	5	% 1,5
Tıp	5	% 1,5
Hukuk	4	% 1,2
Antropoloji	3	% 0,9
Psikoloji	1	% 0,3
Diğer/SBB	33	% 10,2
Turizm	0	% 0,0
Demografya	0	% 0,0
dCDA*	30	% 9,3

*dCDA- diğer Disiplin-Dışı Atıflar; yerleşme coğrafyası makalelerinde 2003-2015 döneminde doğa bilimleri disiplinlerine yapılan atıf toplamına karşılık gelmektedir.

EK 22. Fiziki Coğrafya makalelerinde coğrafya-dışı atıfların sayıları ve yüzdesel dağılımı.

Dönem	1943-2015	
Toplam Makale Sayısı	790	
Toplam Atıf Sayısı	16323	
Toplam Disiplin-içi Atıf Sayısı	8078	
Makale Başına Ortalama Disiplin-içi Atıf Sayısı	10,2	
Toplam Disiplin-dışı Atıf Sayısı	6676	
Makale Başına Ortalama Disiplin-dışı Atıf Sayısı	8,5	
Jeoloji	3744	% 56,1
Mühendislikler	510	% 7,6
Botanik	393	% 5,9
Ormancılık	376	% 5,6
Meteoroloji	275	% 4,1
Temel Bilimler	274	% 4,1
Multidisipliner/DB	43	% 0,6
Diğer/DB	282	% 4,2
dCDA*	779	% 11,8

*dCDA- diğer Disiplin-Dışı Atıflar; fiziki coğrafya makalelerinde sosyal/beşeri bilimleri disiplinlerine yapılan atıf toplamına karşılık gelmektedir.

EK 23. 1943-1969 döneminde fiziki coğrafya makalelerindeki coğrafya-dışı atıfların disiplinler dağılımı.

Dönem	1943-1969	
Toplam Makale Sayısı	148	
Toplam Atıf Sayısı	1482	
Toplam Disiplin-içi Atıf Sayısı	681	
Makale Başına Ortalama Disiplin-içi Atıf Sayısı	4,6	
Toplam Disiplin-dışı Atıf Sayısı	734 (% 100)	
Makale Başına Ortalama Disiplin-dışı Atıf Sayısı	4,9	
Jeoloji	515	% 70,2
Ormancılık	31	% 4,2
Meteoroloji	30	% 4,1
Botanik	20	% 2,7
Multidisipliner/DB	18	% 2,5
Mühendislikler	10	% 1,4
Temel bilimler (fizik, kimya, biyoloji)	1	% 0,1
Diğer/DB	3	% 0,4
dCDA*	106	% 14,4

*dCDA- diğer Disiplin-Dışı Atıflar; fiziki coğrafya makalelerinde 1943-1969 döneminde doğa bilimleri disiplinlerine yapılan atıf toplamına karşılık gelmektedir

EK 24. 1970-2002 döneminde fiziki coğrafya makalelerindeki coğrafya-dışı atıfların disiplinler dağılımı.

Dönem	1970-2002	
Toplam Makale Sayısı	441	
Toplam Atıf Sayısı	8949	
Toplam Disiplin-içi Atıf Sayısı	4741	
Makale Başına Ortalama Disiplin-içi Atıf Sayısı	10,8	
Toplam Disiplin-dışı Atıf Sayısı	3558 (% 100)	
Makale Başına Ortalama Disiplin-dışı Atıf Sayısı	8,1	
Jeoloji	2118	% 59,5
Botanik	270	% 7,6
Ormancılık	244	% 6,9
Mühendislikler	216	% 6,1
Temel bilimler (fizik, kimya, biyoloji)	138	% 3,9
Meteoroloji	66	% 1,9
Multidisipliner/DB	19	% 0,5
Diğer/DB	90	% 2,5
dCDA*	397	% 11,2

*dCDA- diğer Disiplin-Dışı Atıflar; fiziki coğrafya makalelerinde 1970-2002 döneminde doğa bilimleri disiplinlerine yapılan atıf toplamına karşılık gelmektedir

EK 25. 2003-2015 döneminde fiziki coğrafya makalelerindeki coğrafya-dışı atıfların disiplinler dağılımı.

Dönem	2003-2015	
Toplam Makale Sayısı	202	
Toplam Atıf Sayısı	5636	
Toplam Disiplin-içi Atıf Sayısı	2656	
Makale Başına Ortalama Disiplin-içi Atıf Sayısı	13,1	
Toplam Disiplin-dışı Atıf Sayısı	2184 (% 100)	
Makale Başına Ortalama Disiplin-dışı Atıf Sayısı	10,8	
Jeoloji	1043	% 47,8
Meteoroloji	179	% 8,2
Mühendislikler	179	% 8,2
Temel bilimler (fizik, kimya, biyoloji)	131	% 6,0
Botanik	102	% 4,7
Ormancılık	100	% 4,6
Multidisipliner/DB	5	% 0,2
Diğer/DB	184	% 8,6
dCDA*	261	% 12,0

*dCDA- diğer Disiplin-Dışı Atıflar; fiziki coğrafya makalelerinde 2003-2015 döneminde doğa bilimleri disiplinlerine yapılan atıf toplamına karşılık gelmektedir.

EK 26. Jeomorfoloji makalelerinde coğrafya-dışı atıfların sayıları ve yüzdesel dağılımı.

Dönem	1943-2015	
Toplam Makale Sayısı	471	
Toplam Atıf Sayısı	10075	
Toplam Disiplin-içi Atıf Sayısı	5130	
Makale Başına Ortalama Disiplin-içi Atıf Sayısı	10,9	
Toplam Disiplin-dışı Atıf Sayısı	4172	
Makale Başına Ortalama Disiplin-dışı Atıf Sayısı	8,9	
Jeoloji	3305	% 79,2
Mühendislikler	203	% 4,9
Temel bilimler	59	% 1,4
Ormancılık	22	% 0,5
Botanik	21	% 0,5
Meteoroloji	12	% 0,3
Multidisipliner/DB	25	% 0,6
Diğer/DB	133	% 3,2
dCDA*	392	% 9,4

*dCDA- diğer Disiplin-Dışı Atıflar; jeomorfoloji makalelerinde sosyal/beşeri bilimleri disiplinlerine yapılan atıf toplamına karşılık gelmektedir.

EK 27. 1943-1969 döneminde jeomorfoloji makalelerindeki coğrafya-dışı atıfların disiplinler dağılımı.

Dönem	1943-1969	
Toplam Makale Sayısı	108	
Toplam Atıf Sayısı	1148	
Toplam Disiplin-içi Atıf Sayısı	516	
Makale Başına Ortalama Disiplin-içi Atıf Sayısı	4,8	
Toplam Disiplin-dışı Atıf Sayısı	589 (% 100)	
Makale Başına Ortalama Disiplin-dışı Atıf Sayısı	5,5	
Jeoloji	491	% 83,4
Multidisipliner/DB	10	% 1,7
Botanik	10	% 1,7
Mühendislikler	6	% 1,0
Temel bilimler (fizik, kimya, biyoloji)	3	% 0,5
Meteoroloji	2	% 0,3
Diğer/DB	1	% 0,2
Ormancılık	0	% 0,0
dCDA*	66	% 11,2

*dCDA- diğer Disiplin-Dışı Atıflar; jeomorfoloji makalelerinde 1943-1969 döneminde doğa bilimleri disiplinlerine yapılan atıf toplamına karşılık gelmektedir

EK 28. 1970-2002 döneminde jeomorfoloji makalelerindeki coğrafya-dışı atıfların disiplinler dağılımı.

Dönem	1970-2002	
Toplam Makale Sayısı	263	
Toplam Atıf Sayısı	5909	
Toplam Disiplin-içi Atıf Sayısı	3094	
Makale Başına Ortalama Disiplin-içi Atıf Sayısı	11,3	
Toplam Disiplin-dışı Atıf Sayısı	2443 (% 100)	
Makale Başına Ortalama Disiplin-dışı Atıf Sayısı	9,2	
Jeoloji	1911	% 78,2
Mühendislikler	150	% 6,1
Temel bilimler (fizik, kimya, biyoloji)	30	% 1,2
Ormancılık	18	% 0,7
Multidisipliner/DB	14	% 0,6
Botanik	9	% 0,4
Meteoroloji	8	% 0,3
Diğer/DB	66	% 2,7
dCDA	237	% 9,7

*dCDA- diğer Disiplin-Dışı Atıflar; jeomorfoloji makalelerinde 1970-2002 döneminde doğa bilimleri disiplinlerine yapılan atıf toplamına karşılık gelmektedir.

EK 29. 2003-2015 döneminde jeomorfoloji makalelerindeki coğrafya-dışı atıfların disiplinler dağılımı.

Dönem	2003-2015	
Toplam Makale Sayısı	101	
Toplam Atıf Sayısı	3018	
Toplam Disiplin-içi Atıf Sayısı	1520	
Makale Başına Ortalama Disiplin-içi Atıf Sayısı	15	
Toplam Disiplin-dışı Atıf Sayısı	1139 (% 100)	
Makale Başına Ortalama Disiplin-dışı Atıf Sayısı	11,3	
Jeoloji	903	% 79,3
Mühendislikler	47	% 4,1
Temel bilimler (fizik, kimya, biyoloji)	26	% 2,3
Ormancılık	4	% 0,4
Botanik	2	% 0,2
Meteoroloji	2	% 0,2
Multidisipliner/DB	2	% 0,2
Diğer/DB	67	% 5,7
dCDA*	90	% 7,7

*dCDA- diğer Disiplin-Dışı Atıflar; jeomorfoloji makalelerinde 2003-2015 döneminde doğa bilimleri disiplinlerine yapılan atıf toplamına karşılık gelmektedir

EK 30. Klimatoloji makalelerinde coğrafya-dışı atıfların sayıları ve yüzdesel dağılımı.

Dönem	1943-2015	
Toplam Makale Sayısı	119	
Toplam Atıf Sayısı	2052	
Toplam Disiplin-içi Atıf Sayısı	1186	
Makale Başına Ortalama Disiplin-içi Atıf Sayısı	10	
Toplam Disiplin-dışı Atıf Sayısı	547	
Makale Başına Ortalama Disiplin-dışı Atıf Sayısı	4,6	
Meteoroloji	231	% 42,2
Mühendislikler	59	% 10,8
Temel bilimler	44	% 8,0
Jeoloji	35	% 6,4
Ormancılık	23	% 4,2
Multidisipliner/DB	7	% 1,3
Botanik	6	% 1,1
Diğer/DB	52	% 9,5
dCDA*	90	% 16,5

*dCDA- diğer Disiplin-Dışı Atıflar; klimatoloji makalelerinde sosyal/beşeri bilimleri disiplinlerine yapılan atıf toplamına karşılık gelmektedir.

EK 31. 1943-1969 döneminde klimatoloji makalelerindeki coğrafya-dışı atıfların disiplinler dağılımı.

Dönem	1943-1969	
Toplam Makale Sayısı	20	
Toplam Atıf Sayısı	150	
Toplam Disiplin-içi Atıf Sayısı	102	
Makale Başına Ortalama Disiplin-içi Atıf Sayısı	5,1	
Toplam Disiplin-dışı Atıf Sayısı	37 (% 100)	
Makale Başına Ortalama Disiplin-dışı Atıf Sayısı	1,9	
Meteoroloji	26	% 70,3
Multidisipliner/DB	7	% 18,9
Jeoloji	1	% 2,7
Botanik	0	% 0,0
Ormancılık	0	% 0,0
Temel bilimler (fizik, kimya, biyoloji)	0	% 0,0
Mühendislikler	0	% 0,0
Diğer/DB	0	% 0,0
dCDA*	3	% 8,1

*dCDA- diğer Disiplin-Dışı Atıflar; klimatoloji makalelerinde 1943-1969 döneminde doğa bilimleri disiplinlerine yapılan atıf toplamına karşılık gelmektedir.

EK 31. 1970-2002 döneminde klimatoloji makalelerindeki coğrafya-dışı atıfların disiplinler dağılımı.

Dönem	1970-2002	
Toplam Makale Sayısı	55	
Toplam Atıf Sayısı	646	
Toplam Disiplin-içi Atıf Sayısı	450	
Makale Başına Ortalama Disiplin-içi Atıf Sayısı	8,2	
Toplam Disiplin-dışı Atıf Sayısı	142 (% 100)	
Makale Başına Ortalama Disiplin-dışı Atıf Sayısı	2,6	
Meteoroloji	48	% 33,8
Temel bilimler (fizik, kimya, biyoloji)	26	% 18,3
Mühendislikler	19	% 13,4
Jeoloji	16	% 11,3
Ormancılık	6	% 4,2
Botanik	5	% 3,5
Diğer/DB	2	% 1,4
Multidisipliner/DB	0	% 0,0
dCDA*	20	% 14,1

*dCDA- diğer Disiplin-Dışı Atıflar; klimatoloji makalelerinde 1970-2002 döneminde doğa bilimleri disiplinlerine yapılan atıf toplamına karşılık gelmektedir

EK 32. 2003-2015 döneminde klimatoloji makalelerindeki coğrafya-dışı atıfların disiplinler dağılımı.

Dönem	2003-2015	
Toplam Makale Sayısı	43	
Toplam Atıf Sayısı	1247	
Toplam Disiplin-içi Atıf Sayısı	626	
Makale Başına Ortalama Disiplin-içi Atıf Sayısı	14,6	
Toplam Disiplin-dışı Atıf Sayısı	368 (% 100)	
Makale Başına Ortalama Disiplin-dışı Atıf Sayısı	8,6	
Meteoroloji	156	% 42,4
Mühendislikler	40	% 10,9
Jeoloji	18	% 4,9
Temel bilimler (fizik, kimya, biyoloji)	18	% 4,9
Ormancılık	17	% 4,6
Botanik	1	% 0,3
Diğer/DB	50	% 13,6
Multidisipliner/DB	0	% 0,0
dCDA*	68	% 18,5

*dCDA- diğer Disiplin-Dışı Atıflar; klimatoloji makalelerinde 2003-2015 döneminde doğa bilimleri disiplinlerine yapılan atıf toplamına karşılık gelmektedir

EK 33. Biyocoğrafya makalelerinde coğrafya-dışı atıfların sayıları ve yüzdesel dağılımı.

Dönem	1943-2015	
Toplam Makale Sayısı	100	
Toplam Atıf Sayısı	2058	
Toplam Disiplin-içi Atıf Sayısı	818	
Makale Başına Ortalama Disiplin-içi Atıf Sayısı	8,1	
Toplam Disiplin-dışı Atıf Sayısı	1092	
Makale Başına Ortalama Disiplin-dışı Atıf Sayısı	10,9	
Botanik	343	% 31,4
Ormancılık	280	% 25,6
Temel bilimler	154	% 14,1
Jeoloji	54	% 4,9
Mühendislikler	11	% 1,0
Meteoroloji	3	% 0,3
Multidisipliner/DB	5	% 0,5
Diğer/DB	42	% 3,8
dCDA*	200	% 18,3

*dCDA- diğer Disiplin-Dışı Atıflar; biyocoğrafya makalelerinde sosyal/beşeri bilimleri disiplinlerine yapılan atıf toplamına karşılık gelmektedir.

EK 34. 1943-1969 döneminde biyocoğrafya makalelerindeki coğrafya-dışı atıfların disiplinler dağılımı.

Dönem	1943-1969	
Toplam Makale Sayısı	9	
Toplam Atıf Sayısı	94	
Toplam Disiplin-içi Atıf Sayısı	15	
Makale Başına Ortalama Disiplin-içi Atıf Sayısı	1,7	
Toplam Disiplin-dışı Atıf Sayısı	74 (% 100)	
Makale Başına Ortalama Disiplin-dışı Atıf Sayısı	8,2	
Ormancılık	28	% 37,8
Botanik	7	% 9,5
Jeoloji	4	% 5,4
Multidisipliner/DB	1	% 1,4
Temel bilimler (fizik, kimya, biyoloji)	0	% 0,0
Meteoroloji	0	% 0,0
Mühendislikler	0	% 0,0
Diğer/DB	0	% 0,0
dCDA*	34	% 45,9

*dCDA- diğer Disiplin-Dışı Atıflar biyocoğrafya; makalelerinde 1943-1969 döneminde doğa bilimleri disiplinlerine yapılan atıf toplamına karşılık gelmektedir.

EK 35. 1970-2002 döneminde biyocoğrafya makalelerindeki coğrafya-dışı atıfların disiplinler dağılımı.

Dönem	1970-2002	
Toplam Makale Sayısı	65	
Toplam Atıf Sayısı	1327	
Toplam Disiplin-içi Atıf Sayısı	575	
Makale Başına Ortalama Disiplin-içi Atıf Sayısı	8,8	
Toplam Disiplin-dışı Atıf Sayısı	661 (% 100)	
Makale Başına Ortalama Disiplin-dışı Atıf Sayısı	10,2	
Botanik	238	% 36,0
Ormancılık	185	% 28,0
Temel bilimler (fizik, kimya, biyoloji)	78	% 11,8
Jeoloji	28	% 4,2
Mühendislikler	11	% 1,7
Multidisipliner/DB	4	% 0,6
Meteoroloji	1	% 0,2
Diğer/DB	11	% 1,7
dCDA*	105	% 15,9

*dCDA- diğer Disiplin-Dışı Atıflar; biyocoğrafya makalelerinde 1970-2002 döneminde doğa bilimleri disiplinlerine yapılan atıf toplamına karşılık gelmektedir

EK 36. 2003-2015 döneminde biyocoğrafya makalelerindeki coğrafya-dışı atıfların disiplinler dağılımı.

Dönem	2003-2015	
Toplam Makale Sayısı	26	
Toplam Atıf Sayısı	637	
Toplam Disiplin-içi Atıf Sayısı	228	
Makale Başına Ortalama Disiplin-içi Atıf Sayısı	8,8	
Toplam Disiplin-dışı Atıf Sayısı	356 (% 100)	
Makale Başına Ortalama Disiplin-dışı Atıf Sayısı	13,7	
Botanik	98	% 27,5
Temel bilimler (fizik, kimya, biyoloji)	76	% 21,3
Ormancılık	67	% 18,8
Jeoloji	22	% 6,2
Meteoroloji	2	% 0,6
Diğer/DB	31	% 8,7
Mühendislikler	0	% 0,0
Multidisipliner/DB	0	% 0,0
dCDA*	60	% 16,9

*dCDA- diğer Disiplin-Dışı Atıflar; biyocoğrafya makalelerinde 2003-2015 döneminde doğa bilimleri disiplinlerine yapılan atıf toplamına karşılık gelmektedir

EK 37. Bölgesel coğrafya makalelerinde doğa bilimleri ve beşeri/sosyal bilimler disiplinlerine yapılan atıf sayıları ve dağılımı.

Dönem	1943-2015	
Toplam Makale Sayısı	110	
Toplam Atıf Sayısı	1964	
Toplam Disiplin-içi Atıf Sayısı	1053	
Makale Başına Ortalama Disiplin-içi Atıf Sayısı	9,6	
Toplam Disiplin-dışı Atıf Sayısı	645 (% 100)	
Makale Başına Ortalama Disiplin-dışı Atıf Sayısı	5,9	
Jeoloji	223	% 34,6
Ormancılık	13	% 2,0
Temel Bilimler	13	% 2,0
Mühendislikler	8	% 1,2
Botanik	6	% 0,9
Multidisipliner/DB	2	% 0,3
Meteoroloji	1	% 0,2
Diğer/DB	9	% 1,4
Tarih	68	% 10,5
Arkeoloji	49	% 7,6
İİB	33	% 5,1
Şehir Ve Bölge Planlama	33	% 5,1
Ziraat	31	% 4,8
Multidisipliner/SBB	30	% 4,7
Edebiyat-Dil-Yazar	27	% 4,2
Turizm	21	% 3,3
Sosyoloji	9	% 1,4
Eğitim Bilimleri	9	% 1,4
Tıp	8	% 1,2
Hukuk	7	% 1,1
Siyaset Bilimi	6	% 0,9
Antropoloji	3	% 0,5
Diğer/SBB	36	% 5,6
Psikoloji	0	% 0,0
Demografya	0	% 0,0

EK 38. 1943-1969 döneminde bölgesel coğrafya makalelerindeki coğrafya-dışı atıfların disiplinler dağılımı.

Dönem	1943-1969	
Toplam Makale Sayısı	16	
Toplam Atıf Sayısı	84	
Toplam Disiplin-içi Atıf Sayısı	42	
Makale Başına Ortalama Disiplin-içi Atıf Sayısı	2,6	
Toplam Disiplin-dışı Atıf Sayısı	31 (% 100)	
Makale Başına Ortalama Disiplin-dışı Atıf Sayısı	1,9	
Jeoloji	15	% 48,4
Botanik	1	% 3,2
Ormancılık	0	% 0,0
Temel bilimler (fizik, kimya, biyoloji)	0	% 0,0
Meteoroloji	0	% 0,0
Mühendislikler	0	% 0,0
Diğer/DB	0	% 0,0
Multidisipliner/DB	0	% 0,0
Multidisipliner/SBB	5	% 16,1
Şehir ve Bölge Planlama	3	% 9,7
Edebiyat-Dil-Yazar	2	% 6,5
Tarih	1	% 3,2
Arkeoloji	1	% 3,2
Ziraat	1	% 3,2
Tıp	0	% 0,0
Diğer/SBB	2	% 6,5
İİB	0	% 0,0
Sosyoloji	0	% 0,0
Psikoloji	0	% 0,0
Siyaset Bilimi	0	% 0,0
Antropoloji	0	% 0,0
Hukuk	0	% 0,0
Demografya	0	% 0,0
Eğitim Bilimleri	0	% 0,0
Turizm	0	% 0,0

EK 39. 1970-2002 döneminde bölgesel coğrafya makalelerindeki coğrafya-dışı atıfların disiplinler dağılımı.

Dönem	1970-2002	
Toplam Makale Sayısı	49	
Toplam Atıf Sayısı	880	
Toplam Disiplin-içi Atıf Sayısı	426	
Makale Başına Ortalama Disiplin-içi Atıf Sayısı	8,7	
Toplam Disiplin-dışı Atıf Sayısı	340 (% 100)	
Makale Başına Ortalama Disiplin-dışı Atıf Sayısı	6,9	
Jeoloji	124	% 36,5
Ormancılık	7	% 2,1
Temel bilimler (fizik, kimya, biyoloji)	7	% 2,1
Mühendislikler	6	% 1,8
Botanik	5	% 1,5
Meteoroloji	1	% 0,3
Multidisipliner/DB	1	% 0,3
Diğer/DB	3	% 0,9
Tarih	40	% 11,8
Arkeoloji	27	% 7,9
Ziraat	16	% 4,7
Multidisipliner/SBB	15	% 4,4
İİB	13	% 3,8
Edebiyat-Dil-Yazar	13	% 3,8
Şehir ve Bölge Planlama	10	% 2,9
Sosyoloji	7	% 2,1
Turizm	6	% 1,8
Siyaset Bilimi	5	% 1,5
Hukuk	5	% 1,5
Tıp	5	% 1,5
Eğitim Bilimleri	4	% 1,2
Diğer/SBB	20	% 5,9
Psikoloji	0	% 0,0
Antropoloji	0	% 0,0
Demografya	0	% 0,0

EK 40. 2003-2015 döneminde bölgesel coğrafya makalelerindeki coğrafya-dışı atıfların disiplinler dağılımı.

Dönem	2003-2015	
Toplam Makale Sayısı	45	
Toplam Atıf Sayısı	1000	
Toplam Disiplin-içi Atıf Sayısı	585	
Makale Başına Ortalama Disiplin-içi Atıf Sayısı	13	
Toplam Disiplin-dışı Atıf Sayısı	273 (% 100)	
Makale Başına Ortalama Disiplin-dışı Atıf Sayısı	6,1	
Jeoloji	84	% 30,8
Ormancılık	6	% 2,2
Temel bilimler (fizik, kimya, biyoloji)	6	% 2,2
Mühendislikler	2	% 0,7
Multidisipliner/DB	1	% 0,4
Diğer/DB	6	% 2,2
Botanik	0	% 0,0
Meteoroloji	0	% 0,0
Tarih	27	% 9,9
Arkeoloji	21	% 7,7
İİB	20	% 7,3
Şehir ve Bölge Planlama	20	% 7,3
Turizm	15	% 5,5
Ziraat	14	% 5,1
Edebiyat-Dil-Yazar	12	% 4,4
Multidisipliner/SBB	10	% 3,7
Eğitim Bilimleri	5	% 1,8
Antropoloji	3	% 1,1
Sosyoloji	2	% 0,7
Hukuk	2	% 0,7
Tıp	2	% 0,7
Siyaset Bilimi	1	% 0,4
Diğer/SBB	14	% 5,1
Psikoloji	0	% 0,0
Demografya	0	% 0,0

EK 41. Coğrafya Eğitimi makalelerinde doğa bilimleri ve beşeri/sosyal bilimler disiplinlerine yapılan atıf sayıları ve dağılımı.

Dönem	1943-2015	
Toplam Makale Sayısı	182	
Toplam Atıf Sayısı	4056	
Toplam Disiplin-içi Atıf Sayısı	1681	
Makale Başına Ortalama Disiplin-içi Atıf Sayısı	9,2	
Toplam Disiplin-dışı Atıf Sayısı	1838 (% 100)	
Makale Başına Ortalama Disiplin-dışı Atıf Sayısı	10,1	
Temel Bilimler	32	% 1,7
Mühendislikler	26	% 1,4
Jeoloji	6	% 0,3
Meteoroloji	3	% 0,2
Ormancılık	3	% 0,2
Botanik	2	% 0,1
Multidisipliner/DB	2	% 0,1
Diğer/DB	16	% 0,9
Eğitim Bilimleri	1343	% 73,1
Psikoloji	64	% 3,5
İİB	60	% 3,3
Multidisipliner/SBB	38	% 2,1
Turizm	27	% 1,5
Tıp	23	% 1,3
Sosyoloji	20	% 1,1
Tarih	20	% 1,1
Edebiyat-Dil-Yazar	17	% 0,9
Şehir Ve Bölge Planlama	12	% 0,7
Siyaset Bilimi	7	% 0,4
Ziraat	7	% 0,4
Hukuk	4	% 0,2
Antropoloji	3	% 0,2
Arkeoloji	0	% 0,0
Demografya	0	% 0,0
Diğer/SBB	103	% 5,6

EK 42. 1970-2002 döneminde coğrafya eğitimi makalelerindeki coğrafya-dışı atıfların disiplinler dağılımı.

Dönem	1970-2002*	
Toplam Makale Sayısı	32	
Toplam Atıf Sayısı	414	
Toplam Disiplin-içi Atıf Sayısı	226	
Makale Başına Ortalama Disiplin-içi Atıf Sayısı	7,1	
Toplam Disiplin-dışı Atıf Sayısı	122 (% 100)	
Makale Başına Ortalama Disiplin-dışı Atıf Sayısı	3,8	
Temel bilimler (fizik, kimya, biyoloji)	3	% 2,5
Jeoloji	2	% 1,6
Botanik	2	% 1,6
Mühendislikler	1	% 0,8
Diğer/DB	3	% 2,5
Ormancılık	0	% 0,0
Meteoroloji	0	% 0,0
Multidisipliner/DB	0	% 0,0
Eğitim Bilimleri	89	% 73,0
Tarih	6	% 4,9
İİB	3	% 2,5
Sosyoloji	2	% 1,6
Psikoloji	2	% 1,6
Siyaset Bilimi	2	% 1,6
Edebiyat-Dil-Yazar	2	% 1,6
Ziraat	1	% 0,8
Şehir ve Bölge Planlama	1	% 0,8
Multidisipliner/SBB	1	% 0,8
Diğer/SBB	2	% 1,6
Arkeoloji	0	% 0,0
Antropoloji	0	% 0,0
Hukuk	0	% 0,0
Demografya	0	% 0,0
Tıp	0	% 0,0
Turizm	0	% 0,0

*1943-1969 döneminde herhangi bir Coğrafya Eğitimi makalesi yazılmadığında, bu döneme ait tablo yapılmamıştır.

EK 43. 2003-2015 döneminde coğrafya eğitimi makalelerindeki coğrafya-dışı atıfların disiplinler dağılımı.

Dönem	2003-2015	
Toplam Makale Sayısı	152	
Toplam Atıf Sayısı	3646	
Toplam Disiplin-içi Atıf Sayısı	1457	
Makale Başına Ortalama Disiplin-içi Atıf Sayısı	9,6	
Toplam Disiplin-dışı Atıf Sayısı	1719 (% 100)	
Makale Başına Ortalama Disiplin-dışı Atıf Sayısı	11,3	
Temel bilimler (fizik, kimya, biyoloji)	29	% 1,7
Mühendislikler	25	% 1,5
Jeoloji	4	% 0,2
Ormancılık	3	% 0,2
Meteoroloji	3	% 0,2
Multidisipliner/DB	2	% 0,1
Diğer/DB	13	% 0,8
Botanik	0	% 0,0
Eğitim Bilimleri	1256	% 73,1
Psikoloji	62	% 3,6
İİB	57	% 3,3
Multidisipliner/SBB	37	% 2,2
Turizm	27	% 1,6
Tıp	23	% 1,3
Sosyoloji	18	% 1,0
Edebiyat-Dil-Yazar	15	% 0,9
Tarih	14	% 0,8
Şehir ve Bölge Planlama	12	% 0,7
Ziraat	6	% 0,3
Siyaset Bilimi	5	% 0,3
Hukuk	4	% 0,2
Antropoloji	3	% 0,2
Diğer/SBB	101	% 5,9
Arkeoloji	0	% 0,0
Demografya	0	% 0,0

EK 44. İnsan-Çevre makalelerinde doğa bilimleri ve beşeri/sosyal bilimler disiplinlerine yapılan atıf sayıları ve dağılımı.

Dönem	1943-2015	
Toplam Makale Sayısı	164	
Toplam Atıf Sayısı	3493	
Toplam Disiplin-içi Atıf Sayısı	1655	
Makale Başına Ortalama Disiplin-içi Atıf Sayısı	10,1	
Toplam Disiplin-dışı Atıf Sayısı	1312 (% 100)	
Makale Başına Ortalama Disiplin-dışı Atıf Sayısı	8	
Jeoloji	324	% 24,7
Mühendislikler	93	% 7,1
Ormancılık	86	% 6,6
Temel Bilimler	61	% 4,6
Meteoroloji	39	% 3,0
Botanik	15	% 1,1
Multidisipliner/DB	4	% 0,3
Diğer/DB	103	% 7,9
Ziraat	119	% 9,1
Tıp	65	% 5,0
Tarih	62	% 4,7
Arkeoloji	61	% 4,6
Şehir Ve Bölge Planlama	51	% 3,9
Edebiyat-Dil-Yazar	37	% 2,8
Multidisipliner/SBB	24	% 1,8
İİB	22	% 1,7
Eğitim Bilimleri	17	% 1,3
Turizm	11	% 0,8
Antropoloji	11	% 0,8
Hukuk	10	% 0,8
Siyaset Bilimi	8	% 0,6
Sosyoloji	7	% 0,5
Psikoloji	4	% 0,3
Demografya	1	% 0,1
Diğer/SBB	77	% 5,9

EK 45. 1943-1969 döneminde insan-çevre makalelerindeki coğrafya-dışı atıfların disiplinler dağılımı.

Dönem	1943-1969	
Toplam Makale Sayısı	5	
Toplam Atıf Sayısı	25	
Toplam Disiplin-içi Atıf Sayısı	12	
Makale Başına Ortalama Disiplin-içi Atıf Sayısı	2,4	
Toplam Disiplin-dışı Atıf Sayısı	10 (% 100)	
Makale Başına Ortalama Disiplin-dışı Atıf Sayısı	2	
Meteoroloji	2	% 20
Jeoloji	1	% 10
Ormancılık	1	% 10
Botanik	0	% 0
Temel bilimler (fizik, kimya, biyoloji)	0	% 0
Mühendislikler	0	% 0
Diğer/DB	0	% 0
Multidisipliner/DB	0	% 0
Arkeoloji	2	% 20
Siyaset Bilimi	1	% 10
Ziraat	1	% 10
Eğitim	1	% 10
Diğer/SBB	1	% 10
İİB	0	% 0
Sosyoloji	0	% 0
Psikoloji	0	% 0
Tarih	0	% 0
Antropoloji	0	% 0
Hukuk	0	% 0
Demografya	0	% 0
Şehir ve Bölge Planlama	0	% 0
Tıp	0	% 0
Turizm	0	% 0
Edebiyat-Dil-Yazar	0	% 0
Multidisipliner/SBB	0	% 0

EK 46. 1970-2002 döneminde insan-çevre makalelerindeki coğrafya-dışı atıfların disiplinler dağılımı.

Dönem	1970-2002	
Toplam Makale Sayısı	79	
Toplam Atıf Sayısı	1291	
Toplam Disiplin-içi Atıf Sayısı	728	
Makale Başına Ortalama Disiplin-içi Atıf Sayısı	9,2	
Toplam Disiplin-dışı Atıf Sayısı	451 (% 100)	
Makale Başına Ortalama Disiplin-dışı Atıf Sayısı	5,7	
Jeoloji	140	% 25,9
Ormancılık	28	% 5,2
Temel bilimler (fizik, kimya, biyoloji)	17	% 3,1
Meteoroloji	13	% 2,4
Botanik	13	% 2,4
Mühendislikler	11	% 2,0
Multidisipliner/DB	4	% 0,7
Diğer/DB	7	% 1,3
Arkeoloji	39	% 7,2
Tarih	37	% 6,8
Tıp	28	% 5,3
Ziraat	19	% 3,5
Edebiyat-Dil-Yazar	16	% 3,0
Şehir ve Bölge Planlama	12	% 2,2
Multidisipliner/SBB	9	% 1,7
Antropoloji	6	% 1,1
Eğitim Bilimleri	4	% 0,7
Hukuk	4	% 0,7
Psikoloji	3	% 0,6
Siyaset Bilimi	3	% 0,6
İİB	2	% 0,4
Sosyoloji	2	% 0,4
Turizm	2	% 0,4
Diğer/SBB	32	% 5,9
Demografya	0	% 0,0

EK 47. 2003-2015 döneminde insan-çevre makalelerindeki coğrafya-dışı atıfların disiplinler dağılımı.

Dönem	2003-2015	
Toplam Makale Sayısı	80	
Toplam Atıf Sayısı	2177	
Toplam Disiplin-içi Atıf Sayısı	915	
Makale Başına Ortalama Disiplin-içi Atıf Sayısı	11,4	
Toplam Disiplin-dışı Atıf Sayısı	846 (% 100)	
Makale Başına Ortalama Disiplin-dışı Atıf Sayısı	10,6	
Jeoloji	183	% 21,6
Mühendislikler	82	% 9,7
Ormancılık	57	% 6,7
Temel bilimler (fizik, kimya, biyoloji)	44	% 5,2
Meteoroloji	24	% 2,8
Botanik	2	% 0,2
Diğer/DB	96	% 11,3
Multidisipliner/DB	0	% 0,0
Ziraat	99	% 11,7
Şehir ve Bölge Planlama	39	% 4,6
Tıp	37	% 4,4
Tarih	25	% 3,0
Edebiyat-Dil-Yazar	21	% 2,5
Arkeoloji	20	% 2,4
İİB	19	% 2,2
Multidisipliner/SBB	15	% 1,5
Eğitim Bilimleri	11	% 1,3
Turizm	9	% 1,1
Hukuk	6	% 0,7
Sosyoloji	5	% 0,6
Siyaset Bilimi	4	% 0,5
Antropoloji	4	% 0,5
Psikoloji	1	% 0,1
Demografya	1	% 0,1
Diğer/SBB	44	% 5,2

EK 48. Coğrafya Genel makalelerinde doğa bilimleri ve beşeri/sosyal bilimler disiplinlerine yapılan atıf sayıları ve dağılımı.

Dönem	1943-2015	
Toplam Makale Sayısı	46	
Toplam Atıf Sayısı	949	
Toplam Disiplin-içi Atıf Sayısı	545	
Makale Başına Ortalama Disiplin-içi Atıf Sayısı	11,9	
Toplam Disiplin-dışı Atıf Sayısı	294 (% 100)	
Makale Başına Ortalama Disiplin-dışı Atıf Sayısı	6,4	
Temel Bilimler	20	% 6,8
Jeoloji	19	% 6,5
Mühendislikler	7	% 2,4
Multidisipliner/DB	7	% 2,4
Meteoroloji	6	% 2,0
Ormancılık	3	% 1,0
Botanik	1	% 0,3
Diğer/DB	19	% 6,5
Multidisipliner/SBB	41	%13,9
Eğitim Bilimleri	30	% 10,2
Şehir Ve Bölge Planlama	22	% 7,5
Tarih	18	% 6,1
Edebiyat-Dil-Yazar	14	% 4,8
İİB	7	% 2,4
Sosyoloji	7	% 2,4
Tıp	6	% 2,0
Siyaset Bilimi	5	% 1,7
Arkeoloji	5	% 1,7
Ziraat	2	% 0,7
Psikoloji	2	% 0,7
Hukuk	1	% 0,3
Diğer/SBB	52	% 17,7
Antropoloji	0	% 0,0
Turizm	0	% 0,0
Demografya	0	% 0,0

EK 49. 1943-1969 döneminde coğrafya-genel makalelerindeki coğrafya-dışı atıfların disiplinler dağılımı.

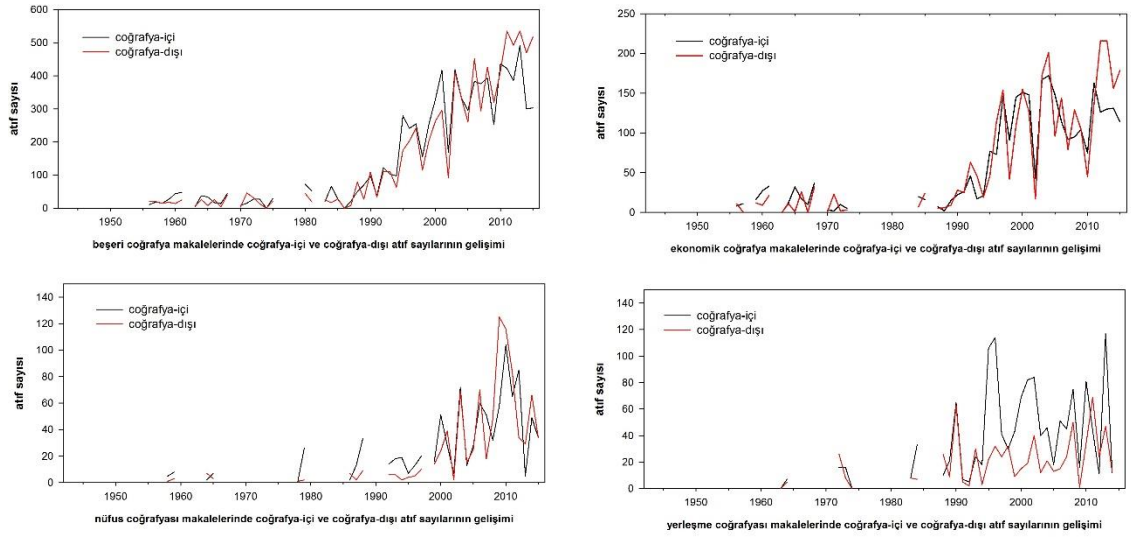
Dönem	1943-1969	
Toplam Makale Sayısı	11	
Toplam Atıf Sayısı	163	
Toplam Disiplin-içi Atıf Sayısı	65	
Makale Başına Ortalama Disiplin-içi Atıf Sayısı	5,9	
Toplam Disiplin-dışı Atıf Sayısı	76 (% 100)	
Makale Başına Ortalama Disiplin-dışı Atıf Sayısı	6,9	
Temel bilimler (fizik, kimya, biyoloji)	10	% 13,2
Jeoloji	7	% 9,2
Meteoroloji	6	% 7,9
Multidisipliner/DB	4	% 5,3
Botanik	1	% 1,3
Diğer/DB	1	% 1,3
Ormancılık	0	% 0,0
Mühendislikler	0	% 0,0
Multidisipliner/SBB	14	% 18,4
Eğitim	8	% 10,5
Edebiyat-Dil-Yazar	4	% 5,3
Tarih	2	% 2,6
Arkeoloji	2	% 2,6
Tıp	2	% 2,6
Şehir ve Bölge Planlama	1	% 3,2
Diğer/SBB	14	% 1,3
İİB	0	% 18,4
Sosyoloji	0	% 0,0
Psikoloji	0	% 0,0
Siyaset Bilimi	0	% 0,0
Antropoloji	0	% 0,0
Hukuk	0	% 0,0
Demografya	0	% 0,0
Ziraat	0	% 0,0
Turizm	0	% 0,0

EK 50. 1970-2002 döneminde coğrafya-genel makalelerindeki coğrafya-dışı atıfların disiplinler dağılımı.

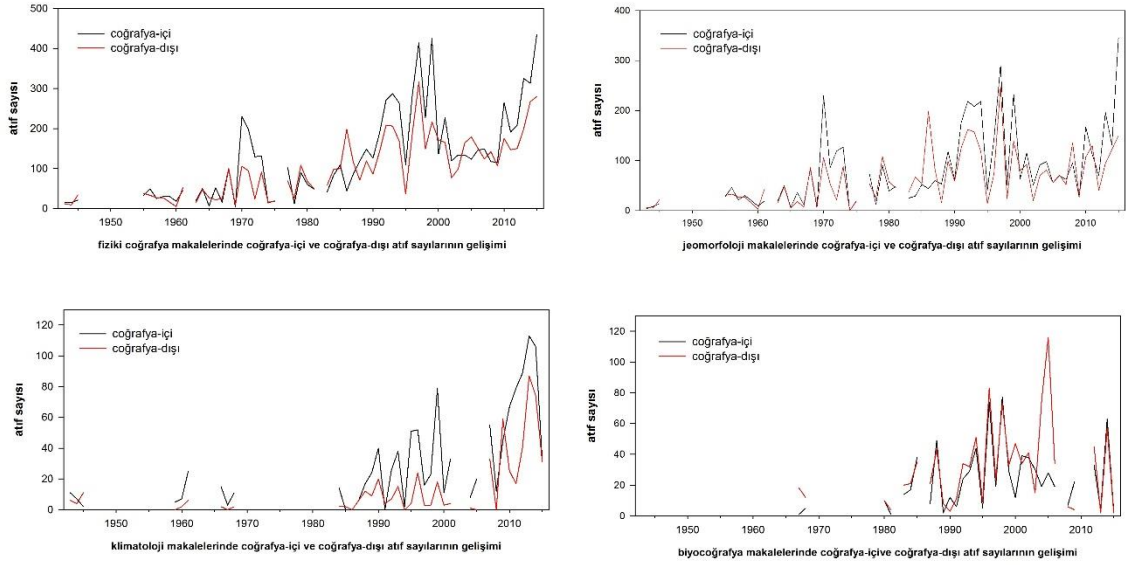
Dönem	1970-2002	
Toplam Makale Sayısı	17	
Toplam Atıf Sayısı	205	
Toplam Disiplin-içi Atıf Sayısı	144	
Makale Başına Ortalama Disiplin-içi Atıf Sayısı	8,5	
Toplam Disiplin-dışı Atıf Sayısı	35 (% 100)	
Makale Başına Ortalama Disiplin-dışı Atıf Sayısı	2,1	
Jeoloji	8	% 22,9
Mühendislikler	2	% 5,7
Temel bilimler (fizik, kimya, biyoloji)	1	% 2,9
Botanik	0	% 0,0
Ormancılık	0	% 0,0
Meteoroloji	0	% 0,0
Diğer/DB	0	% 0,0
Multidisipliner/DB	0	% 0,0
Eğitim Bilimleri	16	% 45,7
Multidisipliner/SBB	3	% 8,6
İİB	1	% 2,9
Tarih	1	% 2,9
Şehir ve Bölge Planlama	1	% 2,9
Edebiyat-Dil-Yazar	1	% 2,9
Diğer/SBB	1	% 2,9
Sosyoloji	0	% 0,0
Psikoloji	0	% 0,0
Siyaset Bilimi	0	% 0,0
Arkeoloji	0	% 0,0
Antropoloji	0	% 0,0
Hukuk	0	% 0,0
Demografya	0	% 0,0
Ziraat	0	% 0,0
Tıp	0	% 0,0
Turizm	0	% 0,0

EK 51. 2003-2015 döneminde coğrafya-genel makalelerindeki coğrafya-dışı atıfların disiplinler dağılımı.

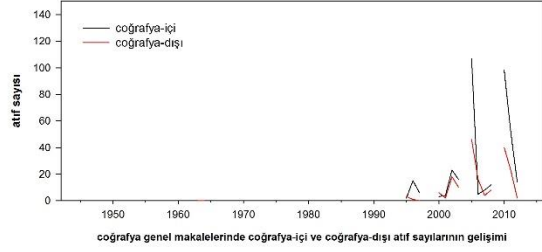
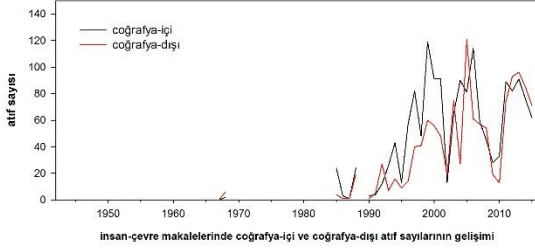
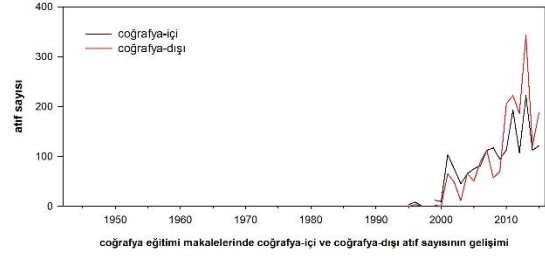
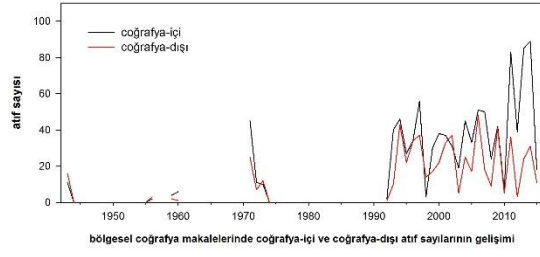
Dönem	2003-2015	
Toplam Makale Sayısı	18	
Toplam Atıf Sayısı	581	
Toplam Disiplin-içi Atıf Sayısı	336	
Makale Başına Ortalama Disiplin-içi Atıf Sayısı	18,7	
Toplam Disiplin-dışı Atıf Sayısı	185 (% 100)	
Makale Başına Ortalama Disiplin-dışı Atıf Sayısı	10,3	
Temel bilimler (fizik, kimya, biyoloji)	9	% 4,9
Mühendislikler	5	% 2,7
Jeoloji	4	% 2,2
Ormancılık	3	% 1,6
Multidisipliner/DB	3	% 1,6
Diğer/DB	18	% 9,7
Botanik	0	% 0,0
Meteoroloji	0	% 0,0
Multidisipliner/SBB	24	% 13,0
Şehir ve Bölge Planlama	20	% 10,8
Tarih	15	% 8,1
Edebiyat-Dil-Yazar	9	% 4,9
Sosyoloji	7	% 3,8
İİB	6	% 3,2
Eğitim	6	% 3,2
Siyaset Bilimi	5	% 2,7
Tıp	5	% 2,7
Arkeoloji	4	% 2,2
Psikoloji	2	% 1,1
Ziraat	2	% 1,1
Hukuk	1	% 0,5
Diğer/SBB	37	% 20,0
Antropoloji	0	% 0,0
Demografya	0	% 0,0
Turizm	0	% 0,0

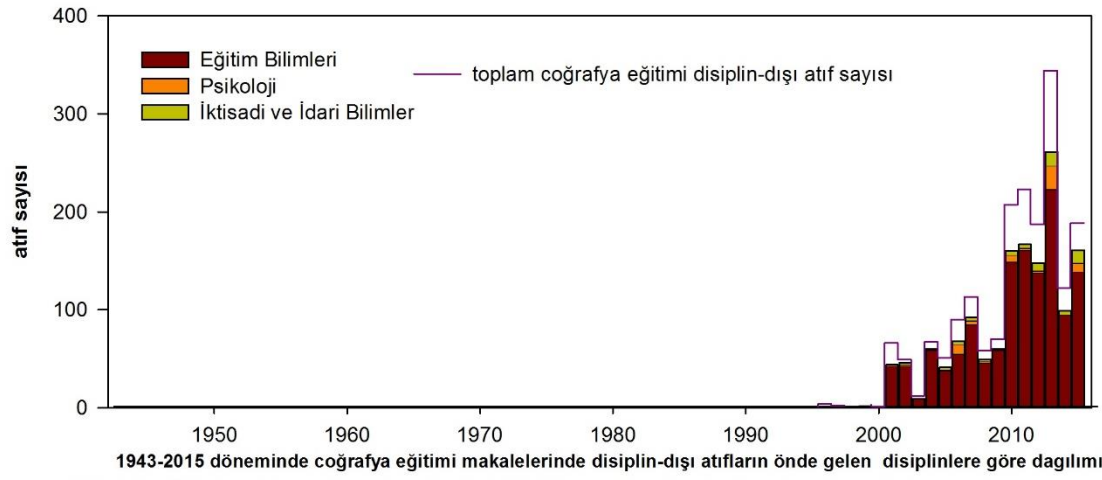
EK 52. 1943-2015 arasında beşeri coğrafya ve sistematik alt dalları kapsamındaki makalelerde coğrafya içi ve dışına yapılan atıfların karşılıklı gidişatı.

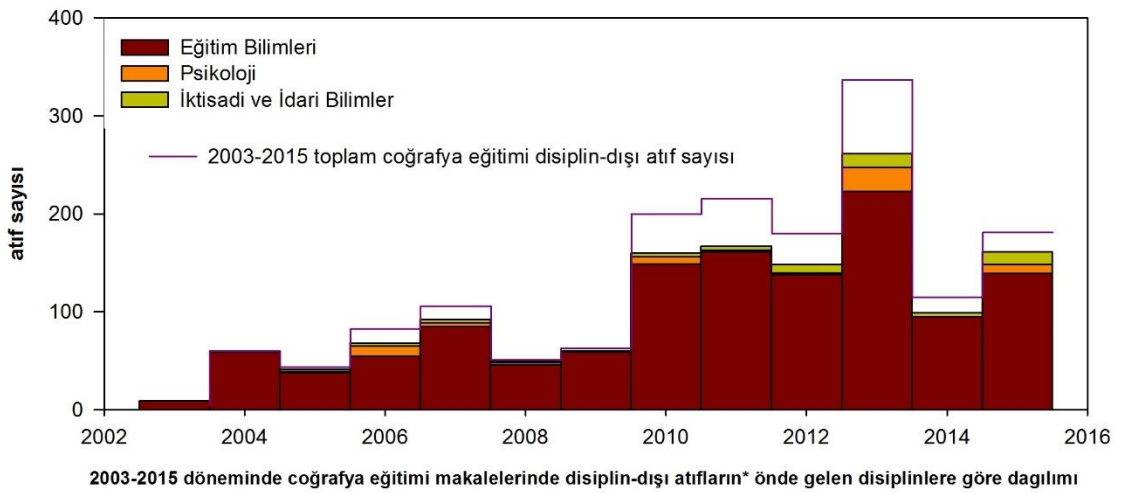
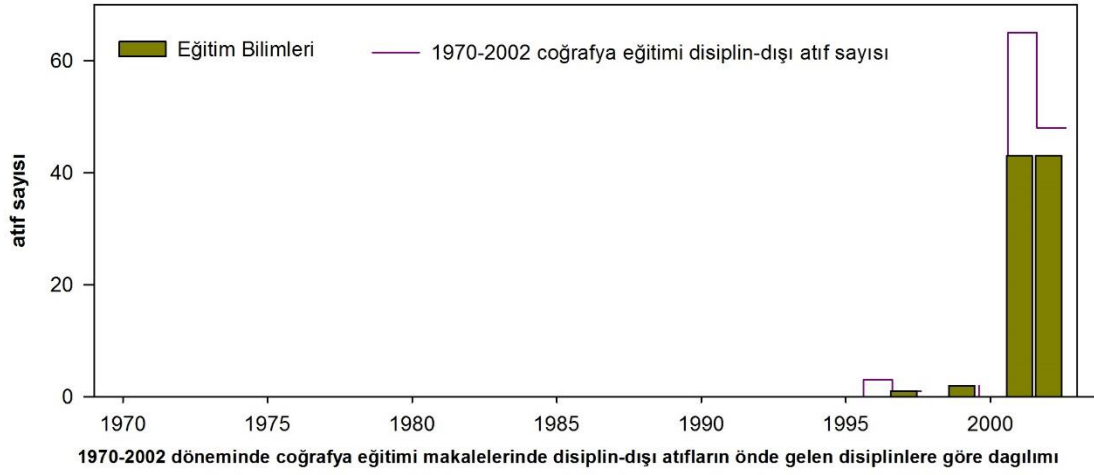
EK 53. 1943-2015 arasında fiziki coğrafya ve sistematik alt dalları kapsamındaki makalelerde coğrafya içi ve dışına yapılan atıfların karşılıklı gidişatı.

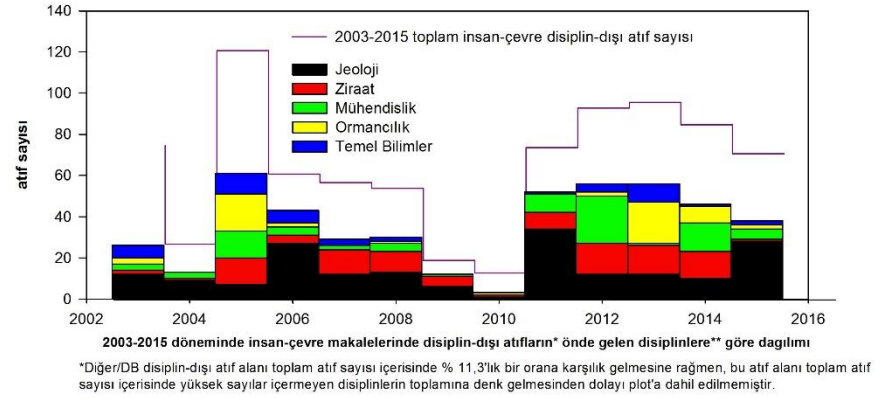
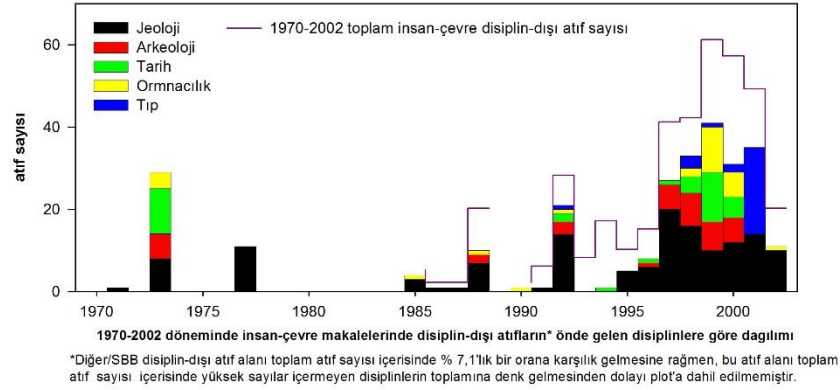
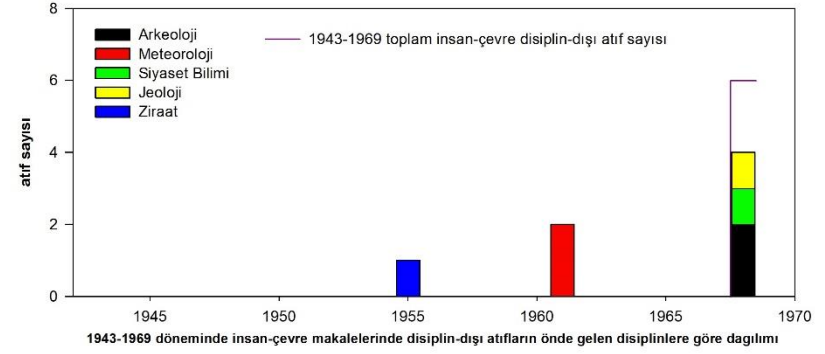
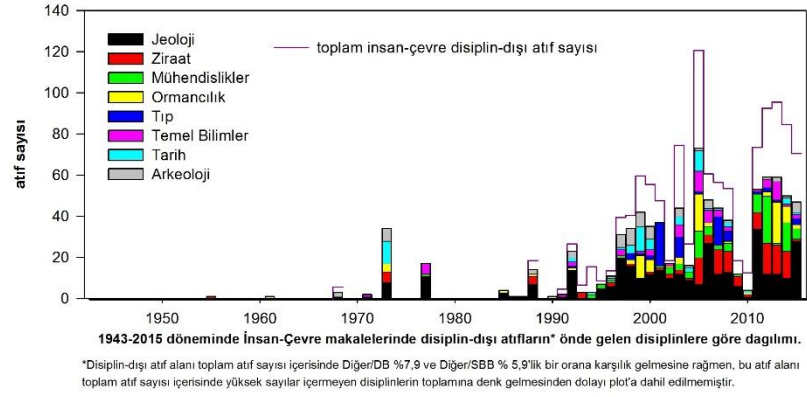
EK 54. 1943-2015 arasında bölgesel coğrafya, insan-çevre, coğrafya-eğitim ve coğrafya-genel kapsamındaki makalelerde coğrafya içi ve dışına yapılan atıfların karşılıklı gidişatı.

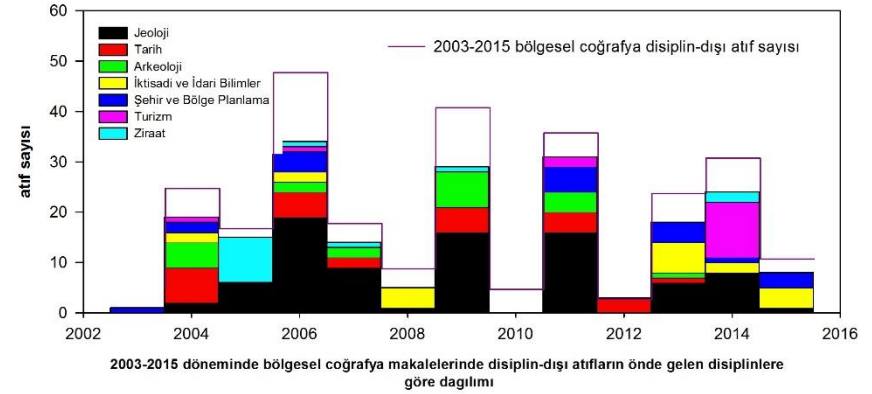
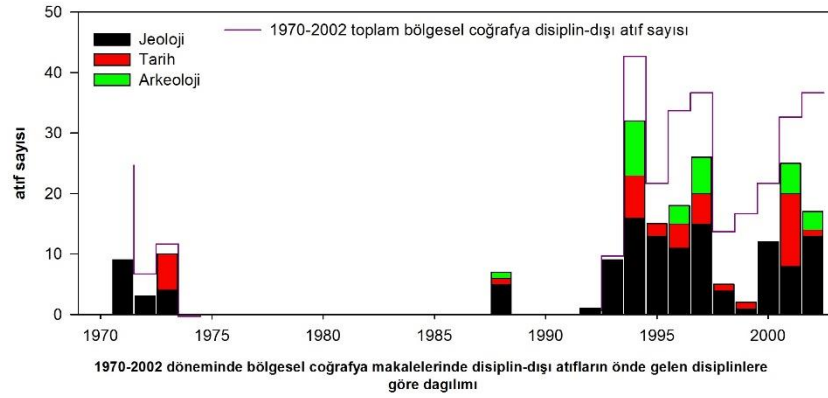
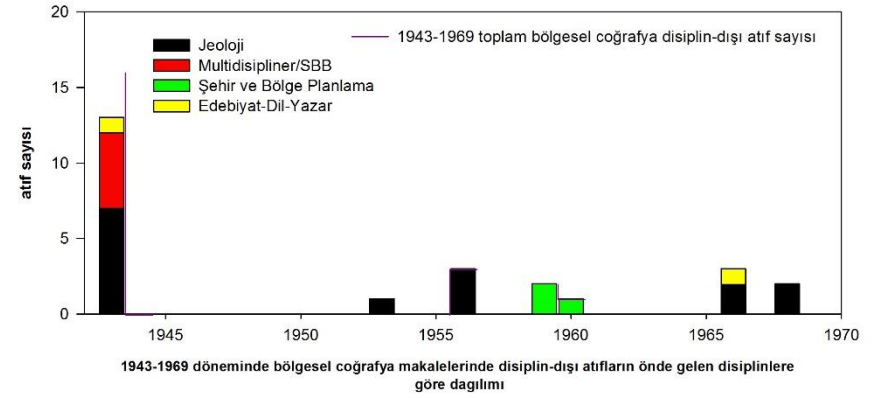
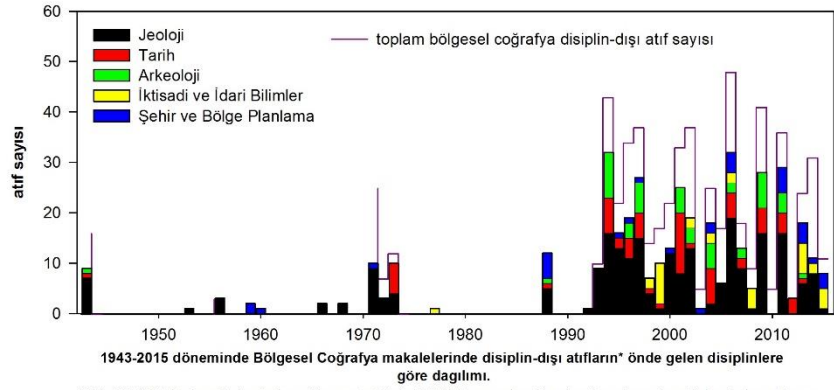
*Diğer/SBB disiplin-dışı atıf alanı toplam atıf sayısı içerisinde %5,6'lık bir orana karşılık gelmesine rağmen, bu atıf alanı toplam atıf sayısı içerisinde yüksek sayılar içermeyen disiplinlerin toplamına denk gelmesinden dolayı plot'a dahil edilmemiştir.

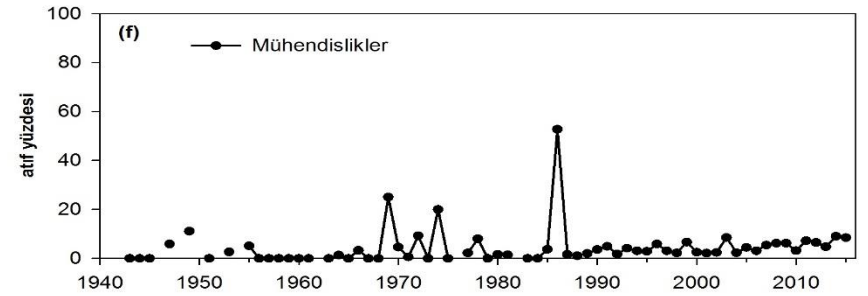
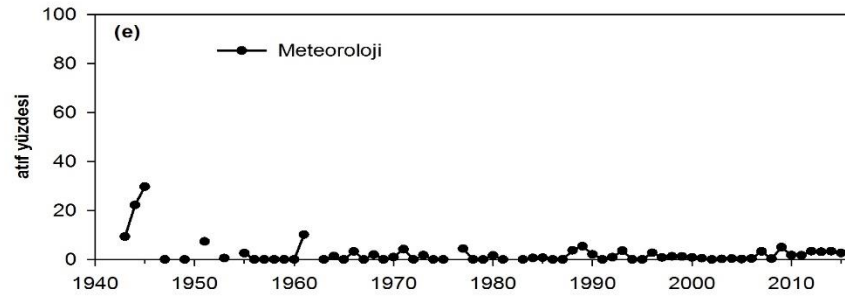
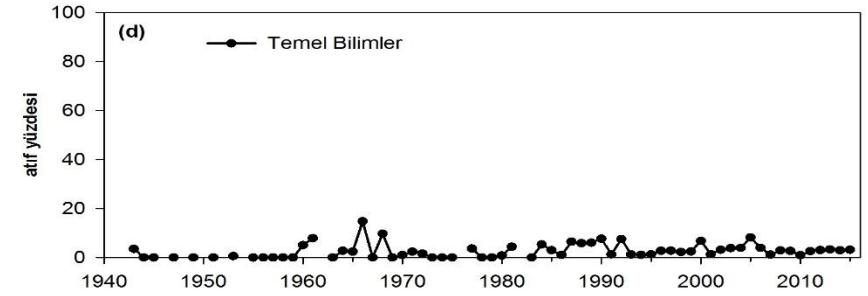
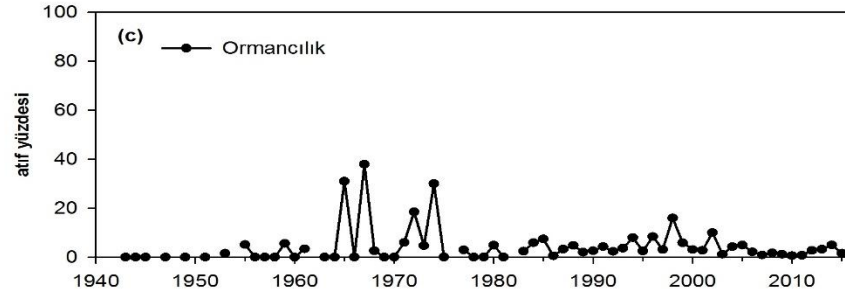
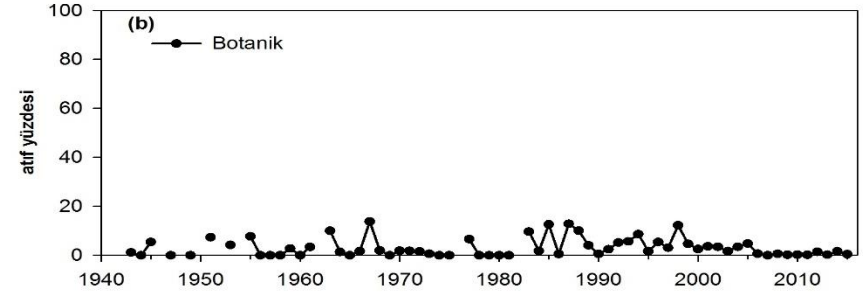
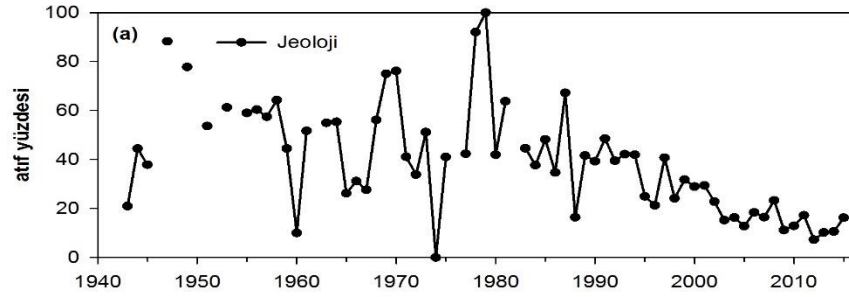
EK 55. Coğrafya -eğitim makalelerinde disiplin dışı atıfların disiplinler dağılımları.

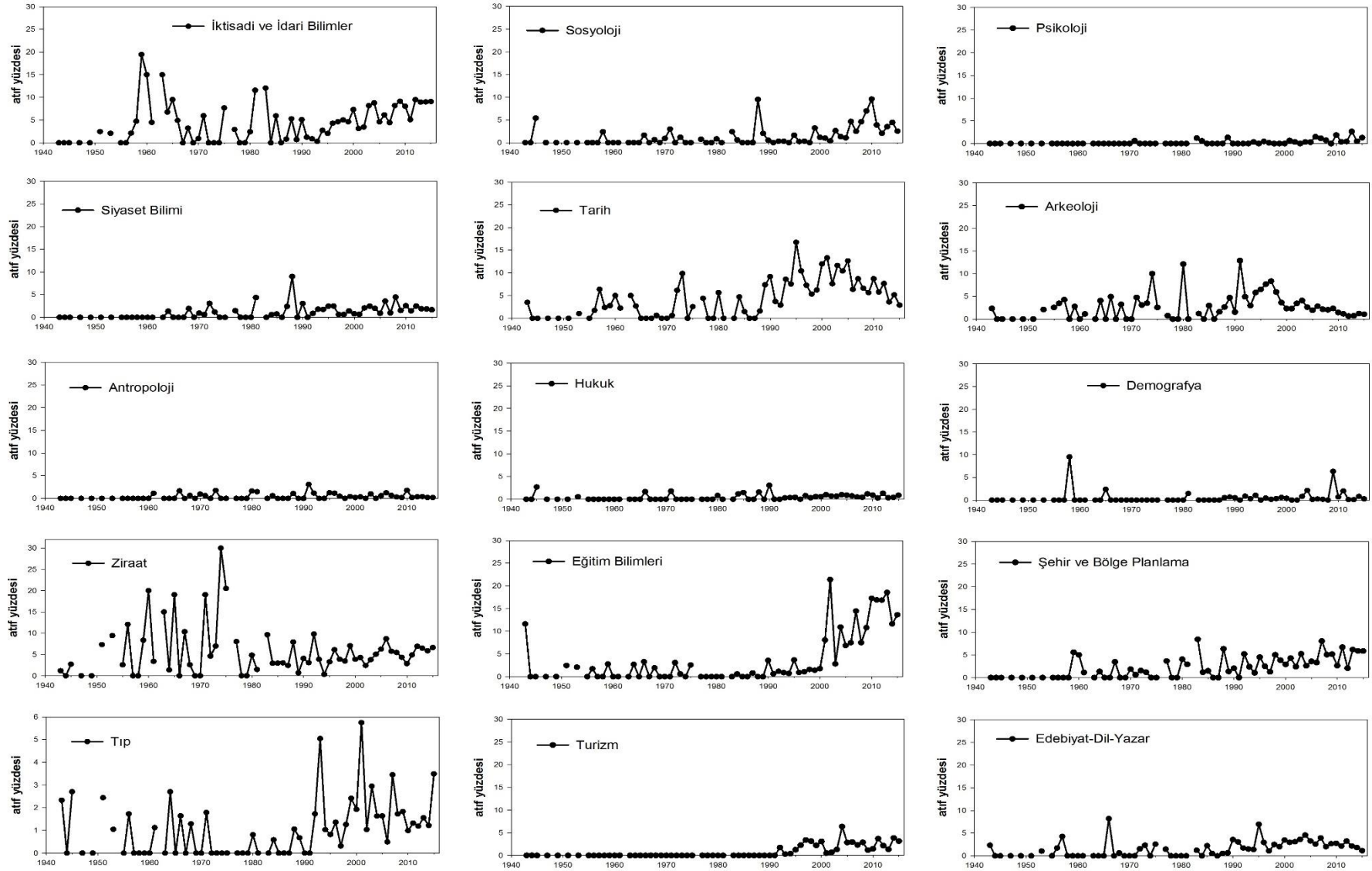
EK 56. İnsan-çevre makalelerinde disiplin dışı atıfların disiplinler dağılımları.

Ek 57. Bölgesel coğrafya makalelerinde disiplin dışı atıfların disiplinler dağılımları.

Ek 58. Doğa bilimleri disiplinlerine verilen atıfların zamansal değişimi. Grafikler, her bir doğa bilimleri disiplininin coğrafya dışına yapılan atıf sayısı içerisindeki yüzdesel karşılığını standart bir ölçekteki ifadesidir. Bununla birlikte, Multidisipliner/DB ve Diğer/DB kategorileri dahil edilmemişlerdir.

Ek 59. Sosyal/beşeri bilimleri disiplinlerine verilen atıfların zamansal değişimi. Grafikler, her bir doğa bilimleri disiplininin coğrafya dışına yapılan atıf sayısı içerisindeki yüzdesel karşılığını standart bir ölçekteki ifadesidir. Bununla birlikte, Multidisipliner/DB ve Diğer/DB kategorileri dahil edilmemişlerdir.

ÖZET

Bilgi yapılarının modern dünya-sistemi –MDS- ile başlayan yeniden şekillenme süreci sonunda, on dokuzuncu yüzyılda modern bilim doğa bilimleri, beşeri disiplinler ve sosyal bilimler kamplaşmasına sahne olmuştur. Bu kamplaşma aynı zamanda bilgi yapılarının tek kültürcü bir bilim pratiğinden iki kültürcü bir yapıya geçişi ile de karakterize olmaktadır. Doğa bilimleri ve beşeri disiplinler kendilerine ait bir epistemoloji ve metodoloji inşa ederken, sosyal bilimler üçüncü bir epistemoloji ve metodoloji gerçekleştiremeyerek, ikisi arasında sıkışıp kalmıştır. Bilgi yapılarında meydana gelen bu dönüşüm karşısında coğrafya, yirminci yüzyılın ortaları ile birlikte fiziki-beşeri coğrafyanın bir arada icra edilmesi ile karakterize olan tek kültürcü yapısını geride bırakıp, iki kültürcü bir yapıya geçmiştir. 1950’ler ile yaşanan ontolojik parçalanma ve 1970’lerde gerçekleşen epistemolojik parçalanma süreçleri, disiplin de fiziki ve beşeri coğrafya arasındaki birlikteliği zayıflatmış; iki kültürcü bir coğrafya ortaya çıkarmıştır. Türk coğrafya literatürüne bakıldığında, yukarıda yer verilen değişimsel süreçleri okuma üzerine odaklı yapılmış çalışmalar oldukça sınırlıdır. Bu tez çalışması, atıf analizi sonucunda elde ettiği bulgular ile Batı coğrafyasında yaşanan dönüşümlerin Türk coğrafyacılığındaki etkilerini ve Türk coğrafyacılığının disiplinler ilişkilerini okuma girişiminde bulunacaktır. Bu amaçla, araştırma örneklemini kapsamında belirlenen on iki akademik Türk coğrafya dergisindeki 1943-2015 zamansal dönemi itibariyle 2328 makale değerlendirilmiştir. Buna göre Türk coğrafyacılığı fiziki coğrafya ve jeoloji egemenliğinden, beşeri coğrafyanın ve sosyal/beşeri bilimler disiplinlerinin öne çıkmaya başladığı bir kimliğe bürünmeye başlamıştır. Bunun yanı sıra, Anglo-Amerikan coğrafyasında 1970’ler ile geçilen iki kültürcü coğrafya pratiği, Türk coğrafyacılığında 2000’ler ile yer edinmeye başlamıştır.

Anahtar kelimeler: Modern dünya-sistemi, iki kültür, coğrafya, epistemolojik parçalanma, atıf analizi.

ABSTRACT

In the nineteenth century, modern science witnessed to polarization of natural sciences, human disciplines and social sciences, at the end of the process of remodeling that began with the modern world-system of knowledge structures. This polarization is also characterized by the passage of information structures from a single cultureist science to a two-cultural structure. While natural sciences and human disciplines have built their own epistemology and methodology, social sciences have been trapped between them, failing to realize a third epistemology and methodology. In the face of this transformation in information structures, geography has passed through the structure of two cultureists, leaving behind the structure of the one cultureist characterized by the coexistence of the physical-human geography together with the middle of the twentieth century. The ontological diversification and the epistemological disintegration processes that took place in the 1950s and 1970s respectively, weakened the unity between physical and human geography in discipline; created a two cultures geography. Considering the literature of Turkish geography, studies focused on reading the above-mentioned process of change are very limited. This study will attempt to read the effects of the transformations experienced in the Western geography on Turkish geography and the disciplinary relations of Turkish geography by the using of the citation analysis . For this purpose, 2328 articles within the scope of the 1943-2015 time period in twelve academic Turkish geography journals were evaluated within the context of the research sample. According to this, Turkish geography has begun to take an identity from physical geography and geology domination, to human geography and social / human sciences. In addition, the two culturally geographical practices of the Anglo-American geography with the 1970s began to take place in Turkish geography with the 2000s.

Key words: Modern world-system, two cultures, geography, epistemological fragmentation, citation analysis.